

JPSA

PSU
POLITICAL
SCIENCE

วารสารวาระการเมืองและสังคม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)

Journal of Political and Social Agenda

Vol. 1 No. 1 (January-June 2022)

ISSN 2821-9554 (Online)

วารสารวารการเมืองและสังคม**คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี****Journal of Political and Social Agenda.**

Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus.

ISSN 2821-9554 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการของนักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ ในสาขาวิชาการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ การปกครองท้องถิ่น รัฐประศาสนศาสตร์ การสื่อสารทางการเมือง การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ มานุษยวิทยาการเมือง สังคมวิทยาการเมือง ความขัดแย้ง สันติศึกษา และประเด็นทางสังคมศาสตร์
3. เพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้า และการวิจัยอย่างต่อเนื่องในด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ขอบเขตเนื้อหา

วารสารวารการเมืองและสังคม เป็นวารสารของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่จัดพิมพ์ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย บทความปริทัศน์ และบทความทวิภาคี ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ด้านรัฐศาสตร์ ในสาขาวิชาการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ การปกครองท้องถิ่น รัฐประศาสนศาสตร์ การสื่อสารทางการเมือง การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ มานุษยวิทยาการเมือง สังคมวิทยาการเมือง ความขัดแย้ง สันติศึกษา และประเด็นทางสังคมศาสตร์

กำหนดออกตีพิมพ์เผยแพร่

วารสารวารการเมืองและสังคม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นวารสารวิชาการ ซึ่งตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัย จากบุคคลทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย วารสารมีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

181 หมู่ที่ 6 ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

โทรศัพท์/โทรสาร 073-330810

E-mail: polsci@psu.ac.th

เว็บไซต์: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polsciPSU/index>

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวัฒน์ ช่อไม้ทอง

คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกรินทร์ ส่วนศิริ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองบรรณาธิการ

อาจารย์อันวาร์ กอมะ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
2. ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดี
4. รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ แสงทอง
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ โชะเฮง
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าป้าง
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ จະเรียมพันธ์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริพร สมบูรณ์บุรณะ
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราณี ณ นคร
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรชา รักดี
15. อาจารย์ ดร.ยาสมิน ชัตตาร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

International Editorial Board

1. Prof. Dr. Huseyin Bagci

Department of International Relations,
Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Middle East Technical University, Turkey

2. Prof. Dr. Jasser Auda
3. Assoc. Prof. Dr. Kamaruddin Abdulsomad
4. Assoc. Prof. Dr. Mohammad Evren Tok
5. Assoc. Prof. Dr. Muge Aknur
6. Asst. Prof. Dr. Muhammad Arafat bin Mohamad

Al-Shatibi Chair of Maqasid Studies,
International Peace College South Africa
Department of Economic History,
School of Economics and Management,
Lund University, Sweden
College of Islamic Studies, Hamad Bin Khalifa
University, Qatar
Department of International Relations,
Dokuz Eylul University, Turkey
Faculty of Arts & Social Sciences,
Universiti Brunei Darussalam

กองบรรณาธิการผู้จัดการ

1. นางสาวชานีเยห์ มะสะอาว
2. นางสาวบุษิตา อารียาภรณ์
3. นางสาวอัมมณี สุมาลี
4. นางสาวมาลินี มะโซ

ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

นายอารีฟิน หะมิดง

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา หวันแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษอรี ยีหะมะ

รองศาสตราจารย์ ดร.สามารถ ทองเฝื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ โชะเฮง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาโนชญ์ อารีย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ โยธี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารุณี ณ นคร

ดร.อัศรเราะฮมาน มูเก็ม

ดร.วฤณดา วงษ์โรจน์

นักวิจัยสมทบ คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ศูนย์เอเชียใต้ศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข้อความและความคิดเห็นในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ใช่ของคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นของผู้เขียน

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	i-ii
ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : มุมมองผ่านแนวคิด	1-11
การครองอำนาจนำ (Hegemony): ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่ 3 จังหวัด	
ชายแดนภาคใต้ : มุมมองผ่านแนวคิดการครองอำนาจนำ	
ปิยะ กิจถาวร	
ภาษา ถ้อยคำและอำนาจในทัศนะของมิเชล ฟูกูต์กับการศึกษาเรื่องการเมือง สันติภาพ	12-38
และความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันจังหวัดชายแดนภาคใต้	
ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี	
ริชเชอกับการเลือกตั้ง: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้	39-56
อิมรอน ซาเหาะ ยาสมิน ชัตตาร์, อับดุลเอวัวร์ล สิดิ	
ความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1	57-73
เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	
การวิพากษ์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation)	74-96
ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาล	
สุจินต์ พูลบุญ	
สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาและนโยบายการ “เอาชนะจิตและใจ”	97-116
เมลิษา อับดุลเลาะห์	
การเมืองทัศน์: ว่าด้วยการเมือง อำนาจ ศิลปะ และการมองเห็น สู่ความหมาย	117-119
ทางวัฒนธรรม	
เอกรินทร์ ต่วนศิริ	

unบรรณาธิการ

24 มิถุนายน 2565 เวลาห้าค่ำ

เป็นวันก่อนกำเนิดวารสารการเมืองและสังคม ฉบับปฐมฤกษ์
(Journal of Political and Social Agenda)

แน่นอนมีเจตจำนงต้องการให้ตรงกับวันอภิวัฒน์สยาม 24 มิถุนายน 2475
อันเป็นวาระครบรอบ 90 ปี

และ 24 มิถุนายน 2557 คือวันเปิดอาคารเรียนและบริหารคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การตีพิมพ์เผยแพร่วันนี้ เพื่อจะเป็นหมุดหมายทางประวัติศาสตร์สำหรับการเมืองระดับชาติและ
สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นแห่งนี้

มันจะไม่หายไป หรือถูกลักขโมยได้เหมือนกับหมุดคณะราษฎรที่หายไปอย่างไร้ร่องรอย
เหตุเพราะร่องรอยดิจิทัล (digital footprint) จะบันทึกการสื่อสารเล่มนี้ไว้ในโลกออนไลน์ ทั้งหมด
นี้เพื่อจะให้เห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครอง จากระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

แรกเริ่มเดิมที คณะทำงานวารสารได้ออกแบบให้วารสารเล่มนี้มีฉบับตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่ม
หนังสือ ก่อนที่จะมาปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบไฟล์ดิจิทัล เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความ
เปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน

วารสารฉบับนี้ก็คงไม่แตกต่างจากวารสารวิชาการอื่น ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป ทั้งขบวนการเขียนและ
รูปแบบ รวมถึงขั้นตอนการพิจารณาต่าง ๆ หากทว่าความตั้งใจของคณะทำงานวารสารฉบับนี้ต้องการให้
วารสารเปิดพื้นที่ ให้เป็นวารสารที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์ร่วมสมัยและตอบสนองต่อ
ภูมิปัญญาทางสังคม ทั้งในเชิงวิพากษ์วิจารณ์และในเชิงสร้างสรรค์ อันจะปรากฏในรูปแบบบทความ
วิจัย บทความวิชาการ บทความรับเชิญ และบทความปริทัศน์หนังสือ ทั้งทางด้านทฤษฎีแบบเคร่งครัด
และเนื้อหาที่เน้นการสะท้อนย้อนคิดต่อความเป็นไปของสังคม

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว วารสารนี้ต้องการเผยแพร่ส่งเสริมงานวิชาการที่ไม่ใช่ “แต่เพียงงานวิชาการ
บริสุทธิ์” แต่ต้องการงานวิชาการเชิงนโยบายทางสังคมและการเมือง เอาเรื่องเอาราวกับความทุกข์
ยากของคนในสังคม และเผยให้เห็นถึงระบบโครงสร้างทางการเมืองที่บิดเบี้ยว ไม่เป็นไปตามหลัก
วิชาการอันควรจะเป็น

สำหรับวารสารฉบับนี้มีทั้งหมด 6 บทความ และปริทัศน์หนังสือ 1 บทความ อันประกอบด้วย บทความ 1.“‘ความสุขในทัศนะของประชาชน’ พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: มุมมองผ่านแนวคิด การครองอำนาจนำ (Hegemony)” 2.“ภาษา ถ้อยคำและอำนาจในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์กับการ ศึกษาเรื่องการเมือง สันติภาพและความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันจังหวัดชายแดนภาคใต้” 3.“ริชเวธกับการเลือกตั้ง: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้” 4.“ความหมายของ ‘ประชาธิปไตย’ ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1” 5.“การวิพากษ์กระบวนการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาค รัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาล” 6.“สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาและนโยบายการ ‘เอาชนะจิตและใจ’” และ ปริทัศน์หนังสือ “การเมืองทักษนา: ว่าด้วยการเมือง อำนาจ ศิลปะ และการ มองเห็นสู่ความหมายทางวัฒนธรรม”

ในฐานะบรรณาธิการต้องขอขอบคุณ คณะทำงานวารสาร ผู้เขียนบทความ ผู้ทรงวุฒิ กองบรรณาธิการ และขอขอบคุณเป็นการพิเศษคือ อาจารย์อันวาร์ กอมะ มิตรผู้ร่วมงานอันยอดเยี่ยม ที่ริเริ่มการทำงานตั้งแต่ต้นจนกระทั่งวันปิดเล่ม

เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในฉบับหน้าจะได้พบกับบทความใหม่ ๆ ที่จะช่วยจุดไฟแห่งปัญญา และสร้างข้อถกเถียงทางวิชาการแก่ผู้อ่านทุกท่าน

ด้วยมิตรภาพและสามัญสำนึก

เอกรินทร์ ต่วนศิริ

บรรณาธิการ

24 มิถุนายน 2565/ ครบรอบ 90 ปีอภิวัฒน์สยาม

“ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: มุมมองผ่านแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony)

ปิยะ กิจถาวร¹

บทคัดย่อ

หลังเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ผู้คนในสังคมไทยส่วนหนึ่งมีโลกทัศน์ว่าปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาการใช้ความรุนแรงสุดโต่ง ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างความเป็นชีเย (สยาม) นานู (มลายู) แต่รายงานการพิจารณาศึกษาญัตติด่วนเรื่องการลอบวางระเบิดและก่อความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของคณะกรรมการวิสามัญฯ สภาผู้แทนราษฎร (2547) ระบุว่ามูลเหตุที่ลึกที่สุดของของปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีต้นตอจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมความคิดที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่มีความคิดที่ยังไม่เห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย

บทความนี้ได้นำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง การสำรวจความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในทัศนะของประชาชนในชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (2562) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบเจาะจงในชุมชนพุทธ มุสลิมของจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส ทั้งพื้นที่ชายฝั่ง ที่ราบและเชิงเขา รวม 4 หมู่บ้าน จากกลุ่มตัวอย่าง 3 ช่วงวัยคือ ผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน มีข้อค้นพบว่า เงื่อนไขสำคัญในการสร้างความสุขของชุมชนทั้งพุทธและมุสลิมในพื้นที่ดังกล่าวคือ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่งเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชน การยอมรับความมีตัวตนของชาวบ้าน การยอมรับคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย และผลการวิเคราะห์ตามแนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัมสกี (Gramsci's Hegemony) ที่แบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วนคือ ชนชั้นปกครอง (State Society) และภาคประชาสังคม (Civil Society) รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากชนชั้นปกครองใช้อำนาจครอบงำด้วยความสมยอมพร้อมใจของประชาชนเท่ากับที่ใช้การบีบบังคับทางกายภาพด้วยการปราบปราม ในขณะที่ภายในพื้นที่ประชาสังคมจะมีสถาบันต่างๆที่เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของผู้คน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อมวลชน ทำหน้าที่สร้างและส่งต่อชุดความคิด ความเชื่อ ที่ทำให้คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย

ข้อเสนอแนะจากบทความนี้คือ การสร้างความเข้าใจใหม่ที่เป็นอิสระจากการครอบงำของอำนาจนำจากฝ่ายต่างๆ โดยสร้างความเห็นพ้อง (Consent) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ การสนับสนุนให้มีกระบวนการถกเถียง แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้น

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อดีตรองอธิการบดีและอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 28/60 ถนนโคกสำโรง อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000, kittaworn@gmail.com.

และดำรงอยู่จริงในชีวิตประจำวันของประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันจะนำไปสู่การมีสันติสุขที่ยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ : ความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรม, การเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย, แนวคิดการครองอำนาจนำแบบกรัมสกี, 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

Received: 1 May 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

Happiness in Perspectives of People in 3 Southern Border Provinces: Viewing from Concept of Hegemony

Piya Kittaworn²

Abstract

After the gun robbery on January 4, 2004, some people in Thai society have a view that the problem in the southern border provinces It's a problem of separatism. The problem of extremism, Ethnic conflicts between the Ceyea (Siamese) Na Yu (Malays). But the Extraordinary Commission's report on the investigation of an urgent motion on bombings and disturbances in the southern border provinces The House of Representatives (2004) stated that the deepest cause of the conflict that led to violence in the southern border provinces from past to present originated from cultural roots, the idea that most people in Thai society have the idea that they do not appreciate diversity.

This article presents the research findings on Survey of Happiness of Multicultural Communities in the Perspectives of People in the Community: A Case Study of Multicultural Communities in the 3 Southern Border Provinces (2019) by using a specific qualitative research method in Buddhist and Muslims communities of Pattani and Narathiwat Provinces in coastal, plain and the foothill areas included 4 villages, from the sample group of 3 age groups, the elderly, working age and youth. It was found that an important condition for creating happiness in both Buddhist and Muslim communities in the aforementioned areas is restoring the abundance of natural resources, building a good relationship between government officials and the community, accepting the identity of the villagers, acknowledging the value of diversity. The analysis results according to Gramsci's Hegemony concept of domination which divides society into two parts, namely the ruling class (State Society) and the civil society (Civil Society). The root cause of conflicts that lead to violence in the southern border provinces was caused by the ruling class exercises its power with

² Assistant Professor, Former Lecturer of the Faculty of Political Science Prince of Songkla University Pattani Campus, 28/60 Khok Samrong Road Muang Pattani District, Pattani Province 94000, kittaworn@gmail.com.

consensus, the surrender of the people as if by physical coercion with repression. While within the civil society area, there are institutions that are the source of people's relationships such as family, religious, educational and media institutes, It serves to create and pass on a set of ideas and beliefs that make most people in Thai society do not appreciate the diversity.

The recommendations from this article are the creation of a new understanding that is free from the dominance of the powers leading from the parties. By creating a consensus based on sympathy for fellow human beings, advocating a process of debate, exchange about issues that occur and exist in the daily life of all groups of people} all parties in the southern border provinces, which will lead to lasting peace forever.

Keywords : happiness of multicultural communities, appreciate the value of diversity, Gramsci's Hegemony concept, 3 Southern Border Provinces

Received :1 May 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

1. บทนำ

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมแต่ถูกรับรู้แต่เรื่องราวของความขัดแย้ง ความรุนแรง ในขณะที่ความจริงอีกด้านหนึ่งที่พูดถึงกันน้อยมากคือ การอยู่ร่วมกันในชีวิตจริงของผู้คนที่มีความแตกต่างในพื้นที่ที่ต้องปรับตัวและก่อรูปความสัมพันธ์เพื่อใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขมาอย่างยาวนาน แต่หลังเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ผู้คนในสังคมไทยส่วนหนึ่งมีโลกทัศน์ว่าปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาการใช้ความรุนแรงสุดโต่ง ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างความเป็นชีแยะ (สยาม) นานู (มลายู) แต่รายงานการพิจารณาศึกษาญาติคดีตวนเรื่องการลอบวางระเบิดและก่อความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของคณะกรรมการการวิสามัญฯ สถาปนาผู้แทนราษฎร (2547) ระบุว่ามูลเหตุที่ลึกที่สุดของของปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีต้นตอจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมความคิดที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่มีความคิดที่ยังไม่เห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย

บทความเป็นความพยายามที่จะอธิบายเกี่ยวกับต้นตอ รากเหง้าของปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากมุมมองของชาวบ้านคนเล็กคนน้อยในพื้นที่ผ่านโครงการวิจัย การสำรวจความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในทัศนะของประชาชนในชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการวิเคราะห์ตามแนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัมสกี (Gramsci's Hegemony) เพื่อนำไปสู่การสร้างเข้าใจใหม่ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ การสนับสนุนให้มีกระบวนการถกเถียง แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่จริงในชีวิตประจำวันของประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันจะนำไปสู่การมีสันติสุขที่ยั่งยืนตลอดไป

2. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของบทความนี้ มี 2 ประการคือ ประการแรก นำเสนอความหมายของ “ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านงานวิจัยการสำรวจความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในทัศนะของประชาชนในชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประการที่สอง เพื่อตั้งคำถามต่อบริบทความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านมุมมองแนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัมสกี (Gramsci's Hegemony) (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557)

2.1 ความสุขในมุมมองของชาวบ้านคนเล็กคนน้อยในพื้นที่ (ปิยะ กิจถาวร, 2562) ผ่าน โครงการวิจัย การสำรวจความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในทัศนะของประชาชนในชุมชน : ศึกษา กรณีชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ถูกรับรู้แต่เรื่องราวของความขัดแย้ง ความรุนแรง แต่ความจริงอีกด้านหนึ่งที่พูดถึงกันน้อยมากคือ การอยู่ร่วมกันในชีวิตจริงของผู้คนที่มีความแตกต่างในพื้นที่ที่ต้องปรับตัวและก่อรูปความสัมพันธ์เพื่อใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขมาอย่างยาวนาน รวมทั้งยังไม่มีการศึกษาว่า ความสุขในมุมมองของชาวบ้านคนเล็กคนน้อยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไรเพื่อจะได้มีมุมมองใหม่เกี่ยวกับเงื่อนไขสร้างความสุขของชาวบ้านในสถานการณ์ที่เป็นจริงของแต่ละพื้นที่

โครงการวิจัยนี้เริ่มจากการตั้งคำถามว่า ความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมถูกให้ความหมายว่าอย่างไร อะไรคือเงื่อนไขและอุปสรรค วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและทำการคัดเลือกชุมชนตัวอย่างที่ทำการศึกษแบบเจาะจงรวม 4 หมู่บ้าน ตามชื่อสมมุติดังนี้ 1) บ้านตะโล๊ะ ชุมชนมุสลิมชายฝั่งทะเล อาชีพหลักทำประมงพื้นบ้าน 2) บ้านดาตู ชุมชนมุสลิมริมภูเขา ทำนา ทำสวนยางพารา 3) บ้านบาฮง ชุมชนพุทธ ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม ทำนา 4) บ้านท้ายน้ำ ชุมชนพุทธ – มุสลิมที่ราบลุ่ม ทำนาและตาลโตนด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างในชุมชนประกอบด้วย คน 3 กลุ่ม กลุ่มคนสูงอายุ กลุ่มวัยทำงานและกลุ่มเยาวชน และทำการทดลองปฏิบัติการสร้างเงื่อนไขความสุขตามข้อเสนอของแต่ละชุมชนสรุปผลได้ดังนี้

2.1.1 ความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในประสบการณ์ของประชาชนใน 4 หมู่บ้านตัวอย่าง ที่ทำการศึกษา

1) ความสุขที่บ้านตะโล๊ะ ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งได้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว การสร้างความสุขของชาวบ้านคือ การปรับตัวเพื่อให้พอมีพอกิน การรวมกลุ่มกันในนามสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่ง การตั้งวิสาหกิจชุมชนโอริงปันตัย รับซื้อและแปรรูปสัตว์น้ำ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน เยาวชนและสตรี เงื่อนไขสร้างความสุขให้ชาวบ้านยุคปัจจุบันคือ รัฐจะพัฒนา จะแก้ปัญหาอะไร ขอให้มารับฟังชาวบ้านจริงๆ และขอให้ทำในสิ่งที่ชาวบ้านเสนอ

2) ความสุขที่บ้านดาตู ตั้งแต่ปี 2547 บ้านดาตู ถูกจัดอยู่ในพื้นที่สีแดง มีความไม่ปลอดภัยในการทำสวนยางพารา ทำนา เกิดปัญหาแย่งชิงที่ดินทำกิน ผู้ชายไม่มีงานทำ ยาเสพติดระบาดถึงระดับครัวเรือน การสร้างความสุขคือ การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันในทุกด้านของกลุ่มสตรี และกลุ่มเยาวชนในชุมชน การขอให้เจ้าหน้าที่รัฐให้การยอมรับและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน

3) ความสุขที่บ้านบาสง ตั้งแต่ปี 2547 การทำนาทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินมากขึ้น คนรุ่นใหม่ไม่ทำนา ทุกข์ของชาวบ้านคือ “หลังคารั่ว ข้าวสารหมด ว่างอด เงินไม่มี” เจื่อนไขสร้างความสุขคือ สนับสนุนและฟื้นฟูการทำนา การแก้ปัญหายาเสพติดในเยาวชน

4) ความสุขที่บ้านท้ายน้ำ ตั้งแต่ปี 2547 การทำนาปีเสียหายบ่อย เพราะฝนแล้ง น้ำท่วม การสร้างความสุขให้ชาวบ้านท้ายน้ำคือ ขอน้ำทำนาปรังในเดือนเมษายน – มิถุนายนของทุกปี และแต่ละครอบครัวจะทำอาชีพที่หลากหลายเพื่อหารายได้เพิ่ม

2.1.2 ความรู้ด้วยความสุขของชาวบ้านในบริบทของการเปลี่ยนแปลง

การสร้างความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมคือ การฟื้นฟูทุนด้านต่างๆ ในชุมชนเหล่านี้สู่สมดุลใหม่ ประกอบด้วย

1) ทุนทรัพยากรธรรมชาติที่ประกอบด้วยแหล่งน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำและระบบนิเวศชายฝั่ง เพราะ“ฐานทรัพยากรคือฐานอาชีพ ฐานชีวิตของแต่ละชุมชน”

2) ทุนทางสังคมและเครือข่าย โดยการสร้างกลุ่มและรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การเคลื่อนไหวต่อรอง รวมทั้งการช่วยกันรักษาทุนด้านอื่นๆ ของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนมนุษย์

3) ทุนมนุษย์ โดยเร่งแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน การเร่งสร้างงาน สร้างอาชีพที่เชื่อมโยงกับการปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว

4) ทุนการเงิน โดยการลดหนี้สิน และพัฒนาทุนการเงินของชุมชนให้เข้มแข็ง

5) ทุนทางการเมือง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะของชุมชน

2.1.3 การสร้างความสุขของชาวบ้านในบริบทของการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้

1) ชุมชนที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงมาก ต้องรีบทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ หรือมีรายได้เลี้ยงครอบครัว เพื่อเป็นต้นทางที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนลดปัญหาด้านอื่นๆ

2) ชุมชนที่มีความรุนแรงปานกลาง สนับสนุนการฟื้นฟู การสร้างทุนด้านต่างๆ เช่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคมและเครือข่าย ทุนมนุษย์ ทุนการเมือง ทุนการเงินเพื่อลดความกดดันในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

3) ชุมชนที่มีความรุนแรงน้อย เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตัวเองไปได้อย่างดี เป็นความหวัง เป็นสัญลักษณ์การพัฒนาของพื้นที่ หน่วยงานต่างๆ ต้องเร่งสนับสนุนการสร้างทุนต่างๆ ของชุมชนเหล่านี้ให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะทุนมนุษย์

2.1.4 สรุปและข้อเสนอแนะ

1) ความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ การมีอาชีพ การมีความสัมพันธ์ที่ดี การได้รับการยอมรับมีเกียรติมีศักดิ์ศรี ซึ่งปัจจุบันความสุขของชุมชนดังกล่าวนี้ได้ลดลงหรือสูญหายไป เพราะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยมีตัวเร่งคือ เหตุการณ์ความไม่สงบ และโครงการพัฒนาของรัฐที่ขาดการรับฟัง ขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่

2) นโยบายรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นแรงจูงใจที่มีความสำคัญที่สุดในการสร้างความสุขของชุมชน
พหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชน และด้านการให้การยอมรับความมีตัวตน
ของชาวบ้าน

3) การยอมรับคุณค่าของความแตกต่าง หลากหลาย เพื่อนำไปสู่สร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็น
ธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาพที่ 1

2.2 เพื่อตั้งคำถามต่อบริบทความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านมุมมอง แนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัมสกี (Gramsci's Hegemony)

2.2.1 การใช้แนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัมสกี (Gramsci's hegemony) เพื่อตั้ง
คำถามกับอำนาจต่างๆที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ของปัญหาและความขัดแย้งในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ขอเสนอคำถามเพื่อให้ทุกฝ่ายใคร่ครวญร่วมกัน ดังนี้

1) การครองอำนาจนำผ่านการสร้างวาทกรรมความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

หลักฐานการศึกษาที่มีการยืนยันต่อสาธารณะชนสรุปได้ว่า ปมปัญหาและความขัดแย้งใน 3
จังหวัดชายแดนภาคใต้แท้จริงแล้ว “ไม่ใช่ปัญหาเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ความไม่
เข้าใจและไม่ยอมรับนับถือในสิทธิแห่งอัตลักษณ์ของคนเชื้อชาติ ศาสนาอื่นที่แตกต่างออกไป นำไปสู่
ปัญหาการใช้และสร้างความไม่เป็นธรรมที่มีผลกระทบด้านลบอย่างมากและยาวไกล” (ธเนศ
อาภรณ์สุวรรณ, 2551) การวินิจฉัยปัญหาของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.)
รายงานเอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่ง
ชาติ(กอส.), 2549) เมื่อปี 2549 วินิจฉัยปัญหาอย่างชัดเจนว่า ศาสนาไม่ใช่เหตุของความรุนแรงที่เกิด
ขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เกี่ยวกับความรุนแรงในฐานะข้ออ้างที่คนบางกลุ่มนำมาใช้สร้างความ
ชอบธรรมกับการใช้รุนแรงที่เกิดขึ้น รวมทั้งประวัติศาสตร์ปัตตานี อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ความเป็น
มลายู ก็ถูกใช้เป็นข้ออ้างสร้างความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง

ข้อสรุปที่สำคัญคือ ข้อสรุปจากรายงานการพิจารณาศึกษาญัตติด่วนเรื่อง การลอบวางระเบิดและ
ก่อความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญฯ สภาผู้แทน
ราษฎรเมื่อปี 2547 หลังเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อ 4 มกราคม 2547 ที่ได้สรุปไว้ว่า “มูลเหตุที่ลึกที่สุดของ
ของปัญหาความขัดแย้ง ที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
มีต้นตอจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมความคิด ที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่มีความคิดที่ยังไม่เห็นคุณค่า
ของความแตกต่างหลากหลาย รากปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขทางวัฒนธรรมความคิดของคนในสังคม
โดยสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมต่อกลุ่มอนุวัฒนธรรมอื่นๆ การแก้ไขปัญห
ในประเด็นดังกล่าว จำเป็นต้องเริ่มที่การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ความคิดของคนในสังคมให้ถูกต้อง
เนื่องจากโลกทัศน์เป็นตัวกำหนดค่านิยม และค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ดังนั้นหากจะเปลี่ยน
พฤติกรรมของคนในสังคมให้ถูกต้องอย่างถาวร จึงต้องเปลี่ยนโลกทัศน์และค่านิยมของคนเป็นอันดับ
แรก” (คณะกรรมการสิทธิการวิสามัญฯ สภาผู้แทนราษฎร, 2547)

2) บทบาทของ state society และ civil society เพื่อการครองอำนาจนำในบริบทของความ
ขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กรัมสกี แบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วนคือ state society และ civil society ชนชั้นปกครองได้ใช้อำนาจ
ทางการครอบงำด้วยความสมยอมพร้อมความจำนนของประชาชนใน civil society เท่าๆกับที่ใช้

การบีบบังคับทางกายภาพด้านการปราบปรามที่กระทำใน state society โดยเฉพาะเมื่อสังคมพัฒนา
ทันสมัยมากยิ่งขึ้น บรรดากลไกรัฐด้านการครอบงำ เช่น การศึกษา สื่อมวลชน กฎหมาย วัฒนธรรม
ชาวบ้าน จะถูกกำหนดให้มีบทบาทสูงเด่นยิ่งขึ้น กรัмышี้ยังตั้งข้อสังเกตว่า ชนชั้นปกครองนิยมเน้นหนัก
ที่การครอบงำมากกว่าการใช้กำลังควบคุม อย่างไรก็ตามยิ่งประเทศพัฒนามาก การลงทุนด้านการ
ครอบงำก็จะสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ส่วนในโลกที่สามนั้น ยังจำเป็นต้องใช้การปราบปรามเป็นครั้งคราว
เนื่องจากการครอบงำทำได้ไม่สมบูรณ์ จึงเกิดรูรั่วขึ้นเป็นบางโอกาส (เนื่องจากความอึดคัตในชีวิตที่
เป็นจริงนั่นเอง) (กาญจนา แก้วเทพ, 2526)

ประชาสังคมของกรัмышี้คือ พื้นที่ซึ่งชนชั้นต่างๆในสังคมมีการแก่งแย่งเพื่อช่วงชิงการนำ
(Leadership) และความเห็นพ้อง (Consent) หรือการครองอำนาจนำ(Hegemony) เหนือกลุ่มคนใน
ชนชั้นอื่นๆ ภายในพื้นที่ที่ประชาสังคมจะมีตัวแสดง (Agent) ต่างๆ ที่มีหน้าที่ในการสร้างและส่งต่อชุด
ความคิด ความเชื่อ ตามที่กลุ่ม/ชนชั้นผู้พยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำต้องการ อันประกอบ
ไปด้วยสถาบันต่างๆในสังคมที่เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของผู้คน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบัน
ศาสนา สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน เป็นต้น สถาบันดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการสร้างชุดอุดมการณ์
หนึ่งๆขึ้นมา ตามความต้องการของกลุ่ม/ชนชั้นที่พยายามภาวะการครองอำนาจนำ และทำหน้าที่ส่ง
ต่อ สืบทอดแพร่กระจายอุดมการณ์ดังกล่าวด้วยในขณะเดียวกัน โดยมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือปราศจาก
การใช้อำนาจบังคับ(Coercion) และการใช้กำลังบังคับในเชิงกายภาพ แต่เป็นการใช้อำนาจในลักษณะ
ของการชักจูง โน้มนำ หรือกล่อมเกลาคำรู้ความคิดของผู้คนเป็นหลัก เพื่อทำให้เกิดความยินยอม
พร้อมใจ (Consent) ของคนในสังคม และทำให้เกิดโลกทัศน์ (Conception of the world) ที่เป็น
แบบเดียวกันตามความต้องการของกลุ่ม/ชนชั้นผู้พยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ (วัชรพล
พุทธรักษา, 2557)

3. บทสรุป

บทความนี้เป็นการทำหน้าที่ทางวิชาการโดยการเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยที่พยายามส่งเสียงแทน
ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และต้องการตั้งคำถามผ่าน
แนวคิดการครองอำนาจนำแบบของกรัмышี้ (Gramsci's hegemony) ที่มีฐานคิดอยู่ที่ความเชื่อมั่นใน
การเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ทุกคน ความเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกร่วมกัน
ของทุกฝ่ายในการร่วมสร้างสันติสุขชายแดนใต้ในระยะยาวต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2526). *ลัทธิมาร์กซ์ของกรั่มสกี*. วารสารธรรมศาสตร์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2. น.107.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ(กอส.). (2549). *รายงานเอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (34 - 35).
- คณะกรรมการการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร. (2547). *รายงานการพิจารณาศึกษาญัตติด่วนเรื่อง การลอบวางระเบิดและก่อความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (82 - 83).
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2551). *ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. โครงการร่วมศึกษาเสริมสร้างสุขภาวะ กรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (77).
- ปิยะ กิจถาวร. (2562). *โครงการสำรวจความสุขของชุมชนพหุวัฒนธรรมในทัศนะของประชาชนในชุมชนศึกษากรณี ชุมชนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2557). *บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรั่มสกี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ. (160 - 182).

ภาษา ถ้อยคำและอำนาจในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ กับการศึกษาเรื่อง การเมือง สันติภาพและความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันจังหวัด ชัยแดนภาคใต้

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งจะอภิปรายถกเถียงคำอธิบายของมิเชล ฟูโกต์เรื่องการก่อรูปของคำพูดและ วาทกรรม ฟูโกต์สามารถอธิบายโดยละเอียดถึงการทำงานที่ซับซ้อนของภาษาและอำนาจโดยอธิบาย กระบวนการแปรเปลี่ยนจากคำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาไปสู่การสร้างอำนาจ ภาษาจึงผ่านการ ต่อสู้และเครือข่ายความสัมพันธ์ของถ้อยคำและถ้อยแถลงในสนามที่เรียกว่า อุบัติการณ์ของภาษา ทำให้วัตถุทางภาษาและวาทกรรมมีอำนาจในโลกแห่งปฏิบัติการ จุดสำคัญของแนวคิดนี้จึงอยู่ที่ การมองว่าอำนาจภาษาไม่ใช่อยู่ที่ผู้พูดและองค์ประธานของถ้อยแถลงเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง กันของถ้อยแถลง รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าสนามหรือพื้นที่ที่ภาษาอุบัติขึ้นและคลี่คลายขยายตัวไป ในการ นี้ วัตถุของภาษาหรือวาทกรรมเกิดขึ้น ทับซ้อนกัน เชื่อมกันและขัดกัน และในที่สุดเกิดการแปรเปลี่ยน ไปพร้อมกันของวัตถุทางภาษาเหล่านี้ในสนามของวาทกรรมและการปฏิสัมพันธ์ จากนั้น เราจึงอธิบาย ว่าอำนาจกระจายกันอยู่คล้ายกับภาษาไม่มีเจ้าของแต่มีความตั้งใจ และที่ได้มีอำนาจที่นั่นมีการต่อต้าน พัฒนาการคำพูดและภาษาทางนโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้สอดคล้องกับคำอธิบาย นี้ การต่อสู้ในเรื่องถ้อยคำและภาษาในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีอยู่ตราบนานปัจจุบัน

คำสำคัญ: วาทกรรม การต่อสู้ทางวาทกรรม สนามวาทกรรม อำนาจ นโยบายการแก้ปัญหา จังหวัดชายแดนภาคใต้ สันติภาพแบบผสม

Received: 30 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์และนักวิจัย ประจำสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ถ.เจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานี 94000 อีเมล: srisompob.j@psu.ac.th

Language, Words, and Power in Michel Foucault's Views and the Study of Politics, Peace and Conflict in Thailand's Deep South in These Days

Srisompob Jitpiomsri²

Abstract

This article aims to discuss about Michel Foucault's formation of discourse, which involves the complex operations of language and power. Foucault could make an elaboration of transformative processes from words, statements and dialogues to the construction of power. Discourse has been through struggles and contestations within networks and relationship of statements within the fields called discursive incidence. In these open fields, objects of discourse are capable of exercising influence in a practical world. Most importantly, we view the construction of power in the discourse not by consideration of speakers or subjects of words and statements as significant agencies, but primarily gazing at relations of statements as well as spaces where discursive objects themselves emerge and consequently unfold. In the process, objects of discourse simultaneously emerge, overlap, depend on, compete and mutually contradict. Eventually, they have all transformed together in certain ways within this complicated field of relations. Thus, one can say that power is dispersed, like discourse, while there is no subjects, it could be intentional. And where there is power, there exists resistance. Development of policy discourse on the solution of problems in the Deep South of Thailand has unfolded in accordance to the contestation of discursive processes. The discursivity and struggles of language have continued until these days.

Keywords: discourse, discursive struggle, fields of discourse, power, policy to solve the problems in the Deep South, hybrid peace

Received: 30 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

² Assistant Professor, Lecturer and Researcher at The Center for Conflict Studies and Cultural Diversity (CSCD), Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University. 181 Jalearnpradit Rd, Rusamilae, Muang, Pattani 94000. Email : srisompob.j@psu.ac.th

1. บทนำ

แนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในทางสังคมศาสตร์หลายด้านในทางรัฐศาสตร์มีการนำเอาแนวคิดนี้มาใช้โดยเฉพาะในด้านการเมือง อำนาจ ภาษา ความขัดแย้ง และสันติภาพ สิ่งที่น่าสนใจโดยเฉพาะในที่นี้คือการใช้แนวคิดแบบฟูโกต์มาใช้กับทฤษฎีสันติภาพ แม้ว่ามิเชล ฟูโกต์นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศสจะเสียชีวิตไปแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ.1984 หรือประมาณกว่าห้าสิบปีมาแล้ว แต่แนวคิดของเขาก็มียุทธิพลเป็นอย่างมาก เมื่อมาดูในเหตุการณ์ปัจจุบัน ในขณะที่โลกอยู่สภาวะท้าทายเรื่องสงครามและการรุกรานระหว่างกัน โดยเฉพาะสงครามในยูเครน การใช้กำลังรบเพื่อรุกรานอำนาจอธิปไตยและบูรณาภาพเหนือดินแดนเป็นเรื่องท้าทายมากที่มากกระทบต่อหลักแนวความคิดทางรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดถือหลักในเรื่องอำนาจอธิปไตย และความเป็นรัฐในโลกยุคใหม่ซึ่งเป็นหลักการที่เป็นวาทกรรมหลักในวิชาการทางรัฐศาสตร์ กล่าวในอีกแง่หนึ่งสงครามยูเครนในปี 2022 เป็นการท้าทายหลักคิดและความเชื่อที่สำคัญมากในภาษาและวาทกรรมในทางรัฐศาสตร์เรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและรัฐประชาชาติ รวมทั้งหลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกบฏตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งถูกยึดถือมานานนับเป็นหลายร้อยปีนับตั้งแต่สนธิสัญญาเวสฟาเลีย (Treaty of Westphalia) ตั้งแต่ ค.ศ. 1648 หรืออย่างน้อยก็หลังสงครามโลกครั้งที่สองในปี ค.ศ.1945

อันที่จริงเรื่องทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า ชุดคำพูด บทสนทนาและการนิยามความหมายในทางถ้อยคำและภาษาซึ่งทำให้เกิดสัญญาณที่มีพลังในชุดความคิดที่เรียกว่ากฎหมายและกติการะหว่างประเทศซึ่งได้รับการยอมรับนับถือและมีอำนาจจริงๆ ในการปฏิบัติ ประเด็นสำคัญเกี่ยวข้องกับภาษาของหลักรัฐศาสตร์ว่าด้วยรัฐ อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและความชอบธรรมของรัฐในการปกครองตนเองโดยไม่ถูกแทรกแซงจากอำนาจภายนอกไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม

สถานการณ์ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นที่ท้าทายสำหรับความคิดทางสัญวิทยาการเมืองก็คือมีชุดความคิดอื่นที่ไม่เชื่อและไม่ยอมรับว่าสิ่งที่เรียกว่ารัฐแบบที่กล่าวมานั้นมีความถูกต้อง หรือไม่รัสเซียไม่ยอมรับอำนาจอธิปไตยของยูเครน และมองว่า อำนาจอธิปไตยของยูเครนไม่มีอยู่จริง³ (Putin, 2021) ทำไมชุดความคิดที่โต้แย้งเกิดขึ้นและมีปฏิบัติการทางการเมืองและการทหารจนทำให้เกิดสงครามที่ถือว่าใหญ่ที่สุดในยุโรปนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองยุติลง? ทำไมจึงมีความเชื่อเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ไปอีกแบบหนึ่ง? ประวัติศาสตร์ของยูเรเชีย การทำสงครามเพื่อทำลายระบอบนาซี หรือ demilitarization and denazification การย้ายยุคก่อนของสหรัฐอเมริกาและ NATO ฯลฯ เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับชุดความคิดเรื่องภัยคุกคามของการทำสงครามรุกรานประเทศเพื่อนบ้านอย่างผิดกฎหมายระหว่างประเทศอย่างไร? ทั้งหมดนี้กลับมามองที่ประเด็นที่ว่าอะไรคือ อำนาจของภาษา ชุดคำพูด

³ จากชุดคำพูดของประธานาธิบดีปูตินในบทความที่ได้อธิบายถึงปัญหายูเครน ซึ่งยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยของยูเครนจะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีหุ้นส่วนกับรัสเซียเท่านั้น “I am confident that true sovereignty of Ukraine is possible only in partnership with Russia.” ... download from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>

บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลงซึ่งในภาษาทางสัทวิทยาก็คือ “วาทกรรม” หรือ “discourse”⁴ ที่ มิเชล ฟูโกต์ พยายามจะทำความเข้าใจนั่นเอง นี่เป็นสิ่งที่จะกล่าวถึงเป็นการเฉพาะในบทความวิชาการชิ้นนี้ เพื่อตอบคำถามเหล่านี้ในตอนต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ จากนั้นเราจะพูดถึง ภาษาและวาทกรรมว่าด้วยสันติภาพและการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นการต่อสู้ทางวาทกรรมและภาษา

แนวคิดเรื่องของ “ถ้อยคำ ภาษาและบทสนทนา” แบบของฟูโกต์

ในหนังสือเรื่อง Archaeology of Knowledge (1972) ฟูโกต์เริ่มต้นด้วยการอธิบายอย่างยอกย้อนถึงประวัติศาสตร์ของคำพูด ภาษาและสิ่งที่เรียกว่าความรู้ของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ ใครๆก็เชื่อว่าประวัติศาสตร์ของความคิด (history of thought) เป็นเรื่องของความต่อเนื่องและความเป็นเอกภาพของความรู้ความคิดของมนุษย์ ที่เชื่อในความต่อเนื่องแบบนี้เป็นเพราะเราเชื่อในองค์อำนาจสูงสุดของจิตสำนึกมนุษย์ (sovereignty of consciousness) (Foucault, 1972 , 13) ความหมายก็คือว่า เรามักจะเชื่อใน “ภาษา ชุดคำพูด บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลง” ที่แสดงให้เห็นว่าทุกอย่างมีความต่อเนื่องและสร้างจิตสำนึกของมนุษย์เป็นองค์ประธาน (subject) หรือองค์ตัวแสดงหลักในคำพูดและบทสนทนา นอกจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์ที่เป็นองค์ตัวแสดงหลักแล้ว เรายังถือว่ามนุษย์เป็นองค์ตัวแสดงซึ่งเป็นจุดกำเนิดเริ่มแรก (original subject) ของพัฒนาการประวัติศาสตร์และการกระทำทุกสิ่งด้วย แต่อันที่จริงแล้วมันอาจจะไม่ได้เป็นอย่างนั้นก็ได้ นี่คือนสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่าการวิเคราะห “สนามของการคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนา” (ซึ่งเรียกว่า Discursive Field) (Foucault, 1972, p. 30) ตรงนี้เองที่เป็นความซับซ้อนในการมองภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาอีกแบบหนึ่งที่ต่างไป

ตามปกติ เวลาเรามองภาษาและบทสนทนานั้น คนเรามักจะดูที่ความหมายและความตั้งใจเจตนาของผู้พูดซึ่งเป็นองค์ประธานของการใช้ภาษา แต่ฟูโกต์เสนอว่าเราควรจะทำความเข้าใจถ้อยแถลงหรือคำพูดในภาษาว่ามีเงื่อนไขเฉพาะอะไรที่ทำให้มันบังเกิดขึ้นเช่นนั้น เราดูที่เงื่อนไขการดำรงอยู่ของภาษาหรือถ้อยแถลง (statement) ข้อจำกัดอะไรที่กำหนดให้ถ้อยแถลงหนึ่งสัมพันธ์กับถ้อยแถลงอื่นๆ ทำไมมันถึงเกิดขึ้นและเชื่อมโยงกัน และทำไมจึงทำให้บางถ้อยคำถูกตีกันตัดแยกออกไปจากคำพูดนั้นๆ ทำไมมันจึงถูกแสดงออกมาอย่างที่มีมันเป็นแทนที่จะเป็นถ้อยแถลงอย่างอื่น ตรงนี้ต้องสนใจด้วยว่าเราไม่ได้

⁴ ในภาษาไทย คำว่า “วาทกรรม” ในที่นี้ต้องใช้อย่างระมัดระวังเพราะคำว่า “วาทกรรม” ในภาษาไทยที่ใช้เป็นภาษาพูดสามัญในชีวิตประจำวันนั้นถูกทำให้ถ้อยคำเป็นเพียงแค่การใช้ภาษาและโวหารเพื่อหลอกล่อกันเท่านั้น แต่อันที่จริง “วาทกรรม” ที่แปลตรงมาจาก discourse นั้นเป็นชุดคำพูด ภาษาเขียนและสัญลักษณ์ รวมทั้งอำนาจที่แฝงเร้นอยู่ในถ้อยคำ ภาษาและสรรพสิ่งต่างๆ อันมีความหมายและพัฒนาการของมันอย่างละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากกว่าคำพูดหลอกลวง ผู้เขียนจึงพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “วาทกรรม” ทุกครั้ง เมื่อต้องการกล่าวถึง discourse ในที่นี้เพื่อหลีกเลี่ยงการเข้าใจผิดแต่จะใช้เรียกรวมว่าเป็น “ภาษา ชุดคำพูด บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลง” ซึ่งมีความหมายกลางๆมากกว่า ขอให้พิจารณาทำความเข้าใจของ discourse ในนิยามของมิเชล ฟูโกต์ ซึ่งจะอธิบายในบทความนี้

มองดูที่เงื่อนไขในทางจิตใจของผู้พูดหรือความคิดของผู้พูด สิ่งที่แสดงให้เห็นในปรากฏการณ์นี้ก็คือมี “ความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยแถลงและคำพูด” บังเกิดขึ้นโดยที่ผู้พูดเองก็อาจไม่ตระหนักรู้ก็ได้ มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของคำพูดและถ้อยแถลงโดยผู้พูดอาจจะไม่ใช่คนเดียวก็ได้ หรือผู้พูดแต่ละคน อาจจะไม่ใช่อยู่ในกระบวนการแบบเดียวกันหรือเป็นคำพูดคนละชนิดกันก็ได้ จุดที่จะต้องให้ความสนใจก็คือ พื้นที่ซึ่ง “การเกิดเหตุการณ์แห่งคำพูดหรือภาษาถูกจัดวางขึ้น” ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวต่างหาก แต่การมองเห็นพื้นที่นี้เป็นสิ่งที่ซึ่งทำให้เรามีอิสระที่จะแสดงให้เห็นปฏิกริยาระหว่างกันและกันของความสัมพันธ์ภายในและภายนอกของภาษาและคำพูดเหล่านี้

กลุ่มของคำพูด ภาษาและบทสนทนาที่เกิดขึ้นนี้มีใช่เป็นเรื่องของชุดถ้อยคำที่เผยให้เห็นการตีความ ข้อเท็จจริง หรือการเปิดเผยคำพูด/บทสนทนาที่ซ่อนเร้นอยู่ หรือเป็นถ้อยแถลงในการเผยข้อเท็จจริงอะไรทำนองนั้น แต่มันเป็นการวิเคราะห์ที่ให้เห็นการดำรงอยู่ร่วมกัน การสืบทอดส่งต่อกัน การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกัน การเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกันและความเป็นอิสระต่อกันหรือบางทีก็มีการแปรเปลี่ยนไปอย่างมีความสัมพันธ์กันเองของชุดของภาษาด้วย นอกจากนี้แล้ว ประเด็นที่สำคัญต่อการเข้าใจวาทกรรมหรือชุดคำพูด ภาษาและบทสนทนาที่ก่อรูปขึ้นมาแบบนี้ก็คือ มันไม่เกี่ยวกับตัวตนของผู้พูดหรือผู้เขียนตัวบท (speaking subject or author) กล่าวคือ ถ้อยแถลงซึ่งมีการจัดกลุ่มและแยกประเภทในลักษณะแบบนี้กลายเป็นผู้เลือกตัวตนของผู้พูด ผู้เขียนภาษาหรือผู้ใช้บทสนทนาของตัวเอง ในกระบวนการนี้ถ้อยแถลง (ภาษา) เป็นองค์ประธานหลักและทำการเลือกกรรมหรือหาตัวตนผู้ใช้ภาษาหรือวาทกรรมของตนเอง พูดง่าย ๆ ตรงนี้ก็คือว่า ภาษาเป็นตัวเลือกใช้ผู้พูดและผู้เขียน ไม่ใช่ผู้พูดและคนเขียนเป็นผู้เลือกใช้ภาษาหรือคำพูด

เมื่อเข้าใจตรงนี้แล้ว จุดนี้จำเป็นที่เราจะต้องกล่าวถึงสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า “การก่อรูปของภาษา คำพูดและบทสนทนา” หรือ discursive formations กระบวนการนี้เกิดขึ้นเพราะมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างถ้อยแถลงทางภาษา (relations between statements) สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องภาษาแบบของฟูโกต์คือเขาให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาษาหรือถ้อยแถลง โดยเฉพาะการวิเคราะห์ภาษาหรือถ้อยแถลงภายใน ”สนามของการคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนา” (ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น) รวมทั้งความสัมพันธ์ต่างๆที่สามารถจะเกิดขึ้นได้ภายในสนามอันนี้ ข้อเสนอสมมติฐานของเขาก็คือ ถ้อยแถลงทางภาษาที่ต่างกันทางรูปแบบและดำรงอยู่อย่างกระจัดกระจายกันในแต่ละเวลานั้นได้ก่อตัวขึ้นมาเป็นกลุ่มเป็นก้อนถ้ามีการอ้างถึงกัน “วัตถุ” แบบเดียวกัน

ตัวอย่างเช่นในงานวิจัยของฟูโกต์เรื่อง Madness and Civilization ถ้อยแถลงทางภาษาเรื่อง “ความป่วยทางจิต” ทั้งหมดกล่าวถึง “วัตถุ” (หรืออาการป่วย) ที่ปรากฏให้เห็นหลายแบบจากประสบการณ์ในปัจเจกบุคคลหรือในทางสังคมซึ่งอาจจะถูกเรียกว่าความบ้า แต่ความเป็นเอกภาพของวัตถุที่เรียกว่า “ความบ้า” นั้นไม่สามารถที่จะทำให้เราจัดกลุ่มของถ้อยแถลงต่าง ๆ ในทางภาษาและไม่สามารถค้นพบความสัมพันธ์ของถ้อยแถลงเรื่องความบ้าที่มีลักษณะคงที่และอธิบายได้อย่างเป็นเรื่องเป็นราวได้ มีเรื่องราวในคำอธิบายถ้อยแถลงที่ไม่เข้ากัน ความป่วยทางจิตประกอบด้วยลักษณะที่

ถูกพูดถึงทั้งหมดในถ้อยแถลงที่กล่าวถึงหรือเรียกชื่อของมัน มีการแบ่งแยกประเภท พรรณนาความ และอธิบายอาการของมัน สืบหาพัฒนาการของโรค ซึ่งให้เห็นสหสัมพันธ์ของอาการ มีการวินิจฉัย ตัดสินใจว่ามันคืออะไร ตั้งชื่อที่ใช้เรียก ตามภาษาและถ้อยคำแบบของตัวเอง แต่กลุ่มของถ้อยแถลง ดังกล่าวกลับไม่ได้หมายถึงสิ่งเดียวกันหรือวัตถุที่เป็นชนิดหนึ่งเดียวกัน จนดูเหมือนว่าไม่ได้พูดถึง คนบ้าคนเดียวกัน (Foucault, 1988)

เราจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายของวัตถุ (สิ่งที่เรียกว่าความผิดปกติทางจิต) มากเสียกระทั่งว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะยอมรับว่ามีเอกภาพของ “ถ้อยแถลงทางภาษา คำพูด ชื่อเรียกหรือถ้อยคำที่เกี่ยวกับ คนบ้า” บางทีอาจจะดีกว่านั้นที่จะจำกัดความสนใจที่กลุ่มของถ้อยแถลงที่กล่าวถึงสิ่งเดียวกัน ดังเช่น คำพูดที่กล่าวถึงภาวะซึมเศร้าที่รุนแรง (melancholia) โรคประสาท (neurosis) หรือโรคสมองเสื่อม (dementia) ในอดีต แต่เราก็จะพบว่าคำพูดหรือภาษาแต่ละอันนั้นได้สร้างวัตถุ (ทางความคิด) ของ ตัวเองและปล่อยให้มันทำงานของมันจนกระทั่งถึงจุดที่ว่ามันมีการแปรเปลี่ยนความหมายทั้งหมดไปด้วย กัน ดังนั้นปัญหาที่คือเราควรจะต้องรู้ว่าเอกภาพของถ้อยแถลงทางภาษาหรือคำพูดนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับ ว่าตัวของวัตถุที่ถูกเรียกนั้นมีความคงที่ถาวรและมีลักษณะพิเศษเฉพาะแต่อย่างไร แต่ว่ามันอยู่ที่พื้นที่ (space) ซึ่งวัตถุต่างๆ (ในทางภาษาและการคิด) ผุดขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ความ สัมพันธ์แบบทั่วไปที่ทำให้เราสามารถแยกแยะความเป็นปัจเจกของกลุ่มถ้อยแถลงเกี่ยวกับความบ้าก็ จะเป็นไปแบบนี้คือ มันเกิดมีกฎเกณฑ์ของการก่อกำเนิดขึ้นอย่างพร้อมๆกันและมีความเกาะเกี่ยว ต่อเนื่องกันของวัตถุ (ทางภาษาและความคิด) ที่ถูกเรียกขานชื่อ ถูกนำมาใช้ในการอธิบายพรรณนา ความ นำมาวิเคราะห์ สร้างความประทับใจ หรือถูกวินิจฉัยตัดสินใจภายในความสัมพันธ์ดังกล่าว (Foucault, 1972, p. 36)

ดังนั้น เอกภาพของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาเกี่ยวกับเรื่องความบ้า นั้นไม่ได้ตั้งอยู่บน ฐานของการดำรงอยู่ของวัตถุที่เรียกว่า “ความบ้า” หรือโครงสร้างองค์ประกอบทางวัตถุวิสัยที่เป็น เอกเทศในวงกว้างแต่มันเป็นเรื่องของ การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน (ซึ่งอาจจะเรียกว่าการเล่นระหว่าง กันหรือ interplay) ของกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้มีความเป็นไปได้ในการปรากฏตัวขึ้นมาของ วัตถุต่างๆ (ในทางภาษา ถ้อยคำและบทสนทนา) ในระหว่างห้วงเวลาหนึ่งๆ วัตถุต่างๆ เหล่านี้ยังอาจ จะถูกกำหนดรูปโดยมาตรการของการจำกัดกีดกัน และการกดทับปราบปราม ถูกจำแนกแยกแยะจาก การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จากการถกกันทางกฎหมาย การวิวาทะในทางศาสนา การวินิจฉัย ทางการแพทย์ วัตถุต่างๆ ที่ถูกเผยออกมาจากคำอธิบายทางพยาธิวิทยา วัตถุที่ถูกกำหนดโดยการเข้า รุห์สหทางการแพทย์และการรักษาโรค ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นเอกภาพของภาษาและถ้อยคำเกี่ยวกับความ บ้าจะเป็นผลจากการการเล่นระหว่างกันของกฎเกณฑ์ที่กำหนดนิยามการแปรเปลี่ยนของวัตถุทางภาษา ต่างๆ โดยผ่านช่วงเวลา มีการแตกแยกภายในบางครั้งบางคราว มีความไม่ต่อเนื่องไม่ลงรอยที่ทำให้ ลักษณะที่ถาวรของมันถูกทำให้แขวนลอยตัวไหลไปแกว่งมา ตรงนี้เอง สิ่งที่ย้อนแย้งภายในตัวเองก็คือว่า การที่เราจะกำหนดนิยามกลุ่มของถ้อยแถลงทางภาษาในแง่ที่เป็นปัจเจกเอกเทศได้นั้น เราควรจะ

ต้องการกำหนดนิยาม “ความกระจัดกระจาย” ของวัตถุทางวาทกรรมเหล่านี้ด้วย เพื่อหาร่องที่แบ่งมันออกจากกัน หาระยะที่ห่างกันของภาษาและความหมายหรือค้นหากฎแห่งการแบ่งแยกชั้นแยกประเภท (division) ในตัวเองของมันด้วย

สมมติฐานอีกข้อหนึ่งที่ฟูโกต์ เสนอในการกำหนดกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยแถลงทางภาษาและถ้อยคำก็คือมันมีรูปแบบและชนิดของความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันที่เกิดขึ้น ในตอนนี้ ฟูโกต์ยกตัวอย่างศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ที่พัฒนามาตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเก้าซึ่งในระยะแรกนั้น วิชาการแพทย์มิได้ถูกกำหนดโดยแนวคิดเรื่องวัตถุทางการแพทย์มากเท่ากับเรื่องของลีลาหรือสไตล์ (style) บางอย่าง มีการเน้นวิธีการหรือลักษณะการทำงานบางอย่างเป็นชนบประเพณีที่แสดงออกในการใช้ถ้อยแถลงทางภาษาและคำพูด นับเป็นครั้งแรกที่การแพทย์ไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มของจารีตประเพณี การสังเกตการณ์ และการปฏิบัติที่แตกต่างหลากหลาย แต่หันมายึดถือ “การรวบรวมงานเขียนหรือข้อมูลองค์ความรู้” (corpus of knowledge) ที่เชื่อว่ามียุวิธีเดียวกันใน “การจ้องมองดู” สิ่งต่างๆ มีการแบ่งชั้นแยกประเภทในสนามทางความคิดเป็นแบบเดียวกัน มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงในทางพยาธิวิทยาที่สอดคล้องกับการมองเห็นพื้นที่ของร่างกายคน มีระบบการถอดความเป็นตัวอักษรเพื่อบันทึกสิ่งที่คนๆ หนึ่งมองเห็นและสัมผัสในสิ่งที่คนอีกคนหนึ่งพูดเอาไว้ ด้วยคำศัพท์แสงและการอุปมาอุปนัยเปรียบเทียบในแบบเดียวกัน กล่าวโดยสรุปก็คือมันดูเหมือนกับการแพทย์ในตอนนี้ที่ถูกจัดการโดยชุดความต่อเนื่องของถ้อยแถลงทางภาษาในการพรรณนาความ

แต่ฟูโกต์กลับไปพบว่าข้อสมมติฐานข้างต้นก็ไม่ใช่ว่าจะจริง การใช้ภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาในทางคลินิก (clinical discourse) เป็นเพียงแค่กลุ่มของข้อสมมติฐานหลายอย่างในเรื่องชีวิตและความตาย การเลือกตัดสินใจทางจริยธรรมและการบำบัดรักษาโรค เรื่องของกฎเกณฑ์ในทางสถาบันตัวแบบในการสอนนักศึกษาแพทย์ สิ่งเหล่านี้เป็นกลุ่มของคำอธิบายพรรณนาความซึ่งไม่สามารถสรุปย่อมาจากข้อสมมติฐานต่างๆ ได้ และถ้อยแถลงทางภาษาในการพรรณนาความนั้นก็ เป็นเพียงแค่หนึ่งในการวางหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในชุดของภาษา ถ้อยคำ ถ้อยแถลงและบทสนทนาในวิชาแพทยศาสตร์ การวิจัยของฟูโกต์ยังพบว่าคำอธิบายพรรณนาความเหล่านี้ถูกแทนที่ใหม่ตลอดเวลา ตั้งแต่งานของ Marie Francois Xavier Bichat (1771-1802) ซึ่งใช้การมองเห็นด้วยตาตัวเอง การวินิจฉัยโรคจากการฟังด้วยหูของตัวและใช้มือสัมผัสลูบคลำต่อรอยโรคที่ปรากฏในเซลล์ เมมเบรนและเนื้อเยื่อ⁵ (Foucault, 1994) จนต่อมาการใช้ไมโครสโคป การทดสอบทางชีววิทยา และระบบข้อมูลก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอีก เพราะว่าจากการวิเคราะห์ทางกายวิภาคอย่างง่ายไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการ

⁵ Bichat ใน Anatomie Generale ได้เผยให้เห็นโดยละเอียดถึงเนื้อเยื่อสี่สิบเอ็ดแบบ มีทั้งเนื้อเยื่อเส้นประสาท หลอดเลือดแดง หลอดเลือดดำ เนื้อเยื่อของเส้นทางเดินของการหายใจ เนื้อเยื่อที่สามารถดูดซึม เนื้อเยื่อกระดูก เนื้อเยื่อชั้นในของอวัยวะ เนื้อเยื่อเส้นใย เนื้อเยื่อกระดูกอ่อน เนื้อเยื่อกล้ามเนื้อในสัตว์ กล้ามเนื้อ เยื่อเมือกบุผิว เยื่อหุ้มสมอง เยื่อสร้างไขข้อ ต่อม หนังแท้ใต้ผิวหนัง หนังกำพร้าและผม Membrane เป็นหน่วยปัจเจกของเนื้อเยื่อซึ่งแม้จะมีความบางเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถเชื่อมโยงระหว่างกันได้ โดยความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างอวัยวะที่มีบางส่วนที่อยู่ใกล้ชิดติดกัน ชุดคำอธิบายนี้ทำให้การแพทย์สมัยใหม่เข้าใจรอยโรคได้มากขึ้นจากการมองเห็นอีกแบบหนึ่ง

ทางพยาธิวิทยาทางสรีรวิทยา ทำให้อิทธิพลคำศัพท์ของสัญญาและการถอดรหัสมีการเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง และหมอก็ค่อยๆเปลี่ยนจากการที่ตัวเองเป็นจุดที่สำคัญในการตีความหมายของข้อมูล หมอจะมีคนอยู่ข้างๆ นอกเหนือจากตัวเองแล้วยังมีมวลของเอกสารจำนวนมากมายมหาศาล เครื่องมือสารพัด และเทคนิคของการวิเคราะห์อีกมากมาย ซึ่งแน่นอนหมอเป็นคนที่ใช้เครื่องมือเหล่านั้นแต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้เปลี่ยนตำแหน่งแหล่งที่ของหมอให้กลายเป็นองค์ประธานในการสังเกตการณ์ในท่ามกลางความสัมพันธ์อันซับซ้อนกับคนไข้

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การเกิดเส้นธรมีประตูดวงของวิชาแพทย์แบบใหม่ ที่ค่อยๆปรากฏในการใช้ภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาทางการแพทย์ตลอดห้วงเวลาของศตวรรษที่สิบเก้า จนมาถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์ทางภาษาตรงนี้ก็ คือ การแพทย์มีการเปลี่ยนแปลงแยกเป็นส่วนๆ ทันทีที่มีการค้นพบของ Bichat และคนอื่นๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่จึงเกิดขึ้น ถ้าภาษาและวาทกรรมในวิชาการแพทย์จะมีเอกภาพ สิ่งนี้ไม่ได้เกิดจากรูปแบบเดียวของถ้อยแถลงทางภาษา ไม่ใช่ว่ามีกลุ่มของกฎเกณฑ์บางอย่างเกิดขึ้น ที่ทำให้มีคำอธิบายพรรณนาความตามสำนักหรือความรู้สึกของหมอเอง แต่ยังมีพัฒนาการสิ่งอื่นๆ เกิดขึ้นพร้อมกันหรือเกาะเกี่ยวกันไปตั้งแต่เรื่องเครื่องมือทางการแพทย์ ระเบียบวิธีการวิจัยในห้องทดลอง การวิเคราะห์ทางสถิติ การสังเกตการณ์ทางระบาดวิทยาหรือประชากรศาสตร์ กฎของสถาบันและวิถีปฏิบัติในการบำบัดรักษา สิ่งที่เราจะทำได้ในการกำหนดลักษณะที่เป็นเอกเทศของชุดภาษาและบทสนทนาในการแพทย์ก็คือ มองเห็นการดำรงอยู่ด้วยกันของถ้อยแถลงทางภาษาที่กระจัดกระจายและมีความหลากหลาย มีระบบการจัดการเพื่อควบคุมการจัดแยกชั้นแยกประเภท ที่มีความสัมพันธ์ขึ้นต่อกันและกันซึ่งทำให้มีการเกาะติดกันหรือบางทีก็แยกส่วนกีดกันระหว่างกัน มีการแปรเปลี่ยนเกิดขึ้นและมีการเล่นกันระหว่างพื้นที่ การจัดการและการเข้าแทนที่กันอีกด้วย

ข้อสมมติฐานอีกประการหนึ่งปรากฏในเรื่องของภาษาศาสตร์และไวยากรณ์ภาษา เราจะเชื่อได้ไหมว่าจะเกิดแนวคิดที่มีความถาวรและเป็นเอกภาพในพื้นที่ที่มีการกำหนดนิยามไวยากรณ์และคำศัพท์โดยราชบัณฑิตในสมัยเก่า เช่นไวยากรณ์และคำศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสถูกกำหนดโดย Port-Royale (ตั้งแต่ศตวรรษที่สิบแปด) แต่เราจะพบได้เช่นกันว่าเอกภาพของการใช้ภาษาและบทสนทนา ไม่ได้มาจากการทำให้เกิดแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้อง แต่เกิดจากการปรากฏขึ้นมาอย่างพร้อมๆ กัน และมีความเกาะเกี่ยวต่อเนื่องกันของการใช้ภาษา ที่ภายในนั้นอาจจะมียะห่างที่แยกมันออกจากกันได้และอาจจะถึงขั้นมีความไม่ลงรอยระหว่างกันอยู่ เราอาจจะไม่ต้องไปดูที่แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมในทางภาษาไวยากรณ์เพื่อที่จะรวมเอาถ้อยคำและภาษาที่ต่างกันเข้ามาอยู่ด้วยกันให้มันเข้ามาอยู่ภายในโครงสร้างในทางนิรนัยแบบเดียวกัน แต่ควรไปสนใจวิเคราะห์ดูที่การมีปฏิริยาระหว่างกันและกันของการปรากฏขึ้นมาให้เห็นและความกระจัดกระจายของภาษาคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนาเหล่านั้น

ข้อสมมติฐานสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องของการจัดกลุ่มใหม่ของถ้อยแถลงในภาษาและบทสนทนาต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและรูปแบบที่เป็นเอกภาพของภาษา แสดงออกให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์และความต่อเนื่องกันของเนื้อหาภายในหรืออรรถบท (identity and persistence of themes) ตัวอย่างเช่นสิ่งที่ปรากฏในวิชาเศรษฐศาสตร์และชีววิทยา ในทางชีววิทยานั้น ภาษาจะพูดถึงอรรถบทเนื้อหาสาระภายในบางอย่างที่สามารถเชื่อมโยงและทำให้เกิดกลุ่มของคำพูด ภาษาและคำอธิบายในเรื่องสิ่งมีชีวิตเช่น สิ่งมีชีวิตซึ่งมีความต้องการของตัวเอง มีพลังภายในของตัวเอง และมีความสามารถที่จะอยู่รอดได้ แต่อันที่จริงแล้วจากการสังเกตการณ์สิ่งมีชีวิตจะมีเรื่องราวเล่าขานที่ประกอบด้วยทั้งสิ่งตรงข้ามกันและเสริมต่อกัน อรรถบทภายในอันหนึ่ง จะมีสองชุดของแนวคิดสองชนิดของการวิเคราะห์และสองพื้นที่ของวัตถุแบบต่างๆ ที่มีความต่างกันอย่างสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่นในกฎเกณฑ์โดยทั่วไป เชื่อกันว่าแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการจะเหมือนกันทั้งจาก Denis Diderot (1713-1784) และ Charles Darwin (1809-1882) แต่ในความจริงแนวคิดต่างๆ ในชีววิทยาไม่ได้เหมือนกันหรือสอดคล้องกัน แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการในศตวรรษที่สิบแปดถูกกำหนดโดยความเชื่อเรื่องชนิดของ species ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกัน และค่อยๆ วิวัฒนาการไปผ่านห้วงของเวลา ในศตวรรษที่สิบเก้า อรรถบทของวิวัฒนาการไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องของความต่อเนื่องของ species มากเท่ากับการอธิบายเรื่องความไม่ต่อเนื่องของวิวัฒนาการและการวิเคราะห์วิธีของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่มีองค์ประกอบอิสระซึ่งขึ้นต่อกันและกันและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดต่อการมีชีวิตของมัน เราจึงเห็นได้ชัดว่าอรรถบทหนึ่งแต่มีสองชนิดของคำอธิบาย ภาษาและถ้อยคำ

ฟูโกต์จึงเห็นว่าอาจจะเป็นเรื่องที่ผิดถ้าเราพยายามค้นหาการดำรงอยู่ของอรรถบทต่างๆ ว่าจะประกอบด้วยหลักการที่มีภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาที่เป็นเอกเทศหรือเป็นหนึ่งเดียวกัน ตรงกันข้ามเราควรที่จะต้องค้นหาสิ่งที่เรียกว่า “การกระจายตัวกันของจุดแห่งการตัดสินใจเลือก” (dispersion of the points of choice) ที่จะทำให้ภาษามีอิสระ ในเงื่อนไขแห่งความเป็นไปได้อะไรที่เปิดให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขอรรถบทเดิมที่มีอยู่แล้ว ทำให้มีการกระตุ้นให้เกิดกลยุทธ์ที่มาสู้กัน ยอมให้กัน หรือทำให้มันเกิดมีความเป็นไปได้ ด้วยชุดของแนวคิดอะไรบางอย่างเพื่อให้วาทกรรมเล่นเกมส์ที่ต่างกันได้นี้คือการให้ความสำคัญต่อการพิจารณาดูที่การกระจายตัวของจุดแห่งการตัดสินใจเลือกอรรถบทที่น่าพอใจในสนามแห่งความน่าจะเป็นไปได้ในเชิงกลยุทธ์ของการใช้ภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลง

กล่าวในอีกแง่หนึ่งนี่ก็คือการพยายามอธิบายระบบของการแตกกระจายชุดของภาษา คำพูดและถ้อยแถลง ซึ่งตรงนี้ก็หมายความว่าเมื่อเราเข้าใจว่าถ้อยแถลงต่างๆ ที่มีลักษณะกระจัดกระจาย การพูดถึงวัตถุ (ในทางภาษา) ชนิดของถ้อยแถลงหรือถ้อยคำ แนวคิดหรือทางเลือกในการกำหนดอรรถบทต่างๆ แล้ว เราอีกอาจจะกำหนดนิยามแบบแผนความซ้ำหรือสม่ำเสมอ (ระเบียบ ความสัมพันธ์ ตำแหน่งแหล่งที่และการแปรเปลี่ยน) ของวาทกรรมหรือภาษา บทสนทนาและถ้อยแถลง นี่คือการบวนการที่เรียกว่าการก่อรูปของภาษา คำพูดและบทสนทนา (discursive formation) ดังที่อธิบายไปแล้ว

จุดนี้สำคัญมากในการอธิบายแบบหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralist approach) การจะเข้าใจการทำงานของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาในเรื่องต่างๆ นั้น สิ่งที่จะต้องระวังก็คือ หลักการสื่อสาร หลักการแรกคือ แนวโน้มการย้อนกลับไปดูที่ผู้พูดมาก่อนหรือผู้ประพันธ์ดั้งเดิมซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดมุมมองด้านบวกต่อความหมายของผู้พูดก่อนคนแรก แต่ที่จริงมันมีผลด้านลบเพราะจะทำให้มีการย่อดัดตอนหรือการทำให้ชุดของภาษาและถ้อยคำนั้นมีความหมายอ่อนลง (rarefaction of discourse) หลักการต่อมาคือความไม่ต่อเนื่อง (discontinuities) หมายความว่าไม่มีการเชื่อมความหมายดั้งเดิมของผู้พูดคนแรกอยู่ในภาษา การพูดและการเขียนเรื่องหนึ่งเรื่องใด ดังนั้น ภาษาและวาทกรรมเป็นปฏิบัติการที่ไม่มีความต่อเนื่อง มันอาจจะวางใกล้กัน ทับซ้อนกัน แยกจากกันหรือต่างคนต่างอยู่ไม่รู้จักกัน หลักการที่สามคือความเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะ ไม่มีความหมายที่เกิดขึ้นมาก่อนแล้วมาสืบต่อกัน หรือต้องมาตีความถอดรหัสกันว่ามีอะไรซ่อนอยู่ แต่ความจริงก็คือว่า ความหมายมันอยู่ที่ในตัวของภาษาหรือวาทกรรมนั่นเอง หลักการที่สี่คือสิ่งที่อยู่ภายนอกภาษาหรือวาทกรรม (exteriority) การใช้ภาษา คำพูดและบทสนทนาเป็นปฏิบัติการที่คนเราจัดการใฝ่เข้าไปในขณะ “การเกิดเหตุการณ์แห่งคำพูดหรือภาษา” นั้นๆ ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายของภาษาและวาทกรรมจะต้องเข้าใจปฏิบัติการแห่งการใช้ภาษา ชุดความต่อเนื่องของการใช้ภาษา ความซ้ำสม่ำเสมอในการใช้และเงื่อนไขแห่งความเป็นไปได้ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น(Foucault, 1981)

จากนั้นเงื่อนไขซึ่งปัจจัยองค์ประกอบต่างๆของการจัดการแยกชั้นแยกประเภท (discursive division) จะบังเกิดขึ้น และเป็นตัวกำหนดให้มีการพูดถึงวัตถุและสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางวาทกรรม รวมทั้งวิธีการแสดงถ้อยแถลง การระบุแนวคิด และการตัดสินใจเลือกสรรบทหลัก (thematic choice) เราอาจจะเรียกเงื่อนไขแบบนี้ว่า “กฎเกณฑ์ของการก่อรูปภาษา ถ้อยคำหรือวาทกรรม” (rules of formation) กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นเงื่อนไขของการดำรงอยู่และการเกิดร่วมกัน การดำรงรักษา การปรับตัวและการทำให้สูญสลายไปของคำพูด บทสนทนาและถ้อยแถลง ภายในวิธีการการจัดการแยกชั้นแยกประเภทหนึ่งๆที่ได้มาจากกระบวนการนี้

ตัวอย่างการก่อรูปของคำพูด ภาษา และถ้อยแถลงที่ทำให้วัตถุทางวาทกรรมเกิดขึ้นก็คือเรื่องของจิตพยาธิวิทยา (psychopathology) ที่มีพัฒนาการตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเก้า ตั้งแต่เริ่มต้นของศตวรรษมีวิธีการใหม่ในการแยกและกักขังคนบ้าในโรงพยาบาลโรคจิตและความน่าจะเป็นไปได้ที่จะสืบทอดความคิดไปยังหลายคน โดยเฉพาะคือ Philippe Pinel (1745-1826) หมอชาวฝรั่งเศสที่เป็นต้นแบบของวิชาจิตเวชและพัฒนาเครื่องมือในทางจิตวิทยาเพื่อบำบัดรักษาคนบ้าด้วยความเมตตาแทนที่จะใช้การกักขังอย่างโหดร้ายใน asylum และวิธีการทรมานที่ใช้ในศตวรรษที่สิบแปดหรือก่อนหน้านั้น แต่ที่จริงพัฒนาการของจิตพยาธิวิทยา มีความสับสนมากกว่านั้น(Foucault, 1988, pp. 224-225) คนบ้าเคยถูกกักขังในที่เดียวกับอาชญากรร้ายแรง คนป่วยและคนไร้บ้าน ก่อนจะกลายมาเป็นคนไข้ฟูโกต์ อธิบายว่าคำว่าความบ้าหรือศัพท์ที่เกี่ยวกับอาการผิดปกติทางจิตในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ก็มีหลายคำซึ่งถูกเปลี่ยนแปลงและบางทีก็ถูกทำให้หายไป เช่น อาการผิดปกติของมอเตอร์การเคลื่อนไหว

(motor disturbances) ประสาทหลอน (hallucinations) อาการผิดปกติของการพูด (speech disorders) พฤติกรรมเบี่ยงเบน (behavioral disorders) ความวิปริตทางเพศ (sexual aberrations) อาการเหมือนสะกดจิต (hypnosis) ฯลฯ มีหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาว่าถ้อยคำเหล่านี้ถูกจดจำ บันทึก ตัดแปลงแก้ไขและหายไปอย่างไรในการอธิบายวัตถุที่เรียกว่าความบ้า ซึ่งถือเป็นกระบวนการก่อรูปของ วาทกรรม ภาษา คำพูดและบทสนทนา

สิ่งที่ถูกพิจารณาในกระบวนการนี้คือ “พื้นผิวของการปรากฏตัวขึ้นมาของภาษาและวาทกรรม” ที่ชี้ให้เห็นว่าถ้อยคำที่ต่างกันเหล่านี้จะถูกยอมรับสถานะว่าเป็นอาการของโรค ความแปลกแยก ความไม่ปกติ เป็นสภาวะที่สมองมีการทำงานแย่งลงจนส่งผลต่อชีวิต เป็นอาการทางประสาทและจิตเภท มันทูกมองที่ไหนและถูกออกแบบว่าเป็นโรคและจะต้องมีการเยียวยารักษาได้อย่างไร? มันอาจจะเกิดที่ไหนก็ได้ในแต่ละสังคม ในกรณีของจิตพยาธิวิทยา สภาวะเช่นนี้อาจจะประกอบสร้างขึ้นมาจากกรอบคิดในกลุ่มทางสังคม ในสถานที่ทำงาน ในชุมชนทางศาสนา เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าเป็นความบ้า ประการต่อมาเราจะต้องพิจารณาที่ “ผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขขีดจำกัดของการใช้ภาษา และถ้อยคำชุดนั้น” เช่น สถาบันในวงการแพทย์ นอกจากนี้ ยังมีสถาบันที่มีอำนาจในทางกฎหมาย อาญาที่กำหนดข้อยกเว้นให้คนบ้าในการทำผิดกฎหมายและกำหนดว่าคนบ้าเป็นภัยต่อสังคม ผู้มีอำนาจในทางศาสนาเป็นผู้กำหนดแยกแยะความบ้าออกจากความลึกลับศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ เป็นต้น

ประเด็นสุดท้ายคือการกำหนด “ตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะ” ซึ่งจำแนกแยกแยะชนิดของความบ้า เพื่อแยกแยะ เปรียบเทียบความต่าง เชื่อมโยง จัดกลุ่มใหม่และแยกแยะแบ่งชั้นของภาษา และถ้อยแถลงเกี่ยวกับสิ่งที่จะอยู่ในจิตเวช (เช่น ในศตวรรษที่สิบเก้ามีการพูดถึงจิตวิญญาณชั้นต่างๆ และร่างกายในแบบต่างๆ ที่มีตาข่ายเชื่อมโยงกันด้วยการสื่อสารต่อกันและกัน ประวัติชีวิตของปัจเจกบุคคลที่แบ่งเป็นชั้นๆ และอาการซ้ำๆ ของความผิดปกติซึ่งวนเป็นวัฏจักร ฯลฯ)

แม้กระนั้นคำอธิบายดังกล่าวก็ยังไม่พอจะตัดสินว่าใครบ้า หรือบอกว่าวัตถุแห่งวาทกรรมเรื่องความบ้าเกิดขึ้นอย่างไร? ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้กระทำผิดกฎหมายจะมีลักษณะทางจิตวิทยาและพยาธิวิทยาแบบที่เรียกว่าบ้า อาชญากรจะต้องมีพฤติกรรมที่ทำให้เห็นสภาวะทางวัตถุอะไรบางอย่างที่อยู่ในชุดความต่อเนื่องของวัตถุแห่งความรู้ทั้งหมด (ที่เรียกว่าความบ้า) ตรงจุดนี้เราต้องดูที่การเกิด “กลุ่มของสัมพันธ์ภาพเฉพาะ” บางอย่างที่สุดอดคล้องกับสิ่งที่อยู่ในชุดภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลงในแบบจิตเวช เกิดความสัมพันธ์ของตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะที่ระบุในการแยกประเภทของกฎหมายอาญา เรื่องคนบ้า เช่นการที่ระดับของความรับผิดชอบลดลง (จิตใจ ทัศนคติหรือพัฒนาการบุคลิกภาพ) เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจของสถาบันผู้มีอำนาจทางการแพทย์และผู้มีอำนาจทางกฎหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวกรองที่กำหนดโดยการสืบสวนของศาล การสอบสวนของตำรวจ การตรวจสอบทางคลินิก การวิเคราะห์ทางชีววิทยา มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว และบรรทัดฐานทางเพศ และทางกฎหมายที่แสดงออกให้เห็นในพฤติกรรมบุคคล และแสดงออกในตารางของอาการทางพยาธิวิทยา ในกระบวนการดังกล่าวจึงจะเกิดการก่อรูปของกลุ่มวัตถุในทางวาทกรรมทั้งหมดเรื่องของ

ความบ้า ตรงนี้คือลักษณะการแตกกระจายตัวของวัตถุแห่งภาษา คำพูดและถ้อยแถลงทางวาทกรรมที่จะทำให้บังเกิดกลุ่มของสัมพันธ์ภาพระหว่างกันของ “พื้นผิวของการปรากฏตัวขึ้นมาของภาษาและวาทกรรม” ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขชีวิตจำกัดของการใช้ภาษาและถ้อยคำ” และ “ตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะ” ดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วกระบวนการที่ตามมาก็คือ เงื่อนไขอันจำเป็นที่จะทำให้วัตถุแห่งภาษาและถ้อยแถลงบังเกิดขึ้น ในทางประวัติศาสตร์เราจะเห็นว่ามีใครคนหนึ่ง “พูดอะไรบางอย่าง” เกี่ยวกับสิ่งนั้น และคนสองสามคนก็พูดอะไรออกมาถึงสิ่งๆ นั้นด้วยในแบบที่แตกต่างกันออกไป เงื่อนไขจำเป็นคือว่าถ้าสิ่งนั้นจะดำรงอยู่ได้มันจะต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุหรือสิ่งอื่น ๆ ถ้าบังเกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างวัตถุหรือสิ่งที่ถูกพูดถึงในแบบที่มีความละม้ายคล้ายคลึงกัน วางอยู่ใกล้กันได้ มีระยะห่างบางอย่าง มีความแตกต่างกัน และมีการแปรเปลี่ยน ฉะนั้น วัตถุ (แห่งภาษาและถ้อยคำ) ไม่ใช่จะยั่งยืนอยู่เฉยๆ หนึ่งๆ เพื่อรอระเบียบกฎเกณฑ์ที่จะปลดปล่อยตัวเองให้มีอิสระหรือเพื่อที่ตัวเองจะถูกมองเห็นได้ วัตถุแห่งการพูด ภาษาและถ้อยคำ (object of discourse) ดำรงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไขเชิงบวกของกลุ่มความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน (Foucault, 1972, p. 49) ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกสถาปนาขึ้นระหว่างสถาบัน กระบวนการทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม แบบแผนทางพฤติกรรม ระบบของค่านิยม เทคนิค ระบบการแบ่งชั้นแยกประเภท ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้ปรากฏในตัวของวัตถุทางภาษาเอง สิ่งที่ทำให้มันปรากฏขึ้นมาเพื่อวางอยู่ใกล้กันได้กับวัตถุอื่น ๆ เพื่อจะนิยามความแตกต่างหรือความหลากหลายภายในตัวมัน จะต้องถูกวางไว้อยู่ข้างนอก (exteriority)

นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะกล่าวถึงในตอนท้ายนี้ก็คือว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องถูกแยกให้เห็นชัดในสิ่งที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ” ซึ่งก็หมายความว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างวัตถุทางวาทกรรมอาจจะมีการอรรถาธิบายกันในระหว่างสถาบัน รูปแบบทางเทคนิคต่างๆ รูปแบบทางสังคม ฯลฯ แต่ความสัมพันธ์ในรอบแรกนี้ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ที่จะก่อรูปวัตถุทางวาทกรรมต่อไปได้ สิ่งที่น่าสนใจมากกว่าก็คือลักษณะ “สัมพันธ์ภาพแบบทุติยภูมิ” ที่ถูกสร้างเป็นหลักเกณฑ์ขึ้นมาภายในตัวของภาษาหรือวาทกรรมเอง การที่นักจิตวิเคราะห์ในศตวรรษที่สิบเก้า สามารถจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวชนชั้นกรรมพีและอาชญากรรม ก็อาจจะไม่ทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยต่อกันและกันในวัตถุแห่งภาษาและถ้อยคำทางจิตเวชก็ได้ แต่การที่ “พื้นที่” ถูกเปิดออกมาซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้ที่ภาษาและคำพูดต่าง ๆ จะกลายเป็นระบบของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ระบบของความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ (พูดแบบการสะท้อนย้อนคิด) และทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่อาจจะเรียกว่าการพูดต่อกันไปต่อกันมา (discursive) ประเด็นปัญหาก็คือ เราจะต้องสามารถเผยให้เห็นลักษณะพิเศษเฉพาะของความสัมพันธ์ในการพูดภาษาและใช้ถ้อยคำหรือถ้อยแถลงที่ต่อกันไปต่อกันมาได้ในลักษณะแบบนี้ ความสัมพันธ์ในการพูดและใช้ภาษาต่อกันไปนี้ทำให้เกิดวัตถุที่ซึ่งสามารถจะพูดออกมาได้ หรือกำหนดชุดของความสัมพันธ์ที่ภาษา ถ้อยคำ หรือวาทกรรมจะถูกสถาปนาขึ้นเพื่อที่วัตถุของภาษาแบบนี้แบบนี้จะถูกพูดออกมา ที่จะกล่าวถึงมัน

ได้ เรียกชื่อได้ แยกชั้นแบ่งประเภทได้ อธิบายได้ ฯลฯ แต่ความสัมพันธ์เหล่านี้กำหนดคุณลักษณะของภาษาพูด ถ้อยคำหรือวาทกรรมในตัวของมันเองให้เป็นปฏิบัติการ จึงมีใช้ภาษาที่ถูกใช้หรือสภาพแวดล้อมที่ภาษาถูกจัดการ นี่คือสิ่งที่เรามักจะเรียกกันว่าปฏิบัติการทางภาษาและวาทกรรมที่มีพลังอำนาจ

ภาษา วาทกรรมและอำนาจ

การที่เราพูดถึงภาษา คำพูดและถ้อยแถลงที่มีอำนาจ หมายถึงตัวของมันเอง (ชุดของภาษา ถ้อยคำ) ก่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพทางภาษาและต่อมาคือเกิดความสัมพันธ์เชิงสถาบันในหลายระดับ สัมพันธ์ภาพมันแผ่ขยายในวงกว้าง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง รวมทั้งทำให้เกิดอำนาจของความรู้แขนงวิชาต่างๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ แต่อำนาจจริงๆ แล้วคืออะไรโดยเฉพาะคือในทางการเมือง แนวคิดภาษาและวาทกรรมของฟูโกต์มาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไร? ที่จริงแล้วสิ่งที่ฟูโกต์เองก็ยอมรับในเวลาต่อมาก็คือ งานวิเคราะห์เรื่อง Madness and Civilization และ The Birth of the Clinic ไม่ใช่เรื่องของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงหรือวาทกรรม แต่เป็นการพูดถึงเรื่องอำนาจ (Foucault, 1980, p. 115)

อำนาจเป็นคำอธิบายอีกแบบหนึ่งที่ฟูโกต์มักจะใช้ในลักษณะคู่ขนานไปกับคำอธิบายเรื่องภาษาและวาทกรรม จุดเชื่อมโยงมีอะไรที่น่าสนใจหลายอย่าง เขาอธิบายในหนังสือเรื่อง The History of Sexuality (1990) ว่าสถาบันแห่งอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่พัฒนาการขึ้นในยุคกลางคือกษัตริย์หรือรัฐที่มีกลไกแห่งอำนาจซึ่งเกิดขึ้นบนฐานของความหลากหลายของอำนาจอันดำรงอยู่ก่อนหน้าตัวเอง และมีฝ่ายตรงข้ามที่คัดค้านอำนาจกษัตริย์อยู่ อำนาจพวกนี้มีจึงความเข้มข้น เกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันและขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา เป็นอำนาจที่ผูกติดกับการครอบครองดินแดน การครอบครองกำลังอาวุธ ระบบไพร่เกณฑ์แรงงาน การมีพันธะสัญญาของอำนาจอธิราช และประเทศราช ถ้าอำนาจสถาบันกษัตริย์สามารถจะเบียดขับตัวเองเข้าไปในสภาพเช่นนี้ได้ ถ้าจะต้องสร้างพันธมิตรในทางยุทธศาสตร์และได้รับการยอมรับ จะต้องมึลักษณะพิเศษอะไรบางอย่าง การวิเคราะห์อำนาจจะต้องไม่ตกหักเอาแค่องค์อำนาจอธิปัตย์ของรัฐหรือรูปแบบกฎหมายหรือเอกภาพในอำนาจการครอบงำเป็นจุดเริ่มต้น สิ่งเหล่านั้นถือเป็นเพียงแค่รูปแบบสุดท้ายของอำนาจเท่านั้น อำนาจต้องถูกมองในหลายลักษณะในแบบพลวัตเลื่อนไหล กล่าวคือ

ประการแรก อำนาจคือความหลากหลายทวิคูณของความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับที่ซ่อนอยู่ภายในพื้นที่ซึ่งเกิดปฏิบัติการในการใช้กำลังบังคับและประกอบสร้างตัวของมันขึ้นมาเป็นองค์กรที่มีอำนาจ

ประการที่สอง อำนาจเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งซึ่งเกิดจากการต่อสู้และทำลายกัน มีการแปรเปลี่ยน การสร้างความเข้มแข็งและการเดินถอยหลังเดินทางกลับไปกลับมา

ประการที่สาม อำนาจเป็นการสนับสนุนที่ความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับเหล่านั้นแสวงหาซึ่งกันและกัน แล้วก็ก่อตัวขึ้นเป็นความสัมพันธ์แบบห่วงโซ่และอย่างเป็นระบบ หรือไม่งั้นก็ตรงกันข้ามกันคือเป็นรอยแยกและโต้แย้งกัน

ประการสุดท้าย อำนาจเป็นกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ใช้ได้ผลซึ่งทำให้เกิดการออกแบบหรือการตกลึกทางสถาบันในกลไกของรัฐ เกิดการสร้างกฎหมายและการมีอำนาจนำในทางสังคม

จากพื้นฐานดังกล่าว เงื่อนไขความเป็นไปได้ของอำนาจจึงไม่ใช่เรื่องอำนาจศูนย์กลางขององค์อธิปัตย์แต่มีคือ “สารตั้งต้น” (ภาษาวิทยาศาสตร์คือตัวถูกเปลี่ยน หรือ substrate) ที่เคลื่อนไหวแปรเปลี่ยนตลอดเวลาในความสัมพันธ์แห่งการใช้กำลังบังคับ ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกันและก่อให้เกิดสถานะของอำนาจแต่ก็มักจะมีลักษณะเฉพาะพื้นที่และไม่มีความมั่นคงแน่นอน อำนาจมีอยู่ทุกที่ไม่ใช่เพราะมันมีเอกสิทธิ์ในการรวบรวมทุกสิ่งให้อยู่ในความเอกภาพแต่เป็นเพราะว่ามันถูกสร้างได้ในทุกขณะที่มีโอกาส ไม่ครั้งนี่ก็ครั้งหน้า ในทุกจุดหรือในทุกความสัมพันธ์จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง อำนาจอยู่ทุกที่ทุกแห่งไม่ใช่เป็นเพราะมันสยบทุกสิ่งได้แต่เป็นเพราะมันมาจากทุกที่ทุกแห่ง และ “อำนาจ” หากจะมีความคงทนถาวร มีความถี่ความซ้ำ มีแรงเฉื่อยและผลิตสร้างตัวเองได้ มันจะต้องเป็นผลรวมของการเคลื่อนไหว อันมีการเรียงร้อยต่อกัน ขึ้นต่อกันละกันและพยายามจะตามกวดจับการเคลื่อนไหวของกันและกันได้ อำนาจไม่ใช่สถาบัน มิใช่โครงสร้าง มิใช่ความแข็งแกร่งที่เราได้มามันเป็นชื่อเรียกคุณสมบัติของสถานการณ์ทางกลยุทธ์ที่มีความซับซ้อนที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในสังคมหนึ่งๆ

เราอาจจะกลับคำอธิบายตรงนี้เป็นถ้อยคำที่ว่า การเมืองคือความต่อเนื่องของสงครามโดยวิธีอื่น ๆ ถ้าเราต้องการแยกให้ชัดเจนระหว่างการเมืองกับสงครามเราอาจจะตั้งสมมติฐานอีกอย่างว่า ความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับที่หลากหลายทวีคูณนี้สามารถจะตีความหมายหรือตีความในรหัสว่ามันคือ “บางส่วนของรูปแบบสงครามและบางส่วนของรูปแบบของการเมือง” นี่คือกลยุทธ์ที่ต่างกันสองชนิด (แต่ก็สลับกลับไปกลับมาได้) เพื่อบรรณาการสถานะที่ไม่สมดุล ที่หลากหลาย ที่ไม่มั่นคงและเป็นความสัมพันธ์ของการใช้กำลังที่มีความเข้มข้น

ดังนั้น ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ จะดูคล้ายกับที่เขาอธิบายเรื่องภาษาและวาทกรรม คือ (Foucault, 1990, pp. 94-97)

1. อำนาจไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาครอบครอง ยึดจับ หรือแบ่งปันกันไม่ได้ ไม่ใช่ของบางอย่างที่เราสามารถยึดถือหรือปล่อยหลุดมือไป อำนาจถูกนำไปใช้จากหลายๆจุดจนกระทั่งนับได้ยาก อยู่ที่มีการแสดงระหว่างกันในท่ามกลางความสัมพันธ์กันที่ไม่มีความเท่าเทียมกันและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. สัมพันธภาพของอำนาจไม่ได้อยู่ในตำแหน่งที่อยู่ภายนอกในประเภทต่างๆ ของสัมพันธภาพ (กระบวนการทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของความรู้ ความสัมพันธ์ทางเพศ) แต่เป็นสิ่งที่อยู่ภายในสังคม สัมพันธภาพเหล่านั้น มันเป็นผลลัพธ์เฉพาะหน้าของการแบ่งแยก ความไม่เท่าเทียมกัน และความไร้ดุลซึ่งเกิดขึ้นในสัมพันธภาพเหล่านั้น และในทางกลับกันมันเป็นเงื่อนไขภายในของการแยกแยะความแตกต่างเหล่านั้น สัมพันธภาพของอำนาจไม่ได้อยู่ในฐานะโครงสร้างส่วนบนซึ่งมีบทบาทเพียงแต่การออกคำสั่งห้ามหรือให้มีการร่วมมือกัน แต่มันมีบทบาทในการผลิตสร้างโดยตรงในทุกที่ทุกแห่งที่มันมีปฏิบัติการ

3. อำนาจมาจากข้างล่าง นั่นก็คือ ไม่มีบทบาทแบบทวิลักษณ์และการต่อสู้ระหว่างผู้ปกครองและถูกปกครองอยู่ตลอดเวลาในรากของสัมพันธ์ภาพทางอำนาจและเป็นแผนผังทั่วไปของความสัมพันธ์ ไม่มีการแบ่งเป็นสองฝ่ายจากบนสู่ล่าง แต่มันมีความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนกันหลายเส้นทางของการใช้กำลังบังคับ (ที่เรียกว่า manifold relationships of force) ที่ก่อรูปและแสดงบทบาทในกลไกการผลิต ในครอบครัว กลุ่มย่อยต่างๆ และสถาบันซึ่งพวกนี้เป็นฐานของผลลัพธ์แห่งการแยกตัวที่กระจายไปทั่วเรือนร่างสังคมทั้งมวล ความสัมพันธ์เหล่านี้ก่อรูปเป็นเส้นทางของการใช้กำลังที่กวาดไปทั่วการต่อต้านของท้องถิ่นและเชื่อมโยงมันเข้าด้วยกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้นำมาซึ่งการกระจายทรัพยากรใหม่ การสร้างพันธมิตรใหม่ การผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่ม การจัดการที่เป็นชุดความต่อเนื่องและการมาพบกันของฝ่ายต่างๆ ตัวครอบงำที่สำคัญคืออำนาจในการนำหลายอย่างที่ถูกดำรงรักษาเอาไว้โดยผ่านการเผชิญหน้ากันเหล่านี้ทั้งหมด

4. ความสัมพันธ์ภาพทางอำนาจเป็นสิ่งที่เกิดอย่างมีความตั้งใจและไร้อำนาจ ถ้ามันจะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ก็ไม่ใช่ว่ามันเป็นผลจากตัวแปรอื่นที่มาอธิบายมัน แต่เป็นเพราะว่าความสัมพันธ์ทางอำนาจเหล่านี้ไขว่คว้าไปด้วยการครุ่นคิดและคำนวณผลได้ผลเสีย ไม่มีอำนาจที่ถูกใช้โดยไร้ซึ่งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นชุดความต่อเนื่อง แต่นี่ก็ไม่ได้หมายความว่ามันเป็นผลมาจากการเลือกหรือการตัดสินใจของอัตบุคคลคนใดเป็นการเฉพาะ ความเป็นเหตุเป็นผลของอำนาจถูกกำหนดโดยยุทธวิธีที่เผยให้เห็นอย่างชัดเจนในขอบเขตและระดับย่อยๆ และในที่ซึ่งมันถูกจารจารึกไว้ (ในระดับท้องถิ่น) ยุทธวิธีหรือกลยุทธ์ซึ่งเชื่อมโยงกันและกัน ดึงดูดใจกันและโฆษณาชวนเชื่อกันแต่ค้นหาฐานสนับสนุนและเงื่อนไขของตนเองในที่อื่น และจบลงด้วยการสร้างระบบที่เป็นองค์รวม ตรรกะมีความชัดเจนมาก เป้าหมายก็ตีความได้ง่ายแต่ไม่มีใครหรือปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะที่สร้างมันขึ้นมา มีคนน้อยคนที่กล่าวอ้างได้ว่าเป็นผู้สร้างมัน นี่คือลักษณะอันซ่อนเร้นของสิ่งที่เรียกว่า “สภาวะแห่งนิรนามอันยิ่งใหญ่ มีกลยุทธ์ที่ไม่พูดออกมา”

5. ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นมีการต่อต้านและการต่อต้านนี้ไม่อยู่ภายนอกความสัมพันธ์ของอำนาจ อำนาจเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นลักษณะสัมพันธ์ การดำรงอยู่ของความสัมพันธ์นี้ขึ้นอยู่กับความหลากหลายทวิคูณของจุดแห่งการต่อต้าน และจุดแห่งการต่อต้านปรากฏให้เห็นทุกแห่งในเครือข่ายอำนาจ

น่าสังเกตว่าคำอธิบายเรื่องภาษาและอำนาจในแบบนี้แฝงไว้ด้วยการมองแบบวิทยาศาสตร์หรือวาทกรรมทางฟิสิกส์ด้วย ในขณะที่เรามองการทำงานของภาษา ความสัมพันธ์ของภาษา อำนาจ ความสัมพันธ์ของอำนาจ (power) และการใช้กำลัง (force) เป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นการมองอำนาจในแบบที่เป็นพลวัต (dynamic) ไม่ใช่ความเสถียร (static) ตามกฎของฟิสิกส์ ฟูโกต์ อธิบายว่า Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1717) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันในศตวรรษที่สิบเจ็ดอธิบายตามกฎของนักฟิสิกส์ว่า “กำลัง” (force) เป็นการแสดงออกทางกายภาพของเอกภาพแห่งสสาร ดังนั้น Leibniz จึงอธิบายว่า “ดุลแห่งอำนาจของยุโรปคืออะไร?” ที่แท้แล้วมันก็คือแนวคิดเรื่องฟิสิกส์แห่งการเมืองการทหารของประชาชาติต่างๆ ในยุโรปซึ่งตัวแปรแห่งกำลังที่เป็นปฏิปักษ์กันกำลังถูกนำมาใช้ ในแง่ของ

การปะทะกันด้วยความรุนแรงและมีลักษณะของความสุ่ม (random violent clashes) ต่อกัน ระหว่างกันและกัน ดังนั้นดุลอำนาจในยุโรปมิได้เป็นปัญหาของความเสถียรแต่เป็นปัญหาของพลวัต⁶(Foucault, 2007, p. 308)

การเปลี่ยนแปลงของภาษาและอำนาจในภาษานโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำถามที่นำคิดก็คือแนวคิดในการใช้ภาษา คำพูดและถ้อยแถลงวาทกรรมสามารถจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความไม่สงบและการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร? ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ลดลงตั้งแต่ปี 2556 ถึง 2565 เกิดจาก”แรงเฉื่อย” ภายในสังคม/ภาคประชาสังคม หรือเกิดจากการกดทับของกำลังทหารอันเป็นผลจากมาตรการป้องกันระดมกำลังทหารที่สูงขึ้นและการรวบอำนาจบูรณาการของฝ่ายความมั่นคง ทั้งหมดนี้เกี่ยวกับอำนาจทางภาษา ถ้อยคำและวาทกรรมอย่างไร? ในตอนนี้ผู้เขียนจะพยายามอธิบายลำดับเหตุการณ์และพลวัตของเหตุการณ์เพื่อชี้ให้เห็นการทำงานของภาษาและคำพูดทางนโยบาย รวมทั้งการต่อสู้โต้แย้งกันที่เกิดขึ้น

ในห้วงปี พ.ศ. 2555-56 เป็นช่วงขยายตัวสุดของการขยายพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพ เป็นผลทำให้เกิดสภาประชาสังคมชายแดนใต้และภาคประชาสังคมฝ่ายที่สนับสนุนกระบวนการสันติภาพและคนกลุ่มอื่นๆ ในสนามสังคม นักวิชาการและประชาสังคมมีการตั้งวง IPP (Insider Peacebuilders Platforms) ถกเถียงกันเรื่องสันติภาพและผลตามมามีการจัดตั้งสภาประชาสังคมชายแดนใต้ เวทีใหญ่ในการจัดงานมหกรรมสันติภาพ (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2556, น. 53-67) การพูดคุยสันติภาพเริ่มเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ก็เป็นผลพวงจากพลังเหล่านี้โดยผลมาจาก พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ทำให้หน่วยงานพลเรือนที่ตั้งขึ้นมา ตามกฎหมายมีโครงสร้างเข้มแข็ง ประกอบด้วยสภาที่ปรึกษา ศอ.บต. และการกำหนดให้มีแผนพัฒนาและบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ร่างโดย สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ผลที่ตามมาก็คือการพูดคุยสันติภาพในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 เราบอกไม่ได้ว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลจากเรื่องราวดังกล่าว แต่ความต่อเนื่องของเวลาเป็นอย่างนั้น

อาจจะกล่าวได้ว่า พื้นที่กลางและวาทกรรมสันติภาพแบบเสรี (liberal Peace) มีฐานะนำในห้วงสถานการณ์นี้ (นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, 2562) แม้จะมีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2560 แต่การจัดการอำนาจภายในพื้นที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก การกดดันปราบปรามของฝ่ายทหารต่อประชาสังคมและนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ในเขตอำนาจของคณะรัฐประหาร ตัวชี้ที่สะท้อนให้เห็นในกรณีทุ่งยางแดง พ.ศ. 2558 ที่บทบาทภาคประชาสังคมและนักวิชาการยังสูงในกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง(Posttoday, 2558) แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ปลายปี 2557 กองกำลังทหารในสังกัด กอ.รมน. มีการเพิ่มจำนวนสูงขึ้นถึง 70,738 ซึ่งนับว่าสูงมากเป็นประวัติการณ์(สำนักข่าวอิศรา, 2558)

⁶ นี่คือนิยามที่ถูกเรียกว่า ฟิสิกส์ของรัฐ (physics of states)

แต่ “พลวัตภายใน” อาจกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่ภายในห้วงเวลานั้น ในภาพรวม พลวัตสถานการณ์ในปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้ได้สะท้อน “ภาพตัวแทน” ของพลังแห่งการใช้ความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบ เราเรียกมันว่าระบบของความรุนแรง ระบบของความรุนแรงนี้ประกอบด้วยบทบาทของคู่ต่อสู้ในความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ความรุนแรงทางกายภาพ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์และสัมพันธ์ภาพทางอำนาจในการต่อสู้ดังกล่าว(Jitpiromsri, 2019, pp.79-108)

พลวัตภายในระบบแบบนี้ก็คือ ในขณะที่ภาคประชาชนและนักวิชาการในพื้นที่ยึดกุมแนวคิดและวาทกรรม liberal Peace โดยการสนับสนุนของนักวิชาการและภาคประชาสังคมในพื้นที่และการสนับสนุนบางส่วนจากองค์กรระหว่างประเทศ แนวทาง illiberal peace ก็ได้รับการส่งเสริมและก่อรูปขึ้นจากฝ่ายทหารและนักเทคโนโลยีการทหารบางส่วนในสภามความมั่นคงแห่งชาติด้วย และกระบวนการนี้ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยมีช่วงเวลาปรับตัวและปรับโครงสร้างอำนาจภายในฝ่ายทหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 จนถึงปี พ.ศ. 2560 ด้วยการดำเนินการเป็นขั้นๆโดยผ่านขั้นตอนการประกาศ “ถ้อยแถลงและวาทกรรมทางกฎหมาย” ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทาง illiberal peace หรือ authoritarian peace (Lewis, 2018, pp.486–506) ก็ประสบความสำเร็จในการยึดกุมนโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งปรากฏให้เห็นในการใช้แผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เริ่มใช้ในปี 2560 พร้อมกันนั้นกระบวนการนี้ก็ดูเหมือนสอดคล้องกันในช่วงเวลากับการออกรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2560 และประกาศยุทธศาสตร์ชาติในปี 2560-61 การออกพระราชบัญญัติยุทธศาสตร์ชาติ และพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 ที่มีการแก้ไขวิธีการงบประมาณของประเทศทั้งหมด ซึ่งมีผลต้องงบประมาณการแก้ปัญหาภาคใต้ด้วยอย่างมีนัยยะสำคัญ

ความได้เปรียบของชุดของภาษาและวาทกรรมเรื่องการกระจายอำนาจในปี 2555-2556 เป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าสนใจ ผลการวิจัยรูปแบบกระจายอำนาจ (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, 2563, น.305-365) ซึ่งมีผลตามมาให้มีการออกพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2553 มีผลสองด้านอย่างมีนัยสำคัญต่อพัฒนาการโครงสร้างนโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เน้นท้องถิ่นและแยกอำนาจ/บทบาทฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ออกจากกัน โดยเฉพาะในมาตราที่ 4 ให้สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติจัดทำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้นำเสนอต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้คณะรัฐมนตรีนำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบ แล้วให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง(พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2553)

ในถ้อยแถลงวาทกรรมทางกฎหมายดังกล่าวยังกำหนด ”สาระสำคัญ” ของนโยบายการบริหารด้วย สาระดังกล่าวต้องครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคงและให้ได้นโยบายที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการกล่าวถึง “วิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่” และกำหนดให้เป็นสาระสำคัญในนโยบายในวาทกรรมทางกฎหมายเป็นการสร้างวัตถุของวาทกรรมในแนวใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนั้นนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตราที่ 4 ต้องให้สภาที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พิจารณาให้ความเห็นและสภาพความมั่นคงแห่งชาติ ต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาจัดทำหรือปรับปรุงด้วย ในมาตรา 5 ยังกำหนดให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในปรับปรุงแผนและแนวทางในการปฏิบัติการ ตามมาตรา 7 (2) และแผนดำเนินการตามมาตรา 16 (2) แห่งพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตราที่ 4

สิ่งที่สำคัญอีกมาตราหนึ่งคือมาตราที่ 19 ซึ่งระบุให้มี “สภาที่ปรึกษาศูนย์อำนวยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้” จำนวนไม่เกินสี่สิบเก้าคนมาจากผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ผู้แทนผู้มีความรู้ในการพัฒนาสังคม ผู้แทนผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา ผู้แทนสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ผู้แทนกลุ่มสตรี ผู้แทนหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัด ผู้แทนสื่อมวลชนและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนเหล่านี้ได้มาจากการเลือกกันเอง

ผลจากการออกพระราชบัญญัติ ศอ.บต. ชุดของภาษาทางนโยบายใหม่ในตอนนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจภายในอย่างชัดเจน และเปลี่ยนสนามการต่อสู้จากความรุนแรงมาสู่สนามการเมือง ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 กอ.รมน. ตัดสินใจยุบ พตท. หรือ กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร อันเป็นหน่วยงานในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2524 เดิมทีนั้น พตท. มีหน้าที่ดูแลด้านการปราบปราม และการข่าว ภายใต้การดูแลของกองทัพบกที่ 4 โดยทำงานประสานกับ ศอ.บต.เดิมซึ่งดูแลเรื่องการพัฒนา ต่อมารัฐบาลทักษิณได้ปรับอำนาจหน้าที่ของ พตท. 43 ให้ไปดูแลงานด้านการพัฒนาโครงการตามพระราชดำริ ก่อนจะมีคำสั่งยุบ พตท. 43 พร้อมกับ ศอ.บต. เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2545 ตามข้อเสนอของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ พตท. ได้รับการฟื้นฟูสถานะขึ้นมาใหม่ ในปี พ.ศ. 2549 การฟื้นฟู พตท. ขึ้นมาทำให้กองทัพเข้าไปเป็นผู้ดูแลนโยบายแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เอง โดยนำกำลังจากกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) ที่มีอยู่ไปสวมทับ แม่ทัพภาคที่ 4 จะมีหน้าที่ดูแลภาพรวมในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ชายแดนใต้เหมือนเดิม และทำหน้าที่เป็น ผอ.กอ.รมน.ภาค 4

การออกพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ของพรรคประชาธิปัตย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจของทหารและพลเรือนในการแก้ปัญหาในพื้นที่นี้ มันเป็นการดึงอำนาจกลับมาอยู่ฝ่ายการเมืองและพลเรือน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า

ภายหลังการยึดอำนาจของ คสช. ในปี พ.ศ. 2557 มีการตั้งอำนาจนำ (hegemony) กลับมาสู่ฝ่ายทหารอีกครั้ง การปรับโครงสร้างอำนาจในการจัดการปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินการเป็นขั้นๆ โดยผ่านการแสดงถ้อยแถลงวาทกรรมแห่งอำนาจทางกฎหมายดังนี้

1. ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่องการแก้ไขปัญหាจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557, 2557) ในวาทกรรมนโยบายดังกล่าว คสช. อ้างว่าเพื่อให้การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินการ “อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการปฏิบัติงานอย่างบูรณาการและเป็นเอกภาพ โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อันจะทำให้สามารถบรรลุผลในการขจัดหรือลดปัญหาที่เกิดขึ้น” การดำเนินการดังกล่าวเพื่อให้เกิดความสงบสุขในพื้นที่ ความปลอดภัยในชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน เกิดความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ตลอดจนมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกาศดังกล่าวยังให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง นำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ซึ่งจัดทำขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาใช้ในการปฏิบัติงานของส่วนราชการ เป็นการคงความต่อเนื่องของโครงสร้างเดิม แต่เริ่มมีการปรับโครงสร้างอำนาจภายในใหม่ (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และคณะ, 2561)

2. โครงสร้างใหม่ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แบ่งการบริหารงานเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย ระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และระดับหน่วยปฏิบัติ ในระดับนโยบายให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนด นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหาร และการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้ให้คำปรึกษา ในระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกโดยย่อว่า “คปต.” ประกอบด้วย ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งโดยให้มีอำนาจหน้าที่ “ในการบูรณาการงานการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 307/2555 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2555

3. น่าสังเกตว่าในระดับการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในประกาศ คสช. ยังสั่งให้กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหน่วยงานหลักร่วมกันใน “การบูรณาการแผนปฏิบัติการ แผนงาน และ โครงการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ ในด้านความมั่นคงและด้านการพัฒนาที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนสร้างความประสานสอดคล้องในทุกมิติ” การบูรณาการในระดับแผนบูรณาการ

แผนปฏิบัติการ แผนงานและโครงการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐเริ่มปรากฏให้เห็นในวาทกรรมนโยบายเพิ่มเติมมาจากโครงสร้างที่เพิ่มมาใหม่

4. ในระดับหน่วยปฏิบัติ โครงสร้างใหม่กำหนดให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า เป็นหน่วยงานหลัก มีหน้าที่รับผิดชอบขับเคลื่อนงานการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งปวงในพื้นที่ และให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดให้มีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ส่วนหน้า เพื่อปฏิบัติงานร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ผลก็คือในสนามของนโยบายและปฏิบัติการทางนโยบายแผนงาน โครงการและงบประมาณทหารจึงเข้ายึดกุมอย่างเต็มที่

5. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559 เรื่องคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559, 2559) สำคัญคือให้ตั้งใช้บังคับบทบัญญัติมาตรา 19 มาตรา 20 มาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 (1) (3) (5) (6) (7) และ (9) มาตรา 26 และมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ การบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 จนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นและให้คณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ แทนสภาที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตรา 23 (2) (4) และ (8) แห่งพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553

6. คำสั่งที่ 14/2559 ยังระบุว่าเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกรณีที่ต้องมีการบูรณาการ การทำงานร่วมกันระหว่างกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ปรึกษาหารือและรับข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะของเลขาธิการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ไปดำเนินการหรือปฏิบัติงาน คสช. ให้เหตุผลว่า ต้องการเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เพื่อบูรณาการ การบริหาร การพัฒนา และการรักษาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและปฏิรูปการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการบริหารราชการแผ่นดิน

7. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559 เรื่องการปรับปรุงการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559, 2559) โดยระบุว่านายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผู้แทนพิเศษของรัฐบาล มีหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะรัฐมนตรีและราชการส่วนกลางกับหน่วยงานในพื้นที่ ประสานงานกับรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กำกับและติดตามการปฏิบัติราชการในเขตตรวจราชการจังหวัด

ชายแดนภาคใต้และประสานงานกับ คปต. กอ.รมน. ศอ.บต. จังหวัด ส่วนราชการและภาคส่วนต่าง ๆ ในการเชื่อมโยงงานให้เกิดการบูรณาการและปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติและการพัฒนา ตลอดจนให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและไม่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการและให้รายงานปัญหา อุปสรรค ตลอดจนเสนอแนวทางการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาต่อนายกรัฐมนตรีเป็นระยะๆ ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีและประธาน คปต. อาจมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นด้วยก็ได้ ในภาษานโยบายภายใต้ คำสั่งที่ 57/2559 นี้ คสช. สร้างถ้อยแถลงที่ชัดเจนว่า การจะดำเนินการตามกฎหมายและคำสั่งต่างๆ ให้ได้ผลสมบูรณ์จำเป็นต้อง“บูรณาการแผนปฏิบัติการ แผนงานและโครงการทั้งหลาย”ในด้านความ มั่นคงและการพัฒนาในพื้นที่เพื่อให้ประสานสอดคล้องทุกมิติ ดังที่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ กำหนดระดับการบริหารไว้แล้วเป็น 3 ระดับได้แก่ระดับนโยบาย ระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และระดับหน่วยปฏิบัติ เมื่อได้ดำเนินการเช่นนี้มาแล้วระยะหนึ่งแล้วก็สมควรจะยกระดับและ ปรับปรุงการบริหารขั้นต่อไปเพื่อให้การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและการสร้างความรับรู้ความเข้าใจ บนพื้นฐานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาสังคม ภาคเอกชนและภาคประชาชน ในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น “ในลักษณะบูรณาการและเป็นเอกภาพ” มีความคล่องตัวและรวดเร็ว ทันท่วงทีต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในการปฏิบัติภารกิจเชิงยุทธศาสตร์และเชิงพื้นที่ที่มีสภาพ ปัญหาพิเศษและต้องการปัจจัยเกื้อหนุนในการทำงานแตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งต้องให้มีความคล่องตัว ในการบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ ทำนองเดียวกับที่เคย ใช้ในการแก้ไขปัญหาอื่น และในพื้นที่อื่นได้ผลมาแล้วโดยมีแกนนำของกลไกการบริหารจัดการในพื้นที่ เข้ามาบูรณาการส่วนที่ยังไม่มีเอกภาพและปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ย่อนประสิทธิภาพในการปฏิบัติและ การพัฒนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ อำนวยประโยชน์ต่อราชการแผ่นดิน และการปฏิรูปการแก้ไขปัญหา (Chambers & Waitookiat, 2019, pp.53-77)

กล่าวโดยสรุป ระบบที่ถูกจัดการตามภาษาและวาทกรรมนโยบายหลังจากปี พ.ศ. 2560 มีการ จัดทำยุทธศาสตร์ ทำกรอบแผน ทำระเบียบขั้นตอน การจัดแยกชั้นแยกประเภท และแพลตฟอร์มอยู่ ที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับการรวมศูนย์อำนาจให้มีการรวบอำนาจที่หน่วยราชการทุกหน่วยและที่ สำคัญก็คือการรวบอำนาจของเทคโนโลยีในหน่วยงานวางแผนของชาติ เช่นกระทรวงการคลัง สำนัก งบประมาณ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ รวมทั้งบววิจัย ศูนย์กลางมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์วิจัยชาติของกระทรวงอุดมศึกษาฯ อวน. ด้วย สิ่งที่ตามมาคือ การสร้างระบบอำนาจและกฎหมายที่เป็นการรวมศูนย์อำนาจ ในอีกแง่หนึ่งเป็นการสร้างระบบการ จัดการแยกชั้นแยกประเภท (discursive division) และตัวกำหนดให้มีการพูดถึงวัตถุในทางวาทกรรม นโยบายของ คสช. รวมทั้งวิธีการแสดงถ้อยแถลง การระบุแนวคิด และการตัดสินใจเลือกกรอบหลัก (thematic choice) เรื่องความมั่นคงรัฐซึ่งเริ่มจากรัฐธรรมนูญ 2560 พระราชบัญญัติยุทธศาสตร์ชาติ พระราชบัญญัติวินัยการคลัง พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณใหม่ ทำให้หน่วยงานด้านการวางแผน และจัดการงบประมาณของชาติเป็นผู้นำในการบูรณาการ ในกระบวนการนี้ พื้นที่การต่อรองและ

แลกเปลี่ยนผลประโยชน์จากกลุ่มอำนาจที่หลากหลายจะถูกปิดหนทางและปิดกั้นด้วยการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเอกภาพและประสิทธิภาพเป็นฉากบังหน้า แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดการต่อรองกันเองภายในองค์กรที่เป็นแกนแห่งอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นอย่างซ่อนเร้น เช่นระหว่างทหารกับหน่วยงานวางแผนกลาง เทคโนโลยีการตรวจราชการกับทหาร

แนวคิดฟูโกต์กับการต่อสู้ทางวาทกรรม การสร้างสันติภาพแบบผสม (hybrid peacebuilding)

อย่างไรก็ดี ภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลงแบบอำนาจนิยมมิใช่จะเป็นด้านเดียวของวาทกรรมการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะดังที่กล่าวใน Archaeology of Knowledge นั้นการสร้างชุดของภาษาและวาทกรรมที่มีอำนาจยังต้องประกอบสร้างด้วยการต่อสู้กันแข่งขันกันของภาษาและคำพูดด้วย ความพยายามของคณะพูดคุยสันติสุขชายแดนใต้ในการทำให้สันติภาพมีความก้าวหน้าด้วยการพูดคุยกับ BRN เป็นส่วนหนึ่งของความท้าทายดังกล่าวซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ในเรื่องการสร้างสันติภาพแบบเสรีที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่นการที่ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยและถกแถลงหลักการที่จะยึดถือในการพูดคุยสารัตถะในระยะต่อไป ซึ่งมีด้วยกัน 3 เรื่องหลักได้แก่การลดความรุนแรง การปรึกษาหารือกับประชาชนในพื้นที่ และการแสวงหาทางออกทางการเมือง (BBC Thai, 2022) ทำให้เราต้องมองแนวคิดอีกอย่างว่าสันติภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่เป็นลูกผสมพันทางที่ประกอบด้วย การเจรจาต่อรองหรือการประสานใกล้เคียงทุกฝ่ายไม่ใช่สร้างฝ่ายเดียว การผสมดังกล่าวเป็นการผสมในทางปฏิบัติ จากค่านิยมและการคิดที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย จากแนวคิดในการมองโลกแบบต่างๆ และมีกิจกรรมที่หลากหลายในการสร้างสันติภาพ

ดังนั้น ในมุมมองจากทฤษฎีสันติภาพปัจจุบัน มีข้อเสนออีกด้านหนึ่งที่เรียกว่า “การก่อรูปของแนวคิดและบทสนทนาสันติภาพ” (Peace Formation) ซึ่งเป็นการสนองตอบต่ออำนาจที่มาจากภายนอกโดยผ่านการก่อรูปวาทกรรมของฝ่ายต่อต้าน และองค์ตัวแสดงบทบาทในเชิงวิพากษ์ด้วยการถอดบทเรียนมาจากประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สิทธิและความต้องการในบริบทในทางสถาบันของตน (Richmond, 2013, pp. 271-287) การก่อรูปวาทกรรมเป็นตัวแทนปฏิบัติการของท้องถิ่นในเชิงประวัติศาสตร์และในทางสถาบันที่ถูกใช้ในการต่อสู้กับความขัดแย้ง รูปแบบขององค์ตัวแสดงที่วิพากษ์เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ซ่อนเร้นและละเอียดซับซ้อนหรือเกิดจากรูปแบบต่างๆ นานาของการจัดองค์กร (เช่น การพูดคุยสันติภาพ การชุมนุม เวิร์กช็อป หรือกิจกรรมเอ็นจีโอ ฯลฯ) การวิเคราะห์แบบนี้จึงอาศัยแนวคิดของฟูโกต์ในเรื่อง วงศาวิทยาของวาทกรรม หรือ genealogy of discourse และปฏิบัติการทางสังคม (social praxis) ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการก่อรูปวาทกรรมสันติภาพและเผยให้เห็นความสัมพันธ์ทางอำนาจและความอยุติธรรมและการส่งสัญญาณตอบสนองของทั้งสองอย่างโดยเป็นการถกเถียงเรื่องสันติภาพ ระเบียบ อำนาจ อัตลักษณ์และเรื่องสิทธิ

แนวคิดของฟูโกต์ มุ่งให้ความสนใจต่อปฏิบัติการในแนวราบและวาทกรรมที่กระจายตัวในลักษณะของการตอบสนองต่อ “การแตกกระจายของเหตุผลนิยมเหมือนกับเส้นเลือดฝอย”(capillary diffusion

of rationality) (Richmond, 2016) ในวิถีทางที่มีสหสัมพันธ์กับรัฐในแบบอำนาจรวมศูนย์และมีสิ่งที่จะเรียกว่าสันติภาพแบบเสรี นี่คือการปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกสำนึกเพื่อส่วนรวมและการอยู่ร่วมกันแบบสันติ เพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะและแนวคิดสวัสดิการ การปฏิบัติการทางวาทกรรมยังเชื่อมกับการสร้างชุมชนการเมือง (polis) ระบบธรรมาภิบาลและเศรษฐกิจ ในภูมิภาคและระบบโลก ระบบต่างๆ เหล่านี้อาจจะย้อนแย้งกันเองซึ่งสามารถจะมองเห็นได้ด้วยการมองจากข้างล่างและการครุ่นคิดหาเหตุผลด้วยตนเองของคนในท้องถิ่น นักทฤษฎีสันติภาพและความขัดแย้งที่จะการวิเคราะห์เรื่องการก่อรูปของวาทกรรมสันติภาพจึงควรใช้มุมมองการคิดด้านลึกเพื่อให้มองเห็นหลักฐานที่กระจัดกระจายและจะมองเห็นได้เฉพาะกับคนในที่เผชิญสถานการณ์จริง สามารถเอาชิ้นส่วนย่อยๆ เหล่านี้มาประกอบกันอาจจะใช้ความคิดแบบหลังอาณานิคมที่เชื่อมต่อกับองค์ตัวแสดงบทบาทที่เป็นท้องถิ่นและขบวนการต่อต้าน (local agency and resistance) การใช้การวิเคราะห์วาทกรรมและความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ทำโดยผ่านการวิเคราะห์ทฤษฎีทฤษฎีและกระบวนการประวัติศาสตร์ของการต่อสู้และต่อต้านที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็นภาษา ถ้อยคำ บทสนทนา และวาทกรรม มันทำให้เกิดการต่อสู้ต่อความรุนแรงเชิงโครงสร้างและประวัติศาสตร์ ต่อสู้กับความไม่เสมอภาคและการปกครองชีวญาณ และถูกนำมาใช้ในปฏิบัติการภายใต้”รูปแบบ”ทางสังคมต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป คำอธิบายที่ดีที่สุดของการวิเคราะห์ “ภาษา ถ้อยคำและอำนาจ” ในการก่อรูปวาทกรรมของฟูโกต์ ทำให้เราเข้าใจได้ว่าอำนาจมีอยู่ทุกที่ ไม่ใช่เพราะมันมีเอกสิทธิ์ในการรวบรวมทุกสิ่งให้อยู่ในความเอกภาพแต่เป็นเพราะว่ามันถูกสร้างได้ในทุกขณะที่มีโอกาส ระบบที่รวมศูนย์อำนาจไม่ใช่จะมีอำนาจทั้งหมดเมื่อต้องผ่านการต่อสู้แข่งขัน วัตถุแห่งการพูด ภาษาและถ้อยคำ (object of discourse) จะดำรงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไขเชิงบวกของกลุ่มความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน นี่คือเหตุผลที่ทำให้เรามองว่าที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นมีการต่อต้านและการต่อต้านนี้ไม่อยู่ภายนอกความสัมพันธ์ของอำนาจซึ่งก็คือภาษาและวาทกรรมในตัวของมันเองนั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส. (2562). สันติภาพที่มีเสรีภาพ *Insider Peacebuilders Platform* พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, IPP 29. ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ. download from blob:https://peaceresourcecollaborative.org/e15b5433-b9ff-40e8-96cd-a2c8b-989f28a
- รอมฎอน ปันจอร์. (2018). “ทบทวน “สันติสุข”และทำความเข้าใจ “สันติภาพที่ไร้เสรี” ใต้เงาอำนาจนิยม”.ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 20 สิงหาคม 2018. Download from https://deepsouthwatch.org/th/node/11856
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, 29 ธันวาคม 2553, Download from blob:https://peaceresourcecollaborative.org/399d50e8-7a31-4e02-9a2c-3a90ad593c08
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557, 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2557. Download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-2557.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559 เรื่องการปรับปรุงการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ 15 กันยายน พ.ศ. 2559. download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-2-2559.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559 เรื่องคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 4 เมษายน พ.ศ. 2559. Download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-1-2559.pdf
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2556). แนวคิดเรื่องพหุวิถีและสหอาณานิคมสำหรับกระบวนการสันติภาพปาตานี. ใน รอมฎอน ปันจอร์ บก., กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทของอาเซียน, ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊คส์ (deepbooks) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2563). การเมืองการปกครองและการจัดการความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปาตานี). ปัตตานี: สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และคณะ. (2561). โครงการติดตามผลและการประเมินผลการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีงบประมาณ 2560. สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รายงานวิจัย

เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหน้า (สำนักงาน คปต. ส่วนหน้า. มีนาคม พ.ศ. 2561.

สำนักข่าวอิศรา. (2558). *สำรวจยอดกำลังพลใต้ทะเล 7 หมื่นนาย ปลดหมาย พ.ร.ก.681 คน*. 28 มกราคม 2558. Download from https://www.isranews.org/content-page/item/36140-army_36140.html

BBC Thai. (2022). *รอมฎอน : ปิอาร์เอ็น-รัฐบาลไทย ตกลงหยุดยิงในชายแดนใต้ช่วงถือศีลอด*. 2 เมษายน 2022. <https://www.bbc.com/thai/thailand-60964131>

Posttoday. (2558). *ผลสอบสรุป 4 ศพทุ้งยางแดงไม่ใช่แนวร่วมก่อเหตุไม่สงบ*. 7 เมษายน พ.ศ. 2558. Download from <https://www.posttoday.com/social/local/357891>

ภาษาอังกฤษ

Chambers Paul, and Napisa Waitookiat. (2019). The Role of Security Forces in Thailand's Deep South Counter-Insurgency. *Asian International Studies*. Vol. 20, Special Issue (June 2019), pp.53-77.

Foucault, Michel. (1972). *Archaeology of Knowledge*. London and New York: Routledge Classics.

Foucault, Michel. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Colin Gordon ed., New York: Harvester Wheatsheaf.

Foucault, Michel. (1981). *The Order of Discourse*, in Robert Young ed. *Untying the Text: A Post Structuralist Reader*. Boston, London and Henley: Routledge & Kegan Paul.

Foucault, Michel. (1988). *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel. (1994). *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel. (2007). *Security, Territory, Population, Lectures at the College De France 1977-1978*. New York: Palgrave Macmillian.

Jitpiromsri, Srisompob. (2019). The Deep South of Thailand: 15 Years in Fields of Open Conflict, Violence and Peace Narratives. *Asian International Studies*. Vol. 20, Special Issue (June 2019). pp. 79-108.

Lewis, David, John Heathershaw and Nick Megoran. (2018). Illiberal peace? Authoritarian modes of conflict management. *Cooperation and Conflict*. Vol. 53(4): 486–506.

- Putin, Vladimir. (2021). *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians*, July 12, 2021. download from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Richmond, Oliver P. (2013). Peace Formation and Local Infrastructures for Peace. *Alternatives: Global, Local, Political*. Vol. 38(4). pp. 271-287.
- Richmond, Oliver P. (2016). *Peace Formation and Political Order in Conflict Affected Societies*. New York: Oxford University Press, 2016.

- *Intentionally blank page* -

ริชชะฮ์กับการเลือกตั้ง: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้

อิมรอน ซาเหาะ¹, ยาสมิน ชัตตาร์², अब्दुเลอาววัล สิดิ³

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “พลวัตความเคลื่อนไหวของนักการเมืองมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) โดยงานชิ้นนี้ต้องการอภิปรายประเด็นริชชะฮ์หรือการให้สินน้ำใจหรือสินบนหรือการซื้อสิทธิขายเสียงกับการเลือกตั้งในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี งานชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกนักการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ หัวหน้าคณะหรือผู้ช่วยหาเสียงของนักการเมือง ตลอดจนนักวิชาการและผู้นำศาสนา ผลการศึกษาพบว่าในพื้นที่ชายแดนใต้การให้สินบนหรือการซื้อเสียงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการกำหนดผลลัพธ์ของการเลือกตั้งในแต่ละเขต หลักการศาสนาจึงถูกนำมาอธิบายถึงความชอบธรรมในการให้สินน้ำใจ และพยายามอธิบายว่าไม่เข้าข่ายริชชะฮ์ งานชิ้นนี้ได้ข้อสรุปว่าแม้ว่าในตัวบทของหลักการจะไม่ใช่ที่อนุญาต แต่ในการปฏิบัติจริงมักจะมีการ “เลี้ยงบาลี” เพื่ออ้างความชอบธรรมของการจ่ายริชชะฮ์อยู่จนเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในสังคม ด้วยหลักคิดที่ว่าหากสามารถเข้าสู่พื้นที่การเมืองได้แล้วจะเป็นประโยชน์มากกว่า ประกอบกับค่านิยมทั่วไปในสังคมยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: การซื้อสิทธิขายเสียง, สินน้ำใจ, สินบน, การเลือกตั้ง, มลายูมุสลิม

Received: 27 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

¹ เจ้าหน้าที่และนักวิจัย ประจำสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ถ.เจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: imron.s@psu.ac.th

² อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: yasmin.s@psu.ac.th

³ เจ้าหน้าที่/นักวิจัย ประจำโครงการมะติเนตุสสลาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี เทศบาลเมืองปัตตานี, จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: siddiqabdulevvel@gmail.com

Risywah and Election: From Islamic Principle to the Phenomenon of Melayu Muslim Community in Thailand's Southernmost Border Provinces

Imron Sahoh⁴, Yasmin Sattar⁵, Abdulawwal Sidi⁶

Abstract

This article is a part of research on “The Dynamics of Melayu Muslim Politicians’ Movements amidst the Violence in the Southern Border Provinces” funded by Thailand Science Research and Innovation (TSRI). The article aims to discuss on the Risywah and ‘Vote Buying’ or bribe during the election in Thailand’s southernmost provinces (Patani). This work is a qualitative research which collects data from related articles, in-depth interviews with politicians’ election campaigners, politicians, academicians, religious leaders. The result found that in the deep south provinces, vote buying is one of the significant factors enabling politicians to win the election in their districts. Also, Islamic principles have been used to clarify the justification of carrying out vote buying and attempt to explain that it is not similar to the concept of Risywah. This study concludes that Risywah is prohibited in Islam, yet many people avoid mentioning that directly in order to make it reasonable justification and subsequently become a general practice in society with concept joining in politics for good benefit. In addition, vote buying seems to be a common value in society.

Keywords: Vote Buying, Incentive Money, bribe, Election, Melayu Muslim

Received: 27 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

⁴ Researcher at The Center for Conflict Studies and Cultural Diversity (CSCD), Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University. 181 Jalearnpradit Rd, Rusamilae, Muang, Pattani 94000. Email: Imron.s@psu.ac.th

⁵ Lecturer at Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus. 181 Jalearnpradit Rd, Rusamilae, Muang, Pattani 94000. Email: Yasmin.s@psu.ac.th

⁶ Researcher at Madinatussalam Project, Fatoni University. Bana, Muang, Pattani 94000. Email: Siddiqabdulevvel@gmail.com

1. บทนำ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคมไทยในห้วงระยะเวลาการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 นับเป็นอีกหนึ่งหมุดหมายสำคัญที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงหลากหลายประเด็นภายหลังจากว่างเว้นการเลือกตั้งหลังจากการรัฐประหารในปี 2557 มาหลายปี กระแสทางความคิดของกลุ่มทางการเมืองที่ออกมารณรงค์ถึงการเมืองที่เป็นของประชาชนและเป็นการเมืองที่เป็นไปตามหลักกฎหมายและหลักสากลมีมากขึ้น หลักคิดเช่นนี้ก็มีผลกับประเด็นที่ถูกถกเถียงในการเลือกตั้งปี 2562 ของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ไม่น้อย

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ พบว่าวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของ Utarasint (2018) ได้สรุปถึงพัฒนาการทางการเมืองของพื้นที่ชายแดนใต้ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมากระทั่งปี 2554 และมองว่าการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนนับได้ว่าเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่มีความเสี่ยงน้อยสำหรับการให้ประชาชนในพื้นที่แสดงออกถึงความต้องการทางการเมืองของตน แม้ว่าประชาชนในพื้นที่จะยากจน มีระดับการอ่านเขียนไม่สูงเท่ากับหลายๆ จังหวัดในประเทศไทย หรืออาจจะไม่ได้มีการพูดถึงค่านิยมของประชาธิปไตยมากนัก แต่ชาวบ้านจะตัดสินใจในการเลือกผู้แทนด้วยข้อมูลที่พวกเขามีอย่างตั้งใจ โดยข้อมูลที่ชาวบ้านจะใช้ประกอบคือ นักการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับใคร สังกัดพรรคไหน แหล่งเงินทุนที่แต่ละพรรคนำมาใช้มาจากแหล่งใด รวมถึงบุคลิกและความสามารถของผู้สมัคร เป็นต้น นอกจากนี้งานของอสมามังกรชัย (2555) ได้เกี่ยวกับนักการเมืองว่าเป็นหนึ่งในชนชั้นนำ พร้อมทั้งกล่าวถึงความคิดเห็นของนักการเมืองที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษ และอธิบายว่าเงินไม่ใช่ว่าปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อการชนะการเลือกตั้งของนักการเมือง นอกจากนี้ยังมีงานอีกหลายชิ้นที่ได้ให้ชุดคำอธิบายถึงเรื่องนักการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ในมิติที่ต่างกันไป เช่น งานของ ดันแคน แม็กคาร์โก (2555) เรื่อง Tearing Apart the Land งานของบูมอริ ยีหะมะ (2562) เรื่อง การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 : จังหวัดสงขลา และงานของสามารถ ทองเผื่อ และเอกรินทร์ ต่วนศิริ (2562) เรื่อง การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 : จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

งานเหล่านี้ได้ชี้ชวนให้ตั้งข้อสังเกตถึงวิถีคิดและรูปแบบการขับเคลื่อนทางการเมืองในมิติที่ต่างกันไป เมื่อนำมามองประกอบเชื่อมต่อกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงการเลือกตั้งปี 2562 จะพบว่าในช่วงเวลานี้จะเห็นนักการเมืองที่ผันตัวมาจากนักกิจกรรมที่ขับเคลื่อนงานเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามากขึ้น ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้หญิง กลุ่มเยาวชน และกลุ่มที่ขับเคลื่อนงานด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน ที่หันมาสู่การลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ทางการเมืองในระดับชาติ นอกจากนั้นแล้วด้วยกระแสของการเมืองสองชั่วจากบริบทการเมืองไทยในช่วงปี 2562 ที่เริ่มมีแบ่งระหว่างชั่วที่สนับสนุนประชาธิปไตยและชั่วอนุรักษนิยม แน่นนอนว่าส่งผลต่อข้อถกเถียงหลายประการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2562 และการเลือกตั้งท้องถิ่นที่เกิดขึ้น

ภายหลังจากนั้น หนึ่งในข้อถกเถียงนั้นคือเรื่อง ริชวะฮ์หรือเงินสินบน หรือบางส่วนจะเรียกว่าสินน้ำใจ แต่ก็อาจจะถูกมองตามคำนิยามได้ว่าเป็นการซื้อสิทธิขายเสียงรูปแบบหนึ่ง

รอมฎอน ปันจอร์ ได้ตั้งข้อสังเกตผ่านบทสัมภาษณ์ในเว็บไซต์สำนักข่าวประชาไทยที่น่าสนใจถึงประเด็นนี้ ว่าภายใต้กระแสทางการเมืองที่มีการพูดถึงประชาธิปไตยมากขึ้นนั้น พื้นที่ชายแดนใต้ที่ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม หลักการที่ถูกใช้มองสำหรับเรื่องต่างๆ ในบริบทสังคมไม่ได้มีเพียงมิติกฎหมายทั่วไปเท่านั้นแต่มีหลักการทางศาสนาด้วย แม้ว่าในเชิงหลักการศาสนาจะเป็นที่ชัดเจนว่ามีการห้ามในเรื่องริชวะฮ์หรือการให้สินบน แต่วัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ยังพบความพยายามในการสร้างชุดคำอธิบายที่สร้างความชอบธรรมต่อการปฏิบัติด้วยหลักการศาสนา โดยการให้คำอธิบายที่อาจเกี่ยวข้องกับเรื่องเจตนาหรือผลลัพธ์ (ฟาห์เรนน์ นิยมเดชา, 2563)

งานวิจัยเรื่องพลวัตการเคลื่อนไหวของนักการเมืองมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้นี้ได้ดำเนินการเพื่อแสวงหาคำตอบของคำถามที่ว่านักการเมืองมลายูมุสลิมขับเคลื่อนอย่างไรท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้ ทว่ามีข้อถกเถียงสำคัญที่เป็นประเด็นเกิดขึ้นจากงานชิ้นนี้ที่เกี่ยวกับ “ริชวะฮ์” ซึ่งเป็นประเด็นถกเถียงว่า การใช้จ่ายของนักการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงในการเลือกตั้งนั้นนับได้ว่าเป็นริชวะฮ์ตามหลักการอิสลามซึ่งเป็นข้อห้ามหรือไม่ หรือไม่นับว่าเป็นริชวะฮ์ หากไม่นับจะสามารถอธิบายการให้สินน้ำใจเหล่านี้ว่าอย่างไรตามชุดคำอธิบายในเชิงวิถีปฏิบัติ ซึ่งบทความชิ้นนี้จะหยิบยกประเด็นถกเถียงนี้มาพูดคุยเป็นหลัก

2. วิธีการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกนักการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งสิ้น 66 ท่าน ประกอบไปด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทุกเขตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา จำนวน 13 ท่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชายแดนใต้แบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 3 คน สมาชิกวุฒิสภา จำนวน 1 ท่าน อดีตประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร อดีตรองนายกรัฐมนตรี อดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวง อดีต ส.ส. และอดีต ส.ว. จำนวน 19 ท่าน อดีตผู้สมัคร ส.ส. จำนวน 12 ท่าน นักการเมืองท้องถิ่น 3 ท่าน นักวิชาการและอุลามาอ์ (ผู้รู้) จำนวน 4 ท่าน แกนนำและสมาชิกขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานี อาทิ BRN, PULO, BIPP, MARA Patani จำนวน 7 ท่าน และเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ/สันติสุขชายแดนใต้ จำนวน 3 ท่าน นอกจากนั้นยังจัดวงสนทนากลุ่มร่วมกับนักการเมืองจำนวน 1 ครั้ง และจัดวงสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคมและนักวิชาการ จำนวน 1 ครั้ง ตลอดจนใช้วิธีการสังเกตการณ์ทั้งในแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในช่วงเวลาทั้งก่อนและหลังจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 โดยในช่วงของการเลือกตั้งบางท่านนอกจาก

จะมีตำแหน่งแห่งที่ตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหาเสียงหรือที่เราคุ้นหูคือทำหน้าที่เป็นหัวคะแนนอีกด้วย

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มวิจัยด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูล และวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารเบื้องต้นก่อนมีการลงภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จนพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักมีการเคลื่อนไหวหรือขับเคลื่อนกิจกรรมที่สอดคล้องกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมภายหลังจากที่ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นจึงจัดการประชุมสนทนาแบบกลุ่มจำนวน 2 ครั้งเพื่อรวบรวมข้อมูลให้มีความอึดตัวเพียงพอต่อการสรุปผลการศึกษา ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเท่านั้นที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับริชวะฮ์ ซึ่งจะถูกนำมาวิเคราะห์ในงานชิ้นนี้ต่อไป

3. ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดวงสนทนาแบบกลุ่ม ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สามารถแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อย่อย คือ 1. ริชวะฮ์: นิยามและกรอบแนวคิด 2. เงิน ศาสนา และการเลือกตั้ง: จากหลักการสู่ปรากฏการณ์

3.1 ริชวะฮ์: นิยามและกรอบแนวคิด

“ริชวะฮ์” (رشوة) คือผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างผิดหลักการศีลธรรมด้วยการใช้อำนาจและหน้าที่หรืออิทธิพลที่มีอยู่ในทางที่ผิด ริชวะฮ์ซึ่งเป็นคำนามในภาษาอาหรับที่ถูกผันมาจากรากศัพท์ที่เป็นคำกริยา “เราะ-ชา” (رشا) ซึ่งหมายถึงการยื่นจะงอยปากของลูกนกเพื่อรับอาหารจากพ่อแม่หรือการยื่นคอของลูกอูฐเพื่อต้อนนมจากเต้าของแม่อูฐ คำนามนี้เป็นอีกคำนามหนึ่งที่สามารถอ่านออกเสียงพยางค์แรกได้ทั้งสามแบบนั่นคือ “รุชวะฮ์-รอชะวะฮ์-ริชะวะฮ์” (Al-Zamakhshari:1998) และเป็นอีกคำนามหนึ่งในทางวรรณกรรมและตำราวิชาการอิสลามที่มีความพิเศษและน่าสนใจเนื่องจากความหมายเชิงภาษาในหลายมิตินั้นล้วนมีความหมายที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการใช้ในความหมายทางวิชาการ ตัวอย่างเช่นคำว่า “ริชา” ซึ่งมีรากศัพท์เดียวกับคำว่า “ริชะวะฮ์” จะมีความหมายทางภาษาคือเชือกที่ใช้ในการผูกกับกระบวยที่ใช้ตักน้ำในบ่อ ดังนั้นในมุมมองนี้ “ริชะวะฮ์” จึงถูกเปรียบเทียบกับเชือกที่ใช้ผูกกับเครื่องมือที่ใช้ตักตวงผลประโยชน์ตามต้องการของผู้ใช้ ขณะเดียวกันในคัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้ระบุคำว่า “ริชะวะฮ์” ไว้โดยตรง แต่ก็ใช้คำกริยาว่า “อัดลา” ซึ่งหมายถึงการหย่อนภาชนะเพื่อตักน้ำจากบ่อในการอธิบายการกระทำที่เป็นการติดสินบนในกรอบนิยามของคำว่า “ริชะวะฮ์” ไว้ที่น่าสนใจ (โปรดดูคัมภีร์อัลกุรอานและเปรียบเทียบความหมายของคำกริยา “อัดลา” ในอายะฮ์ที่ 188 ซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์และอายะฮ์ที่ 19 ซูเราะฮ์ยูสุฟ) คำกริยาดังกล่าวเมื่อใช้ในนิยามของการกระทำ

ที่เป็นริชวะฮ์จะมีความหมายถึงการยื่นมือของผู้รับริชวะฮ์เพื่อล่วงเอาทรัพย์สินที่อยู่ในการครอบครองของผู้ให้ริชวะฮ์นั่นเอง

อีกความหมายหนึ่งทางภาษาของคำว่า “ริชวะฮ์” ก็คือคำตอบแทนหรือรางวัลที่ได้รับจากการทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง แต่ทว่าริชวะฮ์คือคำตอบแทนหรือรางวัลที่มาโดยได้รับความชอบธรรมจึงมีคุณสมบัติของความผิดอย่างเด่นชัด ดังเช่นในภาษาอาหรับมีการใช้คำว่า “บิรฎิล” ซึ่งหมายถึงหินที่ใช้ขว้างสุนัขในความหมายของคำตอบแทนหรือรางวัลที่ได้รับจากการกระทำที่ผิดหลักการ ดังสุภาษิตอาหรับที่กล่าวว่า “อินนัลบะรอฎิล ต้นศรุ อัลอะบาฎิล” ความว่าแท้จริงแล้วริชวะฮ์หรือคำตอบแทนที่ผิดหลักการนี้จะเป็นการสนับสนุนความเสื่อมโทรมหรือส่งเสริมความพินาศ การใช้คำว่า “บิรฎิล” ในความหมายที่แทนที่คำว่าริชวะฮ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อการตำหนิและด้อยค่าผู้รับคำตอบแทนดังกล่าวอย่างชัดเจน อีกคำหนึ่งที่น่าสนใจในทางภาษาอาหรับคือคำว่า “อิสติรฮา” ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์จากริชวะฮ์เหมือนกันแต่มีความหมายว่าเป็นการขอริชวะฮ์ คำๆนี้ในทางภาษามายังถึงกริยาของลูกแกะที่แสดงความต้องการจะต็มนมแม่แกะโดยการกระดิกหางซึ่งฉายภาพการเรียกสินบนหรือคำตอบแทนที่ผิดหลักการได้อย่างลึกซึ้ง (Al-Zamakhshari, 1998)

ในคัมภีร์อัลกุรอานถึงแม้ว่าจะไม่มีคำว่าริชวะฮ์ถูกกล่าวถึงโดยตรงตามตัวอักษรแบบที่ใช้กันโดยทั่วไปดังที่ได้ระบุไว้แล้วข้างต้น แต่ได้มีโองการที่เป็นบทบัญญัติห้ามการกระทำดังกล่าวถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในอายะฮ์ที่ 188 ซูเราะฮ์อัลบะกอเราะฮ์ความว่า “และพวกเจ้าจงอย่าได้ละเมิดไปกินทรัพย์สินสมบัติของพวกเจ้าในหมู่พวกเจ้าเองอย่างผิดศีลธรรมโดยการหยียนทรัพย์สินเหล่านั้นให้แก่บรรดาผู้มีอำนาจตัดสินเพื่อที่พวกเจ้าจะได้กินทรัพย์สินอีกจำนวนหนึ่งของผู้คนอย่างผิดบาปโดยที่พวกเจ้าเองก็รู้ดี” นอกจากโองการที่ถูกบัญญัตินี้แล้วยังมีอายะฮ์ที่กล่าวถึงคำว่า “อัสสุหด์” ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินที่ต้องห้าม(หะรอม)โดยรวมอีกด้วย เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่กล่าวถึงบรรดาผู้นำศาสนาชาวยิวในโองการดังกล่าวว่าพวกเขาได้สร้างธรรมเนียมการกินอัสสุหด์ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่น่ารังเกียจที่พระเจ้าทรงห้ามจึงมีการตีความว่าอัสสุหด์นั้นครอบคลุมถึงริชวะฮ์หรือการรับผลประโยชน์ที่ผิดหลักการนั่นเอง (Köse, 2008) ดังที่ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับหะดีษที่กล่าวถึงการที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้มีการบัญชาการแต่งตั้งอับดุลลอฮ์ บิน เราะวะหะฮ์เป็นเจ้าหน้าที่เก็บภาษีส่งไปที่เมืองคัยบ์แล้วปรากฏว่ามีสตรีที่ร่ำรวยกลุ่มหนึ่งได้มาพบเจ้าหน้าที่คนนี้แล้วยื่นเครื่องประดับของนางเหล่านั้นเพื่อต่อรองให้ลดการเก็บภาษีแต่อับดุลลอฮ์ได้ปฏิเสธโดยกล่าวว่า “สิ่งที่พวกเธอเสนอแก่ฉันเป็นริชวะฮ์(ของกำนัล)นี้คืออัสสุหด์อย่างชัดเจนและเราจะไม่กินมันเด็ดขาด” (Malik b. Anas, 1985) ดังนั้นจึงพบได้จากการบันทึกอรรถาธิบายอัลกุรอานที่กล่าวถึงคำอธิบายของท่านนบีฯ เกี่ยวกับอัสสุหด์ว่าคือการให้หรือรับของกำนัล (ริชวะฮ์) ในการตัดสิน(อฎฎาเบรีย) ดังนั้นการอรรถาธิบายคำว่าอัสสุหด์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานว่าคือริชวะฮ์จึงได้รับการสนับสนุนตามทรรศนะของเหล่าเศาะฮาบะฮ์ เช่น ท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส ท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด และท่านซัยด์ บิน ซาบิต ซึ่งเป็นนักอรรถาธิบายในบรรดาอัครสาวกของท่านนบีฯ และได้รับการอธิบายเช่นเดียวกันอีกในผู้รู้รุ่นตาบิ

อิน(ศิษย์ของเศาะฮาบะฮ์)ที่สำคัญ เช่น มุญาฮิด เกาะตาเดฮ์ และเดาะห์ฮาก เป็นต้น (Al-Tabari, 2001)

ถึงแม้ว่าริชวะฮ์จะไม่ถูกระบุเป็นคำที่ชัดเจนในอัลกุรอานดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น แต่ในตำราที่บันทึกตัวบทของหะดีษซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงลำดับที่สองของชะรีอะฮ์ได้ระบุคำว่าริชวะฮ์ไว้อย่างชัดเจน หะดีษที่รับทราบกันโดยทั่วไปในสังคมมุสลิมคือตัวบทที่กล่าวถึงการที่อิสลามนั้นสาปแช่งและประณามผู้ให้และผู้รับริชวะฮ์(หะดีษรายงานโดยอับนุมาญะฮ์ อับดูวูด และติรมีซีย) นอกจากนี้ยังมีหะดีษที่กล่าวถึงการที่ท่านนบีได้กล่าวประณามอย่างเจาะจงต่อการมอบของขวัญแก่เจ้าหน้าที่ผู้เก็บซะกาตและกล่าวประณามโดยรวมถึงการมอบของกำนัลแก่เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจว่า “เป็นการทรยศต่อทรัพย์สินของรัฐและเป็นการลักขโมยสินทรัพย์ที่ได้มาจากสงคราม(ฆะนะอีมะฮ์)”(รายงานโดยอะหมัด บิน ฮัมบัล และอัลบัยฮะกีย) รวมถึงหะดีษที่รายงานว่าท่านนบีได้กริ้วโกรธต่อเจ้าหน้าที่ที่เก็บซะกาตคนหนึ่งที่ไม่รับของขวัญ โดยมีประโยคก่อนหนึ่งความว่า “หากว่าเขาคนนั้นนั่งอยู่เฉยๆที่บ้านพ่อแม่เขา เขาจะได้รับของขวัญเหล่านี้หรือไม่” (รายงานโดยอัลบุคอรี) เป็นการตอกย้ำถึงบริบททางอำนาจหน้าที่ที่ทำให้ของขวัญที่ถูกมอบโดยเสนหานั้นกลายเป็นทรัพย์สินที่ต้องห้ามอย่างชัดเจนตามบทบัญญัติศาสนา (Köse, 2008)

ในมุมมองทางกฎหมายอิสลาม ริชวะฮ์เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงในตำราทางฟิกฮ์และสามารถจำแนกความหมายออกเป็นสองระดับ คือริชวะฮ์ในความหมายที่กว้างและริชวะฮ์ในความหมายที่จำกัด ริชวะฮ์ในความหมายที่กว้างคือการรับผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนที่ไม่ชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ใดก็ตามถึงแม้หน้าที่นั้นจะเป็นหน้าที่ในขอบเขตของกฎหมายส่วนบุคคลก็ตาม สำหรับริชวะฮ์ในความหมายที่จำกัดเฉพาะจะหมายถึงการรับผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนที่ไม่ชอบธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบด้านกิจการสาธารณะเพื่อใช้อำนาจหรือหน้าที่เหล่านั้นไปในทางที่ผิด ตำราทางฟิกฮ์ส่วนใหญ่จึงจะกล่าวถึงเรื่องริชวะฮ์ในหมวดหมู่ว่าด้วยจริยธรรมของผู้พิพากษา(อะดะบุลกอฎีย) จึงอาจจะกล่าวโดยรวมว่ากฎหมายอิสลามจะกล่าวถึงเรื่องริชวะฮ์โดยมีผู้พิพากษาเป็นศูนย์กลางของปัญหาเป็นหลัก (Al-Sadr Al-Shahid, 1977) ทำให้นักปราชญ์ทางฟิกฮ์บางส่วนได้นิยามกรอบของริชวะฮ์ไว้เพียงแค่การรับสินบนของผู้พิพากษา ทั้งนี้สามารถเข้าใจได้ว่าการที่ผู้พิพากษาเข้าไปพัวพันกับริชวะฮ์จะทำให้การต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคมนั้นไปเป็นไปได้อย่างยากลำบากเพราะความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมนั่นเอง

นิยามของแนวคิดริชวะฮ์นี้จึงมีความหมายที่ไม่ได้อยู่ในกรอบของมุมมองทางกฎหมายเพียงเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงปรากฏการณ์และกระบวนการทัศนทางความคิดและการปฏิบัติที่บ่งบอกถึงปัญหาเชิงลึกที่บ่อนทำลายสังคมมนุษย์จากภายในตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะว่ารชวะฮ์เป็นสิ่งที่เมื่อใดเริ่มแพร่หลายในสังคมหนึ่งจะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของโครงสร้างทางระบบที่ค้ำจุนความยุติธรรมที่มีอยู่ซึ่งเป็นต้นตอหลักของสังคมนั้น อีกทั้งยังทำลายความรู้สึกและจิตสำนึกโดยรวมในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของระดับปัจเจกและระดับสังคม และนำมาซึ่งความเสื่อมสลายของจิตสำนึก

ในความเป็นพี่น้องและความสูญเสียไปของจิตวิญญาณในการให้ความช่วยเหลือและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวในงานวรรณกรรมอิสลามที่ถูกประพันธ์ขึ้นในด้านการเมือง การปกครองทั้งด้านทฤษฎีและวิถีในการปฏิบัติที่เขียนขึ้นในหัวข้อสิyasiyah หรือการเมือง เช่น งานประพันธ์ ภาษาเปอร์เซียชื่อสิyasiyat namah ของนิซอมุลมุลก์ผู้เป็นอัศรมหาเสนาบดีชื่อดังของจักรวรรดิซัลจุค และ “ริซาละฮ์ ฟิ นิซอมิลมุลก์ วัดเดาะห์” งานเขียนของโคซี เบย์ที่เขียนขึ้นเพื่อถวายแด่สุลต่านมูราตที่สี่ แห่งจักรวรรดิออตโตมันล้วนกล่าวถึงปัญหาของริชวะฮ์และวิธีแก้ไขและป้องกันไว้อย่างละเอียดตามสภาพของยุคสมัยนั้น (Köse, 2008)

ความที่ริชวะฮ์เป็นปัญหาเชิงลึกที่มีความซับซ้อนในระดับกายภาพและระดับจิตใจของสังคมที่มีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งยังถูกห้ามและประณามด้วยบทบัญญัติของชะรีอะฮ์ ด้วยบทบาทที่สร้างความสูญเสียทางจิตใจนี้เองริชวะฮ์จึงถูกนับเป็นบาปใหญ่ตามหลักการอิสลามจึงถูกกล่าวถึงอย่างมากมายในตำราทางด้านจริยธรรมอิสลาม (อัศลาเก) หรือตะเศาฟเพื่อ การขัดเกล่าผู้ศรัทธาให้ห่างไกลจากริชวะฮ์ทั้งด้านกายภาพและจิตวิญญาณ (Al-Ghazali, 2005; Al-Zahabi, 2003)

หลังจากที่ได้กล่าวถึงนิยามและแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับริชวะฮ์แล้วในข้างต้น จึงเป็นที่ชัดเจนแล้วที่จะยืนยันอีกครั้งในบทสรุปของริชวะฮ์ส่วนนี้ว่านักปราชญ์อิสลามมีมติเป็นเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ์) ว่า ริชวะฮ์เป็นสิ่งที่ต้องห้าม (หะรอม) ตามหลักการอิสลาม ในส่วนบทลงโทษของริชวะฮ์นั้นตามหลักการอิสลามได้จัดให้ริชวะฮ์มีบทลงโทษทางศาสนา คือ ในชีวิตหลังความตายและทางโลกคือการกำหนดโทษทางกฎหมายไปพร้อมกัน ในส่วนการลงโทษผู้ความผิดเกี่ยวกับริชวะฮ์นั้นนักกฎหมายอิสลามได้จัดแจงการลงโทษผู้กระทำผิดว่าด้วยริชวะฮ์ไว้ในกลุ่มอาญาประเภทตะฮ์ซีรซึ่งจะถูกกำหนดโทษโดยรัฐตามสถานการณ์ที่อาจจะมิโทษหนักหรือเบาเนื่องจากบทบัญญัติของชะรีอะฮ์ไม่ได้ระบุรูปแบบการลงโทษไว้ชัดเจน (Al-Mansur, 1980) สุดท้ายนี้หากพิจารณาจากตำราทางด้านฟิกฮ์ที่กล่าวถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับริชวะฮ์จะเห็นได้ชัดเจนว่านักกฎหมายอิสลามจะพยายามแบ่งแยกความคลุมเครือที่เกิดขึ้นของริชวะฮ์ออกจากการมอบของขวัญทั่วไปเสมอ เนื่องจากริชวะฮ์เป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์อิสลามแล้วว่าเป็นความผิดบาปที่มักจะแอบแฝงในนามสิ่งที่เป็นที่อนุมัติในรูปแบบของของขวัญนั่นเอง เพราะโดยพื้นฐานแล้วหลักการอิสลามนับว่าการให้ของขวัญเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความรักและความเป็นพี่น้องที่มีแบบฉบับจากสุนนะฮ์ของท่านนบีฯ และเป็นสิ่งที่มีการบัญญัติไว้โดยถูกต้องตามชะรีอะฮ์ ดังนั้นริชวะฮ์ในแง่มุมนี้จึงเป็นการอาศัยหลักการที่ต้องด้วยการสร้างความคลุมเครือเพื่อปกปิดสิ่งที่ผิดศีลธรรมและเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการใช้กลโกงเพื่อหลบหลีกกฎหมายที่มีมาช้านานในประวัติศาสตร์

3.2 เงิน ศาสนา และการเลือกตั้ง: จากหลักการสู่ปรากฏการณ์

จากการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ในประเด็นเรื่องความเกี่ยวข้องของเงินหรือทุนในมิติที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับริชวะฮ์จะพบว่า เมื่อกล่าวถึงประเด็นการเลือกตั้ง สิ่งหนึ่งที่ผู้คนจะนึกถึงและบางส่วนก็จะพูดออกมาทันทีว่า จะมีการแจกเงินกันอีกแล้ว ย้อนไปไม่กี่ปีก่อนหน้านี้ หัวคะแนนท่านหนึ่งเล่าว่า “การเลือกตั้ง ส.ว. ในช่วงก่อนปี 2550 ผู้สมัครไม่ได้ใช้เงินแจกจ่ายให้ประชาชนเลย เพราะประชาชนมองว่าเขาถูกกลั่นแกล้งเลยต้องช่วย แต่หลังจากนั้นการเลือกตั้งก็ไม่เป็นเช่นเดิม เงินเริ่มเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะในปี 2550” ในขณะที่ผู้ช่วยหาเสียงของนักการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ท่านหนึ่งกล่าวว่า “เงินได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา”

ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งเล่าผ่านประสบการณ์ของตนเองว่า “เมื่อก่อนการแจกจ่ายสิ่งของให้แก่ประชาชนก่อนเลือกตั้งไม่ผิดกฎหมาย ชาวบ้านที่มาขอของแจกจากนักการเมืองก็จะเป็นผู้นำชุมชน เช่น อิหม่าม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่จะขอสิ่งของที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ลำโพงหรือเครื่องเสียงสำหรับมัสยิด อุปกรณ์กีฬา เสื้อฟุตบอล และอาวุธปืน โดยกระสุนปืนสำหรับบางกลุ่มเท่านั้นที่จะมาขอจากนักการเมือง ต่อมาการแจกจ่ายสิ่งของกลายเป็นเรื่องผิดกฎหมายเลือกตั้ง นักการเมืองเลยเปลี่ยนเป็นให้ค่าน้ำมันแทน โดยความคิดก็มาจากทีมงานในพื้นที่ช่วยกันคิดให้นักการเมือง ซึ่งทุกคนทุกพรรคก็จะจ่าย ณ ตอนนั้น แต่หากกล่าวถึงการแจกเงินหนักๆ ลักษณะที่ใช้เงินจำนวนมาก เริ่มจากจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีนักการเมืองชื่อดังท่านหนึ่งเริ่มใช้คนแรกในประเทศไทยช่วงปี 2521 ส่วนการแจกสิ่งของ คนเริ่มคือนักการเมืองจากจังหวัดลำปาง โดยได้แจกรองเท้าแตะหนึ่งข้างให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งก่อน ถ้าชนะให้มารับอีกข้าง โดยจะเน้นแจกแก่ชาวเขา และในพื้นที่ทุรกันดาร”

ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งยังได้เล่าอีกว่า “ต่อมาการให้ค่าเดินทาง ตลอดจนการขนคนมาลงคะแนนก็กลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายเลือกตั้ง นักการเมืองเลยเปลี่ยนเป็นการเหมาจ่าย ณ เวลานั้นแจกจ่ายให้คนละประมาณ 100 บาท เริ่มโดยพรรคการเมืองเก่าแก่พรรคหนึ่งในภาคใต้ ส่งผลให้พรรคอื่นๆ ทำตาม เท่าที่ผู้ให้ข้อมูลจำได้น่าจะประมาณหลังปี 2535 โดย ณ เวลานั้นที่ภาคอีสานเท่าที่ผู้ให้ข้อมูลทราบต้องใช้เงินเท่านั้นจึงจะชนะการเลือกตั้ง ส่วนสามจังหวัดยังใช้สิ่งอื่นๆ ประกอบมากกว่าใช้เงิน เช่น ดูที่ตัวผู้สมัครเป็นหลัก เครือญาติ อิทธิพล ศาสนา ส่วนการใช้เงินที่เริ่มหนักขึ้นจนกลายเป็นธรรมเนียมคือหลังจากมีการกระจายอำนาจ มีการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล หลังจากนั้นมาผู้คนในพื้นที่ชายแดนใต้เริ่มติดใจกับการแจกเงินของนักการเมืองในการเลือกตั้งท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสวนทางกับผู้คนในภาคอีสานที่เงินไม่ค่อยมีผลต่อการตัดสินใจของพวกเขาแล้วในปัจจุบัน ที่หนักไปกว่านั้นก็คือในพื้นที่ชายแดนใต้ พบว่าหลายๆ การแจกเงินลามไปถึงการเลือกตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หลังจากเปลี่ยนที่มาของการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2540”

ปัจจุบันทุนหรือเงินถือเป็นเรื่องที่สำคัญแม้แต่พรรคที่ซูดมการณ์เป็นหลักในพื้นที่ชายแดนใต้ก็ต้องใช้เงินจำนวนมากในการเลือกตั้งที่ผ่านมา โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า “เราเป็นพรรคเล็กๆ มีทุนไม่มาก หลายคนช่วยกันระดมเงิน จำนวนที่ดินบ้าง ยืมบ้าง” ขณะที่ผู้สมัครบางท่านของพรรคที่ซูดมการณ์และผู้สมัครจากพรรคอื่นๆ เชื่อว่าทุนในการขับเคลื่อนของพรรคการเมืองที่ซูดมการณ์เป็นหลักในพื้นที่ชายแดนใต้มาจากอดีตนายกรัฐมนตรีนานหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในต่างประเทศผ่านเลขาธิการพรรค โดยนักการเมืองท่านหนึ่งกล่าวว่า “ตอนที่พรรคการเมืองใหม่ในพื้นที่มาชวนผมเข้าร่วมด้วยนั้น...ใจหนึ่งก็อยากเข้าร่วม เพราะเห็นด้วยกับการสร้างพรรคการเมืองของคนในพื้นที่ แต่ประเด็นคือพรรคการเมืองที่มาชวนยืนยันกับตนเองไม่ได้ว่าพรรคไม่ได้เกี่ยวข้องกับอดีตนายกรัฐมนตรีนานดังกล่าว ซึ่งตนเองเคยเคลื่อนไหวประท้วงอดีตนายกรัฐมนตรีนานนั้นมาก่อน หากเข้าไปร่วมงานในพรรคการเมืองดังกล่าวจะไปตอบกับประชาชนที่สนับสนุนตนเองว่าอย่างไร จึงคิดว่าเลือกไปอยู่กับพรรคอื่นดีกว่า”

ผู้สมัครท่านหนึ่งกล่าวว่า “ผมยอมรับว่าเคยชนะการเลือกตั้งเพราะใช้เงินจำนวนมากในการหาเสียง แต่เมื่อมาอยู่พรรคใหม่ทำให้เงินแก่ผู้สมัครน้อยกว่าเงินที่เคยได้รับจากพรรคเก่า วิธีการหาเสียงจึงต้องเปลี่ยนไป แต่เราลงพื้นที่บ่อยจึงไม่เป็นปัญหามากนัก” สอดคล้องกับนักการเมืองอีกท่านหนึ่งที่กล่าวว่า “การเลือกตั้งที่ผ่านมาตนเองได้งบประมาณไม่ถึง 20 ล้านในการหาเสียง ซึ่งน้อยหากเทียบกับที่พรรคเก่าเคยให้ตนเองใช้ในช่วงเลือกตั้ง ผู้สมัครรายอื่นแจกเงิน 1,000 บาท 500 บาท 300 บาท แต่ตนเองให้ 200 บาทเท่านั้น แต่ยังสามารถชนะได้ เพราะประชาชนตั้งใจจะเลือกตนเองอยู่แล้ว ในอดีตตนเองเคยใช้เงินในการเลือกตั้งประมาณ 13 ล้านบาท เอาชนะคนที่ใช้เงิน 80 ล้านบาทได้ เพราะตนเองช่วยคนมาเยอะ คนเลยนึกถึงเราก่อน เพราะเรื่องเงินอย่างที่เราบอกว่าแต่ละเขตใช้ประมาณ 30-40 ล้านบาทถึงจะเอาอยู่ แต่ก็อย่างที่บอกอีกว่าบางคนใช้เงินเยอะแล้วก็ยังแพ้”

ในขณะที่พรรคใหญ่อื่นๆ ก็ใช้ทุนในการหาเสียงด้วยเงินจำนวนมากไม่ต่างกัน อย่างที่นักการเมืองข้างต้นกล่าวถึงประเด็นที่ว่า ผู้สมัครบางคนให้ 1,000 บาท 500 บาท 300 บาท หรือ 200 บาท ยกเว้นบางพรรคหรือบางเขตของบางพรรคที่ทุนไม่ได้มาตามที่ตกลงกันไว้ในช่วงไกลวันเลือกตั้ง กรณีที่น่าสนใจคือ ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งเล่าว่า “นายทุนในภาคใต้ของพรรคใช้เงินกว่า 500 ล้านบาทในการเลือกตั้งที่ผ่านมา เฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ละเขตใช้เงินประมาณ 10-30 ล้านบาทต่อเขต” ขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า “พวกเราได้ทุนจากพรรคการเมืองหนึ่ง ซึ่งถือเป็นเงินจำนวนมากสำหรับพวกเรา...ปรากฏว่าก่อนวันเลือกตั้งนายทุนไม่ได้ให้เงินตามที่คุยกันไว้ เราต้องหลบไปที่อื่น ส่วนคะแนนเสียงก็ทำให้ผู้สมัครของพรรคอื่น”

การเลือกตั้งที่ผ่านมาถือได้ว่ามีผู้สมัครจำนวนมากที่สุด โดยอดีตผู้สมัครท่านหนึ่งกล่าวว่า “หลายคนที่มีสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ไม่คิดว่าจะชนะหรือได้เป็น ส.ส. หรือแค่ต้องการทุนสนับสนุนจากพรรคการเมือง โดยที่หากพรรคให้เงินมาเต็มจำนวน 1.5 ล้านบาทบางคนก็ตั้งใจจะเก็บไว้ 7-8 แสนบาท แต่การเลือกตั้งที่ผ่านมา หลายพรรคให้แค่ก้อนเล็กๆ ก้อนแรกแล้วก็หายไปเลย”

ประเด็นการแจกเงินให้ประชาชนก่อนการเลือกตั้งเป็นที่ถกเถียงในหมู่คนรุ่นใหม่ในพื้นที่พอสมควร โดยเฉพาะคนที่ชอบและเชียร์พรรคอนาคตใหม่ เพราะพวกเขาสามารถพูดได้อย่างเต็มปากว่าพรรคอนาคตใหม่ไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงอย่างแน่นอน ในขณะที่นักการเมืองบางท่านเล่าว่า “เราที่เป็นผู้สมัครเอาเงินก้อนหนึ่งไปให้ห้วคะแนน โดยไม่ได้บอกว่าให้เขาไปจ่ายต่อหัวให้ชาวบ้าน แต่เราเอาไปให้เขาทำงาน เขาทำงานให้เรา เราก็จ่ายค่าน้ำมันรถ ค่ากิน ค่าใช้จ่าย ค่าตอบแทน ก็ถือเป็นเรื่องปกติของการทำงาน โดยเรื่องทุนสำหรับการเลือกตั้ง เคยมีคนนัดตนเองแล้วเอาเงินล้านหนึ่งมาให้ เขาให้มาเปล่าๆ เลย ไม่ได้ต้องการสิ่งตอบแทนใดๆ เพราะคนที่ให้อยากสนับสนุนคนดีได้เข้าสู่อำนาจหน้าที่ที่จะสามารถช่วยเหลือประชาชนได้ เราก็หอบเอาไปให้ห้วคะแนนได้ทำงาน” ผู้สมัครบางคนบอกว่า “บางครั้งเราไม่ทันได้จับเงินที่นายทุนเอามาให้ ห้วคะแนนเอาไปแจกจ่ายหมด”

นักการเมืองบางท่านอธิบายใกล้เคียงกันในประเด็นนี้ว่าไม่ใช่ นักการเมืองอยากที่จะแจกเงินให้กับประชาชน เพราะระหว่างเงินออกจากกระเป๋ากับเงินยังอยู่ในกระเป๋า นักการเมืองทุกคนย่อมเลือกที่จะเก็บเงินไว้กับตัวเองอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าหากไม่มีการแจกเงินก่อนเลือกตั้งก็จะไม่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตได้เลย ซึ่งพวกเขามองว่าหากไม่มีโอกาสชนะแล้วจะลงสมัครแข่งขันไปเพื่อเหตุอันใด พวกเขารู้ดีถึงประโยคที่ว่า “เงินไม่มาก กาไม่เป็น” นักการเมืองบางท่านสะท้อนว่า เขายังจะต้องให้เงินกับประชาชน แม้ว่าคนๆ นั้นตัดสินใจจะเลือกตัวเขาไว้แล้วก็ตาม โดยให้เพียงห้าสิบบาทก็ยอมกาให้แล้ว ซึ่งเขามองว่าประชาชนจะดูว่านักการเมืองมีน้ำใจหรือไม่ หากเพียงแค่ 50 บาท, 100 บาท, 300 บาท, 500 บาท ฯลฯ ยังให้ไม่ได้ เขาคิดว่าประชาชนก็จะมองว่านักการเมืองคนนั้นก็พึ่งไม่ได้ในอนาคต ส่งผลให้เขาเองก็จำเป็นที่จะต้องแจกเงินก่อนเลือกตั้ง แม้ผู้คนบางส่วนจะมองว่าด้วยจำนวนที่น้อยนิดขนาดนั้นถือเป็นการดูถูกประชาชนหรือไม่ แต่ในมุมนั้นที่เต็มใจรับและคนที่จำเป็นต้องให้หาได้คิดเช่นนั้นไม่

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในการเลือกตั้งปี 2562 ที่ผ่านมา ที่กล่าวถึงเรื่องการใช้เงินสำหรับการขับเคลื่อนงานการเมืองตามข้อมูลข้างต้น ยังพบปรากฏการณ์การถกเถียงเรื่องความเหมาะสมและความถูกต้องสำหรับผู้ให้และผู้รับเงินในช่วงก่อนการเลือกตั้งอยู่ไม่น้อย ปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจคือเมื่อย้อนไปดูคุตบะห์สุดท้ายก่อนวันเลือกตั้ง ซึ่งมีสยิดจำนวนมากได้อ่านคุตบะห์ที่มีเนื้อหาเดียวกันหรือคล้ายๆ กัน โดยประเด็นเรื่องการรับเงินจากผู้สมัครเลือกตั้งถูกระบุว่าเป็นสิ่งฮารอมหรือเป็นข้อห้ามตามหลักการศาสนาอิสลาม ข้อถกเถียงจึงเกิดขึ้นเมื่อบนเวทีปราศรัยหรือการบรรยายบอกว่าฮารอมหรือต้องห้าม แต่เหตุใดห้วคะแนนของพรรคต่างๆ จึงยังคงมีการแจกเงินก่อนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะห้วคะแนนบางท่านยังพบว่าเป็นผู้นำศาสนาอีกด้วย

จากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้พบว่า ผู้นำศาสนาในพื้นที่ตอบไม่ตรงกัน กล่าวคือ ผู้นำศาสนาสองท่านที่มีมวลชนในพื้นที่ติดตามเป็นจำนวนมากและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติมีความเห็นที่ใกล้เคียงกันว่า เราต้องดูนิยามก่อนว่าริชเวธคืออะไร แล้วการให้เงินก่อนเลือกตั้งของนักการเมืองเป็นริชเวธหรือไม่ หากเป็นริชเวธจะต้องหมายถึงการจ่ายเงินเพื่อนำสิทธิของผู้อื่นให้มาอยู่กับเรา แต่การ

เลือกตั้งประชาชนมีอิสระในคุหา ไม่มีใครแย่งสิทธิตรงนั้นไปได้ ผู้รับอาจะจะไม่เลือกทำตามในสิ่งที่ผู้มอบบอกก็ได้ ขณะเดียวกันการให้ก่อนเลือกตั้งผู้รับไม่ได้ขอ แต่ผู้ให้มอบเงินให้เอง เมื่อมีคนมาบริจาคเงินให้เรา ดังนั้น เราจึงควรรับด้วยซ้ำไป ถ้ามองในแง่นี้การให้เงินก่อนการเลือกตั้งอาจไม่ได้มองเป็นริชชะฮ์ ในขณะที่ ผู้นำศาสนาอาวุโสท่านหนึ่ง กล่าวว่า การให้เงินก่อนเลือกตั้งเป็นริชชะฮ์แน่นอน และริชชะฮ์คือผิดหลักการอิสลาม ไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ส่วนผู้นำศาสนาที่เคยผ่านสนามการเลือกตั้งและเคยเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรมาก่อนท่านหนึ่งก็ได้อธิบายว่า เรื่องริชชะฮ์เป็นเรื่องของฟิคว์หรือกฎหมายอิสลาม ในส่วนของการจัดลำดับความสำคัญ กล่าวคือ เรื่องริชชะฮ์ผิดหลักการศาสนาอิสลามอยู่แล้ว ไม่มีใครกล้าปฏิเสธข้อนี้ได้ แต่ในบางสถานการณ์เราอาจจะต้องยอมเสียสละทำบาป เพื่อสกดไม่ให้คนไม่ดีเข้าไปสู่อำนาจซึ่งจะส่งผลเสียหายต่อสังคมในภาพรวมมากกว่า

ขณะเดียวกัน เมื่อมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อผู้นำศาสนาหรือผู้รู้ที่อธิบายว่าสามารถรับเงินที่นักการเมืองมาแจกก่อนการเลือกตั้งได้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกระแสในโลกออนไลน์โดยเฉพาะจากคนรุ่นใหม่ที่มีอาจรับได้กับชุดอธิบายของผู้รู้ที่สามารถรับเงินจากนักการเมืองได้ จนมีผู้รู้รุ่นใหม่ ๆ ที่มีชื่อเสียงในโลกออนไลน์ ซึ่งก็เป็นลูกศิษย์ของผู้รู้อาวุโสได้มีการจัดวงพูดคุยและเผยแพร่คลิปวิดีโอในโลกออนไลน์ โดยอธิบายว่าไม่มีผู้รู้ท่านไหนเลยในพื้นที่ชายแดนใต้ที่อธิบายว่าริชชะฮ์รับได้ รับแล้วจะไม่บาป แต่ที่คนเข้าใจว่ารับได้คือฟังสิ่งที่ผู้รู้อธิบายและตีความเข้าใจตัวเองว่ารับได้ ทั้งที่ผู้รู้พูดชัดเจนว่าริชชะฮ์บาป รับไม่ได้ แต่ที่สามารถรับได้คือเงินกรณีอื่นๆ พร้อมกับอธิบายว่าการแจกเงินในลักษณะต่างๆ เรียกว่าอะไรได้บ้าง ซึ่งจากการอธิบายของผู้รู้รุ่นใหม่ทำให้เข้าใจได้ว่าการแจกเงินก่อนการเลือกตั้งเข้าข่ายริชชะฮ์ตามคำอธิบายที่ผู้รู้รุ่นใหม่ได้อธิบายในคลิปวิดีโอดังกล่าว

การเลือกตั้งในปี 2562 ที่ผ่านมา พบว่า “เงิน” ยังเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่สุด เพราะเงินจำนวน 200 บาท สามารถเอาชนะเงิน 1,000 บาทได้ หรือในบางหน่วยเลือกตั้งแม้ว่ามีผู้สมัครที่ไม่แจกเงินเลยสักบาทก็ยังสามารถเอาชนะผู้สมัครที่แจกเงินหลักพันบาทด้วยคะแนนท่วมท้น โดยเฉพาะในหน่วยเลือกตั้งที่มีคนรุ่นใหม่จำนวนมากอย่างบริเวณใกล้เคียงเขตมหาวิทยาลัย ทว่าก็ขณะเพียงไม่กี่หน่วยเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังแพ้ต่อผู้สมัครที่แจกเงินหากรวมคะแนนในระดับเขตเลือกตั้งทั้งหมด อย่างไรก็ตามพอจะวิเคราะห์ได้ว่าการเลือกตั้งในอนาคตอาจมีความเป็นไปได้ที่เงินอาจไม่ใช่ปัจจัยในการกำหนดว่าใครจะแพ้หรือชนะก็เป็นได้ แต่ไม่ว่าในอนาคตจะมีปัจจัยใดมาเป็นการต่างตอบแทนในเรื่องการเมืองหรือการเลือกตั้ง หรือเป็นแนวทางเพื่อให้ได้เข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองระดับชาติ หรือกระทั่งระดับท้องถิ่นก็ตาม “หลักการของศาสนาอิสลาม” จะถูกหยิบยกมาเพื่ออธิบายสิ่งเหล่านั้นอย่างแน่นอน

งานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดนใต้ของเอกรินทร์ ต่วนศิริ (2563) มีผลการศึกษาที่น่าสนใจ กล่าวคือ “แม้การซื้อเสียงจะปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปในพื้นที่ในการเลือกตั้งทุกระดับจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่งในการเลือกตั้งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนจะต้องกระทำ แต่การซื้อเสียงในพื้นที่ต้องมีความหมายมากกว่าการจ่ายเงินจ้างชาวบ้านให้ไปกาคะแนน

เสี่ยงให้ตนอย่างแน่นอน เพราะว่ามีผู้สมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่จำนวนมากที่ทุ่มเงินซื้อเสียงมากกว่าคู่แข่งแต่กลับประสบกับความพ่ายแพ้ นั่นมีความหมายว่าเงินอย่างเดียวไม่สามารถที่จะชนะการเลือกตั้งได้”

ทั้งนี้ งานศึกษาชิ้นนี้พบว่าไม่ใช่ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนจะซื้อสิทธิ์ขายเสียง เพราะในการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่ผ่านมา มีผู้สมัครจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้มีการซื้อเสียงแต่อย่างใด ใช้เพียงแค่การหาเสียงธรรมดาทั่วไป แต่พวกเขาเหล่านั้นก็พ่ายแพ้ต่อผู้ที่ใช้เงินซื้อเสียง ดังที่นักการเมืองผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ตอนสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ล่าสุด เขาได้คะแนนหลักสิบเท่านั้น ในขณะที่การเลือกตั้งท้องถิ่นล่าสุด เขาเองก็ได้สมัครรับเลือกตั้ง และได้คะแนนหลักพัน แม้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งท้องถิ่นในเขตที่ตนเองสมัครจะมีจำนวนน้อยกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับชาติที่เขาสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. หลายเท่า แต่จำนวนคะแนนในการเลือกตั้งที่ได้ในระดับท้องถิ่นกลับมีมากกว่าในระดับชาติหลายเท่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขาใช้เงินในการซื้อเสียงในระดับท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภาท้องถิ่นได้ เนื่องจากเขาใช้เงินน้อยกว่าผู้สมัครรายอื่นที่สามารถเข้าสู่สภาท้องถิ่นได้ และเขาใช้เงินช้ากว่าคนอื่น กล่าวคือ เมื่อชาวบ้านรับเงินของผู้สมัครจนครบจำนวนหรือครบไคว่ด้าที่เขาสามารถลงคะแนนให้ได้แล้ว ชาวบ้านคนดังกล่าวก็จะไม่รับเงินจากผู้สมัครรายอื่นๆ อีก”

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2562 ที่ผ่านมายังมีอีกประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ แกนนนำและสมาชิกบางคนของขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งด้วย โดยทำหน้าที่ไม่ต่างจากหัวคะแนน คือการรับเงินก้อนโตมาจากนายทุนของพรรคการเมืองหนึ่ง แล้วนัดมวลชนมาประชุมหารือพร้อมให้เงินค่าเดินทางหรือค่าเสียเวลาทั้งในพื้นที่ชายแดนใต้และในประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะมีข้อต่อรองกับพรรคการเมืองซึ่งเป็นผลประโยชน์ของชาวมลายูมุสลิมในภาพรวม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ถึงเรื่องผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน เพราะหลังจากที่สมาชิกของขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีบางท่านได้เสนอขอทุนเพิ่มก่อนการเลือกตั้งซึ่งเป็นเงินจำนวนมาก จนนายทุนของพรรคตัดสินใจที่จะไม่ให้เพราะคิดว่าน่าจะไม่สามารถทำตามตามที่พรรคต้องการและเสนอขอเงินจำนวนมากจนเกินไป เสมือนตั้งใจจะหลอกเอาเงินไปใช้ โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งเล่าว่า “นายทุนของพรรคได้เกิดคำถามขึ้นมาว่าสรุปแล้วคนญะเหวหรือขบวนการฯ เขาต่อสู้ที่ผ่านมาโดยอ้างว่าเป็นการเสียสละไม่มีเรื่องของผลประโยชน์ใดๆ เหตุใดเรื่องนี้เห็นได้ชัดถึงผลประโยชน์ที่พวกเขาต้องการ” ขณะที่แกนนำของทุกขบวนการต่อสู้ฯ ปฏิเสธว่าการที่มีสมาชิกของขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีโดยเฉพาะสมาชิกของ BRN ที่เขาไปมีส่วนร่วมกับการเลือกตั้งในครั้งนั้น กระทำโดยปัจเจกบุคคลไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ กับขบวนการต่อสู้ต่างๆ เพราะขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีทุกกลุ่มหรือทุกพรรคยืนยันทันมาโดยตลอดว่าพวกเขาปฏิเสธการต่อสู้ในระบบรัฐสภาของไทย

นอกจากนี้ยังมีอีกสองความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ คือ ในช่วงปลายปี 2563 มีกลุ่มภาคประชาสังคมและนักวิชาการในพื้นที่ชายแดนใต้และในพื้นที่อื่นๆ ด้วยบางส่วนกว่า 250 คน ได้ส่งจดหมายเปิดผนึกไปยังจุฬาราชมนตรี ประธานสภาอูลามาอฟาฎอนีย์ดาร์ุสสลาม ประธานสมาพันธ์

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล เพื่อขอให้มีการวินิจฉัยประเด็นปัญหา การซื้อสิทธิขายเสียง แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ได้รับคำตอบจากทั้ง 8 องค์กรข้างต้น โดยมีเพียงแค่ความ พยายามในการสื่อสารว่าเคยมีนักวิชาการจากสำนักจุฬาราชมนตรีเคยเขียนคุตบะห์เรื่องที่เกี่ยวข้อง กับหัวข้อมานะห์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และเคยมีการเผยแพร่หนังสือเรื่องอิสลามกับการสรรหาผู้นำ และการเลือกตั้ง ซึ่งมีเนื้อหาที่ระบุว่าริชชะฮ์เป็นสิ่งต้องห้าม แต่กลุ่มคนที่ส่งจดหมายเปิดผนึกก็ยังคง รอคำตอบอย่างเป็นทางการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่อีกหนึ่งความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ คือ ในช่วงของการเลือกตั้งท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดนใต้เมื่อปี พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา เริ่มมีกลุ่มภาคประชาสังคม หรือภาคประชาชนที่เป็นการรวมกลุ่มของคนหลายช่วงวัยและหลากหลายสำนักคิดในทางศาสนา มารวมตัวกัน พร้อมประกาศเจตนารมณ์ในเรื่องของการเมืองสีขาว โดยหนึ่งในข้อเรียกร้องคือการเลือก ตั้งที่สะอาดปลอดในเรื่องของริชชะฮ์หรือการซื้อสิทธิขายเสียง แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่กลุ่มเล็กๆ เท่านั้น มีอาจสร้างความเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของสังคมชายแดนใต้ได้ ทว่าก็ถือเป็นก้าวแรกของการรวมกลุ่ม และออกมาเรียกร้องให้สาธารณชนร่วมมือกันเพื่อขจัดสิ่งที่ไม่ควรเป็นเรื่องปกติแต่ถูกทำให้เป็นเรื่อง ปกติอย่างเช่นเรื่องของริชชะฮ์หรือการซื้อสิทธิขายเสียง

4. อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

แม้ว่าหลักการศาสนาอิสลามซึ่งเป็นฐานคิดหลักที่นำมาใช้ในการอธิบายถึงวิธีการปฏิบัติในแง่มุม ต่างๆ ของการใช้ชีวิตมุสลิมที่รวมถึงมิติทางการเมืองด้วยจะมีข้อตัดสินที่ชัดเจนถึงการมองว่าริชชะฮ์ เป็นสิ่งที่ผิดหลักการ เช่นเดียวกับหลักคิดสากลที่มองว่าการให้และรับสินบน สิ้นน้ำใจ ก่อนการเลือก ตั้งนับว่าเป็นการซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรมและไม่เป็นอิสระ มีผล ประโยชน์แอบแฝง อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งในพื้นที่ชายแดนใต้ในรอบหลายปีที่ผ่านมาพบว่าเงินหรือ ค่าน้ำชายังเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดผลแพ้ชนะของการเลือกตั้งในแต่ละเขต แม้ว่าจะมีปัจจัย อื่นๆ ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง นโยบาย เทคนิคต่างๆ ในการหาเสียง/การปราศรัยที่ใช้ประเด็นชี้นำประชาชน เช่น ประเด็นหลักการอิสลาม มลายูมุสลิม ชาตินิยม ประชานิยม ผู้หญิง เยาวชน เป็นต้น แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่าแทบจะไม่มี นักการเมืองเขตไหนเลยที่ปฏิเสธว่าการจะชนะการเลือกตั้งได้ไม่จำเป็นต้องใช้เงินในช่วงของการหา เสียงก่อนการเลือกตั้ง แม้ว่าจะมีความต่างที่จำนวนมากน้อยของเงิน และที่สำคัญไม่สามารถให้ข้อสรุป ได้ว่าการให้เงินจำนวนที่มากกว่าจะได้รับชัยชนะเสมอไปได้ด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันก็มีคนที่พยายาม วิเคราะห์และอธิบายว่าเงินไม่ได้มีผลต่อคะแนนเสียงใดๆ ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้อาจจะคล้ายๆ กรณี ผู้ที่มีหน้าที่จัดการเลือกตั้งและผู้ที่มีหน้าดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยที่มักจะมีการแถลงว่าไม่พบการ ซื้อสิทธิขายเสียงหรือพบในเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมากๆ

เมื่อปรากฏการณ์การซื้อสิทธิขายเสียงกลายเป็นวิถีปฏิบัติ หลักการศาสนาจึงถูกนำมาอธิบายถึงความชอบธรรมในการแจกเงินแก่ประชาชนก่อนการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นความจำเป็นที่คนดีจะต้องสกตไม่ให้คนไม่ดีได้เข้าสู่อำนาจ เพราะหากคนไม่ดีได้เข้าสู่อำนาจจะสร้างความเสียหายแก่สังคมหรือประชาชนมากกว่าการแจกเงินของคนดีก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งตัวนักการเมืองมองว่าเป็นความผิดส่วนตัวที่เขาจะรับไว้เองดีกว่าปล่อยให้คนไม่ดีได้เข้าสู่อำนาจและสร้างความเสียหายต่อสังคมในภาพรวม หรือมีความพยายามที่จะอธิบายถึงนิยามของริชชะฮ์ ว่าจริงๆ แล้วการแจกเงินก่อนการเลือกตั้งยังไม่เข้าข่ายริชชะฮ์ เพราะถือเป็นสินน้ำใจไม่ได้เป็นการซื้อเสียงแต่อย่างใด หรือบางส่วนจะเรียกว่าค่าน้ำชา ค่าน้ำมันรถ หรือค่าเสียเวลา ฯลฯ หรือมีความพยายามใช้คำที่เป็นทางการอย่าง ฮิบะห์ (ให้โดยเสน่หา) ซอดาเกาะฮฺ (เงินบริจาค) หรือฮาดีเยาะฮฺ (ของขวัญ) แม้ว่าจะมีความพยายามในการใช้ศาสนาอธิบายถึงความชอบธรรมในการให้เงินแก่ประชาชนก่อนการเลือกตั้ง แต่ทว่าในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งนั้นพบว่าเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย นอกจากนั้นยังเป็นประเด็นที่ไม่สามารถยอมรับได้ในหลักการสากล ขณะเดียวกันแม้ว่าในตัวบทของหลักการอิสลามจะไม่ใช่ที่อนุญาต แต่ในการปฏิบัติจริงมักจะมีการ “เลี้ยวบาลี” เพื่ออ้างความชอบธรรมของการจ่ายริชชะฮ์อยู่จนเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในสังคม ด้วยหลักคิดที่ว่าหากสามารถเข้าสู่พื้นที่การเมืองได้แล้วจะเป็นประโยชน์มากกว่า ประกอบกับค่านิยมทั่วไปในสังคมยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

การให้คำอธิบายต่อประเด็นนี้ผู้รู้ที่มีความใกล้ชิดหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักการเมืองมุสลิมก็มีแนวโน้มที่จะอธิบายว่าเงินที่ไม่ใช่ริชชะฮ์ แต่จะเข้าข่ายนิยามอื่นๆ เช่นเดียวกับผู้รู้ที่มีมวลชนจำนวนมากและรู้ว่ามวลชนจำนวนมากไม่น้อยก็รับเงินจากนักการเมืองก็จะอธิบายใกล้เคียงกัน ในขณะที่ผู้รู้ที่ผ่านสนามเลือกตั้งโดยตรงก็จะอธิบายถึงความจำเป็นในการให้เงินแก่ประชาชนก่อนมีการเลือกตั้ง ส่วนผู้รู้ที่อธิบายอย่างตรงไปตรงมาในเรื่องของริชชะฮ์ก็มักจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง และไม่ได้มีมวลชนหรือแฟนคลับจำนวนมาก ตลอดจนไม่ได้คิดว่าผู้ฟังจะวิจารณ์ว่าอะไร ทว่าจะยึดหลักการที่ถูกต้องเป็นที่ตั้ง การให้ค่านิยมต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าการมองเจตนาของการให้เงินก่อนการเลือกตั้งและเจตนาของผู้รับมักจะถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมของวิถีปฏิบัติที่ตามกรอบกฎหมายหลักสากลหรือกระทั่งหลักการศาสนาอิสลามตามค่านิยมของผู้รู้ศาสนา บางส่วนเองก็ล้วนแล้วแต่จะมองว่าเป็นการซื้อสิทธิขายเสียงทั้งสิ้น ในขณะเดียวกันก็มีผู้รู้จำนวนไม่น้อยเลือกที่จะเงียบในประเด็นริชชะฮ์ ทั้งที่โดยปกติแล้วก็มักจะทำหน้าที่เชิญชวนผู้คนมาสู่ความดีและห้ามปรามในเรื่องของความชั่ว

ขณะเดียวกันทั้งผู้รู้บางส่วนและนักการเมืองที่มีอุดมการณ์บางส่วนเองก็พยายามจะอธิบายว่าการแจกเงินก่อนการเลือกตั้งไม่เข้าข่ายนิยามของริชชะฮ์ตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพราะหากจะเข้าข่ายริชชะฮ์ก็น่าจะเป็นในเรื่องของกฎหมายมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการกระทำผิดกฎหมายแต่กลับไปใช้เงินแทรกแซงเพื่อให้ตนเองไม่มีความผิด เหล่านี้มากกว่าที่จะเข้าข่ายริชชะฮ์ ทั้งนี้ ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาก็มีนักการเมืองทั้งที่มาจากสายผู้นำศาสนาและมาจากสายผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ชายแดนใต้เคย

ใช้เงินเพื่อไม่ให้ตนเองถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองหลังจากที่มีการร้องเรียนร้องเรื่องการซื้อเสียง ซึ่งประเด็นนี้ก็ยากที่จะอธิบายว่าไม่เข้าข่ายริชชะฮ์

ผลกระทบจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียงไม่ได้มีเพียงแค่การคอร์รัปชันที่นักการเมืองได้ลงทุนเมื่อช่วงเวลาหาเสียงและเข้าไปกอบโกยผลประโยชน์เมื่อได้รับเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่แล้วเท่านั้น แต่ยังส่งผลเสียต่อภาพรวมของสังคมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการที่นักการเมืองจะต้องมอบตำแหน่งสำคัญๆ ให้กับนายทุนและให้โครงการต่างๆ แก่นายทุนเป็นการตอบแทน ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบการอื่นๆ ที่สนใจยื่นประมูลโครงการต่างๆ ตามขั้นตอนปกติ หรือการเลือกพวกพ้องเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ สภาพสังคมที่ไม่สามารถพัฒนาได้เท่าที่ควร หรือการที่คนดีมีความสามารถแต่ไม่ได้มีเงินจำนวนมากพอที่จะเข้าสู่สนามการเมืองการเลือกตั้งได้ก็ถอยห่างออกไปจากสนามการเมือง ทั้งที่ควรเป็นพื้นที่ที่คนมีความสามารถควรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตลอดจนพัฒนาบ้านเมือง หรือผลกระทบโดยตรงในวันเลือกตั้ง เช่น ผู้ประกอบการบางแห่งจำเป็นต้องปิดร้านเนื่องจากลูกค้าจ้างขอลากลับไปเลือกตั้ง ซึ่งการกลับไปเลือกตั้งจะได้เงินหลายเท่า หากเทียบกับการมาทำงานและรับค่าจ้างรายวัน หรือบางผู้ประกอบการเลือกที่เปิดร้านแค่ครึ่งวันเพื่อที่จะให้ลูกค้าได้กลับไปเลือกตั้งและไม่ต้องปิดร้าน ทั้งที่วันอาทิตย์มักจะเป็นวันที่หลายร้านจะมียอดขายมากกว่าวันอื่นๆ เหล่านี้เป็นต้น

ถึงที่สุดแล้วประเด็นริชชะฮ์ที่กลายเป็นค่านิยมทั่วไปในสังคมชายแดนใต้ นอกจากที่เราจะต้องตั้งคำถามต่อผู้รู้ว่าเหตุใดถึงยังปล่อยให้เรื่อง nàyยังคงเป็นข้อถกเถียง ทั้งที่ควรจะมีบรรทัดฐานที่ชัดเจนสำหรับประเด็นนี้ได้แล้ว หรือการตั้งคำถามต่อนักการเมืองถึงการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ในมุมมองของนักการเมืองเองต่างก็ยอมรับว่าไม่ได้ต้องการใช้เงินเพื่อที่จะชนะการเลือกตั้ง หากหากไม่ใช้เงินก็ไม่มีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งได้ ซึ่งก็อาจจะต้องย้อนไปตั้งคำถามถึงการเมืองที่ดีและมีศักดิ์ศรีในมุมมองของประชาชนมลายูมุสลิมชายแดนใต้/ปาตานีด้วยว่าเป็นเช่นไร เพราะท้ายที่สุดแล้วผู้ที่ชนะการเลือกตั้งก็เป็นภาพสะท้อนของประชาชนเอง แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือความคาดหวังของการเมืองแบบใหม่ของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่กระโจนลงสู่สนามการเมืองการเลือกตั้งด้วยการไม่ใช้เงิน แม้ว่าจะพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งที่ผ่านๆ มา แต่ก็พบว่าเริ่มปรากฏให้เห็นทางเลือกของการเมืองแบบใหม่ให้เป็นทางเลือกของสังคมมลายูมุสลิมในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ตันแคน แม็กคาร์โก. (2555). *ฉีกแผ่นดิน อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย*. [Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand] (ณัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์, แปล). กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- บุษอริ ยีหะมะ. (2562). การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562: จังหวัดสงขลา. สถาบันพระปกเกล้า.
- พาห์เรนน์ นิยมเดชา. (2563). คู่กับ ‘รอมฎอน ปันจอร์’ ผู้ชวนเข้าซื้อถึงสำนักจุฬาฯ วินิจฉัยเรื่อง ชื่อสิทธิ์ ขายเสียง. ประชาไท. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2020/12/90956>
- ยาสมิน ชัตตาร และอิมรอน ซาเหาะ (2563). พื้นที่ทางการเมืองแบบเป็นทางการของผู้หญิงมลายูมุสลิมชายแดนใต้: บทบาท โอกาส และข้อท้าทาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
- สามารถ ทองเผื่อ และเอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2562). การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562: จังหวัดปัตตานี. สถาบันพระปกเกล้า.
- อสม่า มังกรชัย. (2555). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงสร้างชนชั้นนำและทัศนะของชนชั้นนำมลายูสามจังหวัดชายแดนใต้ที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษ. ปัตตานี: สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้.
- อิมรอน ซาเหาะ และยาสมิน ชัตตาร. (2563). พลวัตการเคลื่อนไหวของนักการเมืองมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
- อิมรอน ซาเหาะ. (2558). แนวคิดอิสลามการเมืองและสันติภาพของพรรคการเมืองมุสลิมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2563). การเมืองการเลือกตั้งของนักการเมืองท้องถิ่นชายแดนใต้ท่ามกลางบริบทความรุนแรง. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2563), 31(1), 17-28.

ภาษาอังกฤษ

- Al-Sadr Al-Shahid, Husam Al-Din Omar b. Abdulaziz b. Maza Al-Bukhari. (1977), *Sharh Al-Adab Al-Qadi li Al-Khassaf*, Matbaa Al-Irshad, Baghdad.
- Al-Zamakhshari. (1989), *Asas Al-Balagha*. (1 ed.). Dar Al-Kutub Al-Ilmiyya
- Ibn Jarir, Al-Tabari. (1999), *Tafsir Al-Tabari*. (1 ed.). Dar Hajr
- Al-Zahabi. (n.d.), *Al-Kabair*. Dar Ihya Al-Turath Al-Arabi
- Al-Ghazali. (2005), *Ihya Ulum Al-Din*. (1 ed.) Dar Ibn Hazm
- Köse, S. (2008), “Rüşvet” *TDV İslam Ansiklopedisi. Volume (35)*, 303-306
- Malik b. Anas. (1985), *Al-Muwatta*, Dar Ihya Al-Turath Al-Arabi, Beirut.
- Utarasint, D. (2018). *Voices and Votes Amid Violence: Power and Electoral Accountability in Thailand’s Deep South*. Doctoral Thesis, The Australian National University.

ความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1

เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงความหมายของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ของนายปรีดี พนมยงค์ โดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร ผ่านการวิเคราะห์ตัวบทและบริบทแวดล้อมตามขนบการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ของปรีดี พนมยงค์ ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 มีความหมายถึงการปกครองแบบมหาชนรัฐหรือการปกครองที่ไม่มีพระมหากษัตริย์ อันเป็นความหมายหนึ่งในห้าความหมายของประชาธิปไตย/ไทยในสังคมสยามช่วงระยะเวลาดังกล่าว

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, ประชาธิปไตย, มหาชนรัฐ, ปรีดี พนมยงค์, คณะราษฎร

Received: 30 March 2022 Revised: 1 May 2022 Accepted: 1 June 2022

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240 อีเมล: phermsak@gmail.com

The Concept of 'Democracy' in Khana Ratsadorn's First Declaration

Phermsak Chariamphan²

Abstract

The main purpose of this article is to study 'democracy' concept in the first declaration of Pridi Banomyong's Khana Ratsadorn, the party which changed Thailand from absolute monarchy in 1932. Utilizing qualitative methodology, the author analyzed the concept using text and context following the History of Political Thoughts method. This article's finding concludes that Pridi Banomyong's concept of 'democracy' in the first declaration was republicanism, a non-monarchy governance. This conceptualization was one of the five categories of democracy perceived within Siam society then.

Keywords: Democracy, Republic, Pridi Banomyong, Khana Ratsadorn

Received: 30 March 2022 Revised: 1 May 2022 Accepted: 1 June 2022

² Assistant Professor, Lecturer at Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Huamark, Bangkok, Bangkok 10240 , Email: phermsak@gmail.com

1. บทนำ

“ถ้าพูดว่า ต้องการประชาธิปไตย
ก็ต้องถามต่อไปว่า ต้องการประชาธิปไตยแบบใด”
(สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2524, หน้า 235)

นอกจากประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 จะมีความสำคัญในตัวเองในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หนึ่งในผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้อ่านต่อหน้าแถวทหารและประชาชนจำนวนหนึ่งที่ลานพระบรมรูปทรงม้าในเวลารุ่งสางของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, 2517, หน้า 5, 8) ในรอบกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ประกาศคณะราษฎรฉบับนี้ยังคงถูกนำมาใช้ทั้งในการรำลึกถึงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การแสดงจุดยืนทางอุดมการณ์ รวมไปถึงการขับเคลื่อนทางการเมืองของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ อาทิ การอ่านประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ของ พันตรีพุทธรินาถ พหลพลพยุหเสนา ในปี พ.ศ. 2550 (ประชาไท, 2550) กลุ่มคณะราษฎรที่ 2 ในปี พ.ศ. 2555 (ประชาไท, 2555) กลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย, กลุ่มคณะราษฎรใหม่, กลุ่มขอนแก่นพอกันที, กลุ่มแนวร่วมนิสิต มมส.เพื่อประชาธิปไตย, กลุ่มสหภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ในปี พ.ศ. 2563 (มติชนออนไลน์, 2563; บีบีซีไทย, 2563) กลุ่มราษฎร, กลุ่มทะลุฟ้า, กลุ่มศิลปะปลดแอก, กลุ่มเฟมินิสต์ปลดแอก, กลุ่มเดมโอบ, กลุ่มนักเรียนเลว, กลุ่มราษฎรอัย, กลุ่มเครือข่ายคนรุ่นใหม่บนทบู้รี และกลุ่มเครือข่ายแรงงานเพื่อสิทธิประชาชน ในปี พ.ศ. 2564 เป็นต้น (มติชนออนไลน์, 2564)

นัยสำคัญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของบทความนี้ที่มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงความหมายของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็นสี่ส่วนหลักด้วยกัน ส่วนแรกเป็นการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษามโนทัศน์ประชาธิปไตย รวมไปถึงการตรวจสอบเอกสารที่เป็นตัวบทหรือใกล้เคียงกับตัวบทต้นฉบับมากที่สุด ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ส่วนที่สามเป็นการกล่าวถึงบริบทแวดล้อมของประกาศฉบับนี้รวมไปถึงการพิสูจน์ว่านายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้เขียนประกาศฉบับดังกล่าว และส่วนสุดท้ายจะเป็นการศึกษาตัวบทและตัวบทแวดล้อมเพื่อทำความเข้าใจความหมายของมโนทัศน์ประชาธิปไตย/ไทยในประกาศมีชื่อนั้น

2. การทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประชาธิปไตย

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990s เป็นต้นมา การศึกษาเกี่ยวกับนิยามความหมายของประชาธิปไตยทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาไทย ยอมรับร่วมกันว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยเป็น “มโนทัศน์ที่มีปัญหาในตัวของมันเอง” (Problematic concept) หรือเป็นคำที่มีการใช้อย่าง “สับสน”

(Most promiscuous word) และ “เสแสร้ง” (Hypocritical) หรือใช้อย่าง “พรั้าเพรื่อ” (Repetitiously) หรือ “อำพราง” (Deceptive) ไม่ต่างอะไรจากการใช้ต่างคำขวัญในภาษาอังกฤษว่า “Hurrah” (ดู Hanson, 1989; Schmitter & Karl, 1991; Collier & Levitsky, 1997; Diamond, 2002; Crick, 2002; Ball & Dagger, 2009; สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2524; ชาญวุฒิ วัชรพุก, 2526; สมเกียรติ วันทะนะ, 2539; ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2562ก; ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2562ข)

ผลจากสภาพการณดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาต่อผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์ประชาธิปไตยหรือใช้มโนทัศน์ประชาธิปไตยไปศึกษาวิเคราะห์ตัวบท, บุคคล ตลอดจนกลุ่มทางการเมืองสองประการใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ปัญหาในการนิยาม ที่ต่างคนก็ต่างนิยามประชาธิปไตยหรือมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างคำนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational definition) ที่ใช้ในงานเขียนของตนเอง หรือแม้แต่มินิยามประชาธิปไตยที่ขัดแย้งกันเอง และปัญหาประการที่สอง ได้แก่ ปัญหาในการวินิจฉัย ที่สืบเนื่องมาจากปัญหาแรกซึ่งมีต้นเหตุมาจากการกำหนดหรือใช้คำนิยามที่แตกต่างกันไป วินิจฉัยตัวบท บุคคล และกลุ่มทางการเมือง จนไม่สามารถหาข้อถกเถียงที่ยุติร่วมกันได้ในเชิงวิชาการ หรือในทางทฤษฎี ที่มีผลต่อภาคปฏิบัติการทางการเมืองที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงไม่ต่างกัน (เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, 2561, หน้า 8-24) ซึ่งบทความนี้จะแสดงถึงระเบียบวิธีในการศึกษาทำความเข้าใจและหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวในส่วนของกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาต่อไป

2.2 การศึกษามโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1

งานศึกษาเกี่ยวกับปรีดี พนมยงค์ มีความหลากหลายที่อาจแบ่งเป็นการศึกษาความคิดทางการเมืองในภาพรวม อาทิ งานของทิพวรรณ บุญทวี (เจียมธีรสกุล) (2528) เฉลิมเกียรติ ผิวนวล (2529) งานที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองโดยเฉพาะการวิเคราะห์ผ่านสมุดปกเหลืองหรือแผนเค้าโครงการเศรษฐกิจของเขา เช่น การศึกษาของวิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2543) สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2544) งานเขียนประเภทรวบรวมบันทึก บทสัมภาษณ์และการแสดงสุนทรพจน์ในวาระต่าง ๆ ในกรณีของงานที่มีการบรรณาธิการโดยวาณี พนมยงค์-สายประดิษฐ์ (2535) และงานเขียนประเภทชีวประวัติในภาพรวม อาทิ งานของอนุสรณ์ ธรรมใจ (2552) และงานที่มีการบรรณาธิการโดยกษิตศ อนันทนาธร (2560; 2563) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี มีงานวิชาการชิ้นเดียวเท่านั้นที่มีการวิเคราะห์เนื้อหาในประกาศคณะราษฎรอย่างเป็นรูปเป็นร่างมากที่สุด ได้แก่วิทยานิพนธ์ของทิพวรรณ บุญทวี (2528) ซึ่งภายหลังมีการนำมีตีพิมพ์เป็นหนังสือถึงสองครั้งด้วยกัน (ทิพวรรณ เจียมธีรสกุล, 2531; 2544) โดยงานของทิพวรรณมีจุดแข็งตรงที่มีการวิเคราะห์ถึงเนื้อหาในประกาศคณะราษฎรอย่างละเอียด และมีการวิเคราะห์ว่า ความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรนั้นมีความหมายถึงระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ไม่มีพระมหากษัตริย์หรือระบอบการปกครองแบบมหาชนรัฐ และยังสามารถจำแนกถึงความแตกต่างระหว่างระบอบการปกครองดังกล่าวกับระบอบราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญได้ (ทิพวรรณ บุญทวี, 2528, หน้า 137-138) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งของความหมายของประชาธิปไตยในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

กระนั้นก็ตาม งานของทิพวรรณ มีข้อจำกัดตรงที่ใช้ประกาศคณะราษฎรที่มีการรวบรวมโดย ไพรโรจน์ ชัยนามในปี พ.ศ. 2488 (ไพรโรจน์ ชัยนาม, 2488, หน้า 6-8) ที่มีการอ้างอิงมาจากฉบับที่มีการรวบรวมโดยบัน บุณยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง (2475, หน้า 6-8) และยังขาดการเปรียบเทียบกับตัวบทในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ฉบับอื่น ๆ ที่อาจจะมีความน่าเชื่อถือสูงกว่าหรือมีการตีพิมพ์ในหัวเวลาที่ใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากกว่า รวมไปถึงฉบับที่มีการค้นพบและเผยแพร่ในภายหลัง (ดูหัวข้อที่ 2.3) มากไปกว่านั้น งานของทิพวรรณยังมีจุดอ่อนอีกประการหนึ่งตรงที่ไม่มีการเปรียบเทียบวิธีการศึกษาที่ชัดเจน (ทิพวรรณ บุญทวี, 2528, บทที่ 2) และไม่ได้ใช้ออกสารแวดล้อมที่ประกอบการศึกษาอย่างรอบด้าน ซึ่งบทความนี้จะใช้ระเบียบวิธีการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ทางการเมือง (History of Political Thought) เพื่อให้ได้ข้อเสนอเชิงวิชาการที่หนักแน่นขึ้นต่อจากการศึกษาของทิพวรรณดังกล่าว

2.3 ตัวบทที่เป็นต้นฉบับหรือใกล้เคียงกับต้นฉบับของประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1

เนื่องด้วยประกาศคณะราษฎรฉบับนี้เป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงเป็นเอกสารที่มีความแพร่หลายและถูกทำซ้ำเป็นจำนวนมาก อีกทั้งตัวจริงของประกาศฉบับดังกล่าวยังมีลักษณะทางกายภาพเป็นใบปลิวที่ยากจะระบุถึงความเที่ยงแท้ของเอกสารฉบับจริง ดังนั้น การค้นหาและยืนยันถึงตัวบทที่เป็นต้นฉบับหรือใกล้เคียงกับต้นฉบับที่สุดจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเทียบเคียงตัวบทฉบับต่าง ๆ ที่มีการตีพิมพ์ในภายหลังประกอบกันไปด้วย จากการรวบรวมประกาศคณะราษฎรที่มีการเผยแพร่ในแหล่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารที่มีการตีพิมพ์และเอกสารที่มีการเผยแพร่ในฐานข้อมูลของเว็บไซต์ต่าง ๆ พบว่า หากพิจารณาจากลักษณะภายนอก เอกสารฉบับที่มีการเผยแพร่ในเว็บไซต์ของกลุ่มนิรโทษกรรม (ม.ป.ป.) มีจุดแข็งตรงที่มีความใกล้เคียงกับรูปแบบใบปลิวมากที่สุด แต่มีจุดอ่อนตรงที่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นต้นฉบับที่แท้จริงหรือไม่เนื่องจากลักษณะทางกายภาพดังกล่าว

ภาพที่ 1 แสดงประกาศคณะราษฎรที่มีการเผยแพร่จากเว็บไซต์ของกลุ่มนิรโทษกรรม (ม.ป.ป.)

ประกาศคณะราษฎร

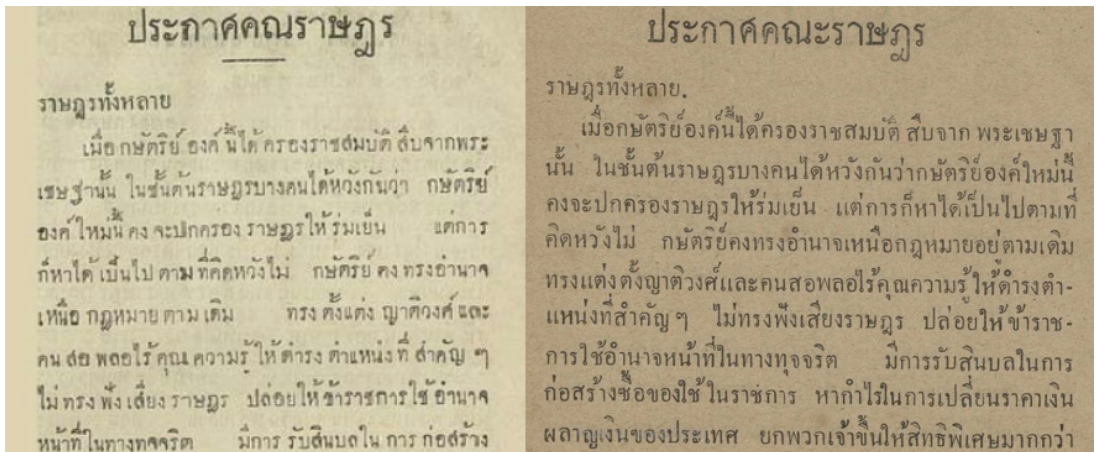
ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อครั้งก่อนนี้ให้ พระราชสมบัติสืบจากพระเจ้านั้น ในชั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่จะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่การที่หาได้เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์องค์หนึ่งทรงอำนาจเหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งพวกคหบดีและคนสอพลอไร้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎรปล่อยไว้ชั่วเวลาการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง ชื่อของใช้ในราชการ หากใครไม่พอใจในราคาเงิน ผลาญเงินของประเทศ ยกพวกเข้าขึ้นในสิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร ถัดมาขึ้นแห่งราษฎร ปลดปล่อยโดยขาดหลักวิชา ปลดปล่อยบ้านเมืองเป็นไปตามอาการมั่วสุมที่จะเห็นได้จากความคลั่งไคล้ในทางเศรษฐกิจและความผิดเพี้ยนในการทำการบ้าน ซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้

ที่มา: เว็บไซต์ของกลุ่มนิรโทษกรรม (ม.ป.ป.)

ในขณะที่ฉบับอื่น ๆ มีจุดอ่อนตรงที่ล้วนเป็นการตีพิมพ์ภายหลังเกิดเหตุการณ์ขึ้นและมีลักษณะเป็นหนังสือที่คัดเอาตัวบทในประกาศฉบับดังกล่าวมาตีพิมพ์ใหม่ แต่ก็มีจุดแข็งตรงที่สามารถระบุถึงช่วงเวลา ที่ตีพิมพ์ได้ชัดเจน ได้แก่ งานที่มีการรวบรวมโดยบุญเลอ เจริญพิภพ (2475, หน้า 11-18) ที่มีการระบุวันตีพิมพ์ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 และยังมีการการอ้างในหนังสือเล่มนี้ว่าได้รับการตรวจสอบจาก “แผนกตรวจข่าวสาสน์แห่งคณะราษฎร” แล้ว (หน้า คำนำ) ฉบับของปั้น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง (2475, หน้า 6-8) ที่มีการระบุวันตีพิมพ์ในวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 รวมไปถึงฉบับที่มีการมีพิมพ์หลัง พ.ศ. 2500 อาทิ ฉบับของประเสริฐ ปัทมะสุนทร (2517, หน้า 6-8) ฉบับของชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูตร (2518, หน้า 209-211) และฉบับที่มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของสถาบันปรีดี พนมยงค์ (ม.ป.ป.) เป็นต้น

ภาพที่ 2 ทางซ้าย แสดงประกาศคณะราษฎรฉบับของบุญเลอ เจริญพิภพ และทางขวา แสดงประกาศคณะราษฎรฉบับของของปั้น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง

ที่มา: บุญเลอ เจริญพิภพ (2475, หน้า 11), ปั้น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง (2475, หน้า 6)

ในแง่ของความน่าเชื่อถือด้านเวลา ผู้ศึกษาให้น้ำหนักกับฉบับของบุญเลอกับปั้นและเฮงมากกว่าฉบับอื่น ๆ เนื่องจากตีพิมพ์หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง 1 เดือนเท่านั้น โดยเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในตัวบทเมื่อเปรียบเทียบกับฉบับที่มีการเผยแพร่โดยคณะนิติราษฎร พบว่า ฉบับของนิติราษฎรไม่มีเครื่องหมายวรรคตอน ในขณะที่ฉบับของบุญเลอกับฉบับของปั้นและเฮงมีการเพิ่มเครื่องหมายวรรคตอนเข้าไป เช่น เครื่องหมายมหัพภาค, ทวิภาค และยัติภังค์ ในด้านชื่อของประกาศ มีการใช้คำว่า ประกาศคณะราษฎร, ประกาศคนราษฎร, และ ประกาศคณะราษฎร ตามลำดับ และยังมีความแตกต่างทางด้านตัวสะกดอื่น ๆ เช่น คำว่า รับสินบน, รับสินบล, รับสินบล; สัตว์เดรฉาน, สัตว์เดรัจฉาน, สัตว์เดียรฉาน; อุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว-ตามสภาพ, อุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว-ตามสภาพ และ อุดมสมบูรณ์อยู่แล้วตามสภาพตามลำดับ

สำหรับในกรณีของคำว่า “ประชาธิปไตย/ตัย” มีการใช้คำว่า “ประชาธิปไตย”, “ประชาธิปไตย” และ “ประชาธิปไตย (republic)” ตามลำดับ ซึ่งผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าฉบับของปิ่นและเฮงน่าจะมีการเพิ่มคำว่า “republic” ในวงเล็บเข้าไปเอง ส่วนตัวบทอื่น ๆ ที่มีการตีพิมพ์หลังปี พ.ศ. 2500 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสะกดคำให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น โดยฉบับของประเสริฐ ชัยอนันต์และชัตติยา รวมไปถึงฉบับ ของสถาบันปรีดีฯ มีการใช้คำว่า หลักวิชา แทนคำว่า หลักวิชา, ทุจริต แทนคำว่า ทุจริต, ประชาธิปไตย แทนคำว่า ประชาธิปไตย หรือมีการใช้คำว่า ศรีอารย, ศรีอารีย์ และ ศรีอาริยะ ตามลำดับ เมื่อเทียบกับสามฉบับก่อนหน้านี้ที่ใช้คำว่า “ศรีอาริย์” มากไปกว่านั้น ฉบับของชัยอนันต์กับชัตติยา ยังมีการใช้คำว่า “ราษฎรได้หวังกันว่า” แทนคำว่า “ราษฎรบางคนได้หวังกันว่า” เป็นต้น โดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นในฉบับอื่น ๆ อาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทั่วไปในการตีพิมพ์ใหม่ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทั้งการตรวจสอบจากฝ่ายผู้ก่อการเอง ข้อผิดพลาด หรือวัตถุประสงค์ที่ต่างกันของผู้จัดพิมพ์ในวาระโอกาสต่าง ๆ

นอกจากนี้ ประกาศฉบับที่มีการเผยแพร่โดยกลุ่มนิรโทษกรรมนั้นยังมีการพิมพ์ผิดในส่วนต้นของเอกสารคือคำว่า “กษัตริย์” ในขณะที่ส่วนอื่น ๆ ของเอกสารใช้คำว่า “กษัตริย์” และฉบับอื่น ๆ ล้วนมีการแก้ไขข้อผิดพลาดในส่วนต้นเอกสารนี้เป็นคำว่า “กษัตริย์” ในรูปแบบเดียวทั้งหมด ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่งเพราะความผิดพลาดเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เร่งด่วนและบีบคั้น เช่น การเตรียมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระนั้นก็ตีจากการตรวจสอบฉบับต่าง ๆ ข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่า ประกาศคณะราษฎรฉบับต่าง ๆ นั้นมีความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น แต่ยังคงเหมือนกันในด้านของสาระสำคัญ โดยเฉพาะ ในด้านที่จะนำมาใช้ตีความเกี่ยวกับคำว่า “ประชาธิปไตย” โดยในที่นี้จะให้น้ำหนักกับฉบับที่มีการเผยแพร่โดยกลุ่มนิรโทษกรรมและฉบับของบุญเลอ เจริญพิภพเป็นตัวบทหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากเนื้อหาและการสะกดมีความเหมือนกันในส่วนของมโนทัศน์ประชาธิปไตย และใช้ฉบับของปิ่นและเฮงเป็นส่วนเสริมในการตีความด้วยเหตุผลที่อภิปรายมาแล้วข้างต้น

3.กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

บทความชิ้นนี้จะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ข้อมูลจากทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Document) และข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Document) ที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตีความ (Interpretative Methodology) ตามขอบของการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (History of Political Thought)

โดยการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ได้รับอิทธิพลมาจากนักวิชาการสังกัดมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์หรือ “สำนักเคมบริดจ์” (The Cambridge School) (Whatmore, 2006, p.111; Young, 2006, p.2) โดยเฉพาะการบุกเบิกของ J. G. A. Pocock (2009) John Dunn (1968) รวมไปถึง

Quentin Skinner (1969) โดยสกินเนอร์เสนอว่า การศึกษาความคิดทางการเมืองที่เหมาะสมและเพียงพอ นั้น ไม่เพียงพอแต่ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาทำความเข้าใจทั้งตัวบทและบริบทแล้ว ผู้ศึกษาต้องให้ความสำคัญและมีความเข้าใจ ต่อความหมายของคำหรือชุดคำศัพท์ที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบทให้ตรงกันกับบริบทที่นักคิดนั้นใช้หรือ มีความต้องการจะสื่อ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การทำความเข้าใจบริบททางการเมืองแต่เพียงลำพังนั้นไม่เพียงพอ หากแต่จะต้องนำความเข้าใจจากบริบทนั้น มาทำความเข้าใจตัวนักคิดจากตัวบทที่เขาต้องการจะสื่อด้วยให้ถูกต้องด้วย หรือเป็นการทำความเข้าใจนักคิด อย่างที่นักคิดนั้นเข้าใจตนเองนั่นเอง (Skinner, 1969, p. 46; ไชยันต์ ไชยพร, 2557, หน้า 50-51; สมเกียรติ วันทะนะ, 2561, หน้า 38-44)

โดยการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองมีจุดแข็งตรงที่การให้ความสำคัญกับบริบทและตัวบท รวมไปถึงการใช้ภาษาทางการเมืองในกาลและสถานที่หรือผู้สร้างตัวบทขึ้นมาอย่างเคร่งครัด จึงสามารถทำให้ มีความเข้าใจถึงที่มาที่ไป ตลอดจนความหมายของมโนทัศน์ทางการเมืองที่ศึกษาในห้วงเวลานั้น ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหาด้านการนิยามและการวินิจฉัยที่กล่าวมาข้างต้นได้ อย่างไรก็ตาม ด้วยจากข้อจำกัดด้านระยะเวลาและขอบเขตการศึกษาของบทความนี้ ผู้ศึกษาจึงมิได้ใช้ระเบียบวิธีดังกล่าวอย่างเคร่งครัดในทุกชุดคำศัพท์หรือภาษาทางการเมืองตามแนวทางของสำนักคิดนี้ได้ กระนั้น ผู้ศึกษายังคงวางกรอบโครงโดยวางอยู่บนหลักของความเคร่งครัดในการใช้คำศัพท์และภาษาทางการเมืองโดยเฉพาะคำว่า “ประชาธิปไตย/ไทย”³ กับผู้สร้างตัวบท รวมไปถึงการพิจารณาตัวบทในกรอบเวลาทางประวัติศาสตร์อย่างเคร่งครัดเพื่อศึกษา ถึงความหมายที่ปรากฏอยู่ในตัวบทที่ทำการศึกษา

4. บริบท (Contexts) ของประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1

4.1 ความหมายของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในห้วงเวลาของประกาศคณะราษฎร

สำหรับในส่วนของกรอบเวลาที่เป็นบริบทของบทความนี้ อันได้แก่ห้วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จากการศึกษาของเพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์ (2561) ที่ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาแบบประวัติศาสตร์การเมืองที่มีความระมัดระวังในการใช้หลักฐาน ทั้งในแง่ของกาลและสถานที่ รวมไปถึงการใช้ตัวบทที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างรอบด้านให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ได้นำไปสู่ข้อค้นพบในแง่ของการรับรู้หรือตีความความคิดคิดประชาธิปไตย ในสังคมไทย ก่อน พ.ศ. 2475 จากเดิมที่มีการรับรู้ เข้าใจในความหมายเดียว ได้แก่ การปกครองในรูปแบบที่ไม่มีกษัตริย์หรือมหาชนรัฐ (Republic) (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2528, หน้า 213-214; 2549, หน้า 92; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557, หน้า 97) มาเป็นการรับรู้เข้าใจในรูปแบบที่ต่างกันอย่างน้อยห้าลักษณะ

³ไม่ว่าจะสะกดในรูปแบบใด เนื่องจากในห้วงเวลาดังกล่าวยังมีความไม่ลงตัวในการใช้ศัพท์หรือภาษาทางการเมืองโดยเฉพาะคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ และยังไม่มีสถาบันที่ทำหน้าที่บัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการ เช่น ราชบัณฑิตยสถาน (ดู เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, 2561)

ด้วยกัน ได้แก่ (1) รูปแบบการปกครองที่ไม่มีกษัตริย์ หรือมหาชนรัฐ (2) องค์ประกอบหนึ่งของระบอบการปกครอง (3) การปกครองของเอเธนส์โบราณ (4) การปกครองในรูปแบบตัวแทน และ (5) อำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นบริบทของความหมายที่ผู้ศึกษาจะใช้ในการเทียบเคียงความหมายของโมทัศน์ประชาธิปไตยในตัวของประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ในบทความชิ้นนี้

4.2. ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้เขียนประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1

นายปรีดี พนมยงค์ เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 โดยมีพื้นเพจากตระกูลสามัญชนชั้นกลางในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านของการศึกษา นายปรีดีเข้าศึกษาที่เรียนที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมและสอบไล่วิชาเนติบัณฑิตได้ในปี พ.ศ. 2462 ต่อมาในปี พ.ศ. 2463 เขาได้รับคัดเลือกให้ไปศึกษาวิชากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศสในฐานะนักเรียนทุนหลวงของกระทรวงยุติธรรม และสำเร็จการศึกษาในระดับ ดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย (Docteur en droit) ฝายนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques) และยังสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจการเมือง (Diplôme d’Etudes Supérieures d’Economie Politique) อีกด้วย (ปรีดี พนมยงค์, 2526, หน้า 4; เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2529, หน้า 101)

หลังจากจบการศึกษาจากฝรั่งเศส นายปรีดีได้กลับเข้ามารับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาฝึกหัด และผู้ช่วยเลขานุการในกรมร่างกฎหมายในปี พ.ศ. 2470 และยังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม โดยสอนวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายระหว่างประเทศแผนก ศติบุคคล และได้รับบรรดาศักดิ์ที่หลวงประดิษฐมนูธรรมในปีต่อมา ในระหว่างนี้เขามีผลงานทางวิชาการ ด้านกฎหมายอยู่หลายชิ้นด้วยกัน อาทิ การรวบรวมกฎหมายไทยที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายให้เป็นเล่มเดียว ในประชุมกฎหมายไทย (พ.ศ. 2473), คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกศติบุคคลที่แสดงที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม (พ.ศ. 2474), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม (พ.ศ. 2475) นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2474 โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมได้มีการปรับปรุงหลักสูตร และได้เพิ่มวิชากฎหมายปกครองเข้าไปในหลักสูตรเป็นครั้งแรก โดยมีหลวงประดิษฐ มนูธรรมและพระสารสาสน์ประพันธ์เป็นผู้บรรยายร่วมกัน (หลวงประดิษฐมนูธรรม และพระสารสาสน์ประพันธ์, 2475; กลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526, หน้า 79) จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 ในที่สุด

มากไปกว่านั้น หลักฐานที่เป็นข้อเขียนของ ทศ พันธุมเสน (2536) บุตรชายคนโตของพันเอกพระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) ในวาระครบรอบ 10 ปี แห่งการอสัญกรรมของนายปรีดี พนมยงค์ มีการกล่าวถึงบทบาทของนายปรีดีในฐานะที่เป็น “มันสมอง” ของคณะราษฎร ด้วยเหตุที่นายปรีดีจบการศึกษามาทางฝ่ายพลเรือน และได้รับบทบาทเป็นผู้จัดทำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ความว่า “ฝ่ายพลเรือนมีเอกสารลับสุดยอดอยู่ในมือ ซึ่งถ้าถูกจับกุมเอกสารดังกล่าวจะเป็นหลักฐานมัดตัว

แก้ไขไม่หลุด นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ได้รับมอบให้จัดทำใบปลิวคำแถลงการณ์ของคณะราษฎรไว้ให้พร้อม เพื่อแจกจ่ายให้ราษฎรรู้เรื่องโดยทันทีว่าเกิดอะไรขึ้น

ฝ่ายทหารเสียอีกที่ไม่มีเอกสารปรักปรำตนเองติดตัวเลย (ยกเว้นแถลงการณ์ที่ตัวพระยาพหลฯ) พระยาทรงฯ ไม่ได้เขียนรายละเอียดแผนยึดอำนาจไว้ มีแต่บันทึกช่วยจำอย่างย่อ แผนยึดอำนาจไม่ใช่แผนซับซ้อน เมื่อทำสำเร็จแล้ว ทุกคนก็เห็นพ้องกันว่า เป็นแผนแสนง่าย

...หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) หัวหน้าฝ่ายพลเรือนรับความเสี่ยงอันตรายอย่างยิ่ง เพราะต้องร่างแถลงการณ์คณะราษฎร หรือ “ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ ๑” และจัดพิมพ์ใบปลิวทั้งหมดบรรทุกเรือจ้างลอยลำอยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระเจ้า เตรียมพร้อมที่จะส่งออกแจกจ่ายให้ราษฎรรับทราบเรื่องราวเร็วที่สุด ทั้งเตรียมพร้อมที่จะถ่วงมัดใบปลิวให้จมน้ำทั้งหมดหากการปฏิวัติล้มเหลว และกลายเป็นกบฏ พ.ศ. ๒๔๗๕” (ทศ พันธุมเสน, 2536, หน้า 90, 99-100) (การเน้นข้อความเป็นของต้นฉบับ)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคณะผู้ก่อการด้วยกันที่ส่วนใหญ่เป็นทหาร นายปรีดียังเป็นผู้ที่มีความพร้อมอีกประการหนึ่งเนื่องด้วยเป็นมีโรงพิมพ์เป็นของตัวเอง ได้แก่โรงพิมพ์นิติสาสน์ ที่เริ่มเปิดกิจการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 และแท่นพิมพ์จากโรงพิมพ์นี้เองที่มีการสันนิษฐานว่าเป็นแท่นพิมพ์ที่ใช้พิมพ์ประกาศคณะราษฎรและใบปลิวต่าง ๆ ของคณะราษฎร (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, หน้า 307; ฐานันท์ นิพิฏญกุล, 2563, หน้า 37) จากภูมิหลังทางการศึกษาและศักยภาพทางวัตถุของนายปรีดีนี้เอง ที่ทำให้เขาเป็นผู้จัดทำ “ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1” ทั้งในแง่ของความคิดและตัวประกาศคณะราษฎร

ภาพที่ 3 แสดงแท่นพิมพ์ของโรงพิมพ์นิติสาสน์ที่มีการสันนิษฐานว่าเป็นแท่นพิมพ์ที่ใช้พิมพ์ประกาศคณะราษฎร

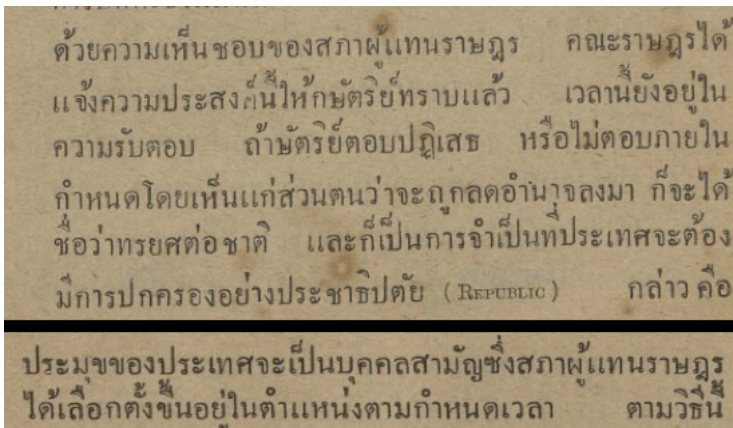
ในปี ๒๕๒๑ นายปรีดีเปิดกิจการโรงพิมพ์นิติสาสน์ มีการออกหนังสือ นิติสารกับ พิมพ์ประชุมกฎหมายต่าง ๆ และคำอธิบายทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์ ต่อมาเมื่อตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์และภาควิชาการเมืองแล้ว นายปรีดีได้ยกเลิกกิจการให้เป็นโรงพิมพ์ของมหาวิทยาลัย แท่นพิมพ์ของโรงพิมพ์นี้เอง ที่ว่ากันว่า เป็นแท่นพิมพ์ที่ประกาศคณะราษฎร เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ที่มา: (ฐานันท์ นิพิฏญกุล, 2563, หน้า 37)

กล่าวคือ ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญซึ่งราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังได้ว่า ราษฎรจะได้รับความบำรุงอย่างดีที่สุด ทุกคนจะมีงานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว-ตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้ารวบรวมนำจากการทำนาบนหลังคนตั้งหลายร้อยล้านมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะต้องเฟื่องฟูขึ้นเป็นแน่แท้” (บุญเลอ เจริญพิภพ, 2745, หน้า 15 – 16) นิติราษฎร์, ม.ป.ป.) (การเน้นข้อความของผู้ศึกษา)

เมื่อพิจารณาจากตัวบทร่วมกับตัวบทแวดล้อมของปรีดีในคำอธิบายกฎหมายปกครอง ย่อมตีความได้ว่า มโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ที่ปรีดีใช้มีความหมายถึงการปกครองแบบมหาชนรัฐหรือการปกครองที่ประมุขของรัฐไม่ใช่พระเจ้าแผ่นดิน และหากนำไปเทียบกับตัวบทในฉบับของปิ่นและเฮง (2475, หน้า 16-17) ที่มีการเพิ่มคำว่า “Republic” เข้ามาในวงเล็บหลังคำว่าประชาธิปไตย ก็ยิ่งทำให้ความหมายของประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบการปกครองในรูปแบบมหาชนรัฐชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4 แสดงตัวบทฉบับของปิ่นและเฮงที่มีการเพิ่มคำว่า “Republic” เข้ามาในวงเล็บหลังคำว่า ประชาธิปไตย

ที่มา: ปิ่นและเฮง (2475, หน้า 16-17)

นอกจากนี้ หากพิจารณาเฉพาะตัวบทในประกาศคณะราษฎร ก็ยังคงได้คำอธิบายเช่นเดียวกับตัวบทแวดล้อมของปรีดี เนื่องจากการอธิบายต่อมาว่า “กล่าวคือประมุขของประเทศเป็นบุคคลสามัญที่ดำรงตำแหน่งตามกำหนดเวลา” ที่ถือเป็นความหมายของมโนทัศน์ประชาธิปไตยรูปแบบหนึ่งในอย่างน้อย ห้าความหมายของประชาธิปไตย/ไทย ในสังคมสยามหัวงระยะเวลาดังกล่าว

6. สรุป

การศึกษาลงความหมายของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 โดยอาศัยระเบียบวิธีแบบประวัติความคิดทางการที่ให้ความสำคัญกับกาลและสถานที่ของตัวบทอย่างรอบคอบและรอบด้าน ช่วยให้เข้าใจที่มาที่ไปของคำว่า “ประชาธิปไตย/ไทย” ในแต่ช่วงระยะเวลา รวมไปถึงความเข้าใจของผู้สร้างตัวบทมีการเข้าใจหรือตีความที่แตกต่างกัน มากไปกว่านั้น นัยสำคัญทางการเมืองที่ปรากฏในประกาศฉบับนี้ยังแสดงให้เห็นทางแยกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญจากการเปลี่ยนแปลงจากระบอบกษัตริย์/ราชาธิปไตยเหนือกฎหมาย มาสู่ระบอบประชาธิปไตย (หรือมหาชนรัฐตามตัวบทในห้วงเวลานั้น) หรือกษัตริย์/ราชาธิปไตยใต้/ตามกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญตามแต่การตอบรับของฝ่ายสถาบันกษัตริย์ ซึ่งผลจากการตอบรับ ได้นำมาสู่การปกครองในระบอบราชาธิปไตยตามใต้รัฐธรรมนูญในที่สุด และนำมาซึ่งการเริ่มใช้คำว่าประชาธิปไตยไปเรียกระบอบการปกครองในระบอบใหม่ที่เกิดขึ้น (เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, กำลังรอตีพิมพ์)

กระนั้นก็ตาม การปกครองในระบอบใหม่ที่เกิดขึ้นก็นำมาซึ่งปัญหาใหม่ ๆ ตามมา โดยเฉพาะปัญหาการตีความด้านพระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ดู ไชยันต์ ไชยพร, 2560; ธงชัย วินิจจะกุล, 2563; สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2561; เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562)

สุดท้ายนี้ การกล่าวถึงมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ในปัจจุบันยิ่งทวีความหลากหลายขึ้นมากกว่าช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเนื่องจากการแพร่เข้ามาของแนวคิดทางการเมืองต่าง ๆ ที่ต่างนำคำว่า “ประชาธิปไตย” เข้าไปใช้ในการขับเคลื่อนทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นแนวคิดแบบอนุรักษนิยม (Conservatism), เสรีนิยม (Liberalism), สังคมนิยม (Socialism), คอมมิวนิสต์ (Communism), สตรีนิยม (Feminism), อนาธิปไตย (Anarchism) และสาธารณรัฐนิยม (Republicanism) ฯลฯ (ดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2524, หน้า 235-236; เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, บทที่ 2-3) ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองไม่รู้จบเพราะต่างฝ่ายก็ต่าง “พูดคนละเรื่องเดียวกัน” และต่างก็แย้งซึ่งการนิยามความหมายหรือ ความชอบธรรมของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไปกอดเอาไว้อยู่กับฝ่ายตน ทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามที ดังที่เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้เคยให้ข้อสรุปเอาไว้ว่า

“...ในเวลานี้พี่น้องชาวไทยจำนวนหนึ่งกำลังถูกพัดพาให้ไปยึดถือบัญญัติว่าอะไรเป็นประชาธิปไตย อะไรไม่ใช่ประชาธิปไตย แล้วเถียงกันเอาเป็นเอาตาย โดยลืมไปว่าทั้งหมดเป็นแค่สมมติลัทธิจะเป็นความจริงสัมพัทธ์ที่ขึ้นต่อนานาปัจจัย และไม่มีอันใดเที่ยงแท้ถาวร ...อย่างนี้เรียกว่าติดกับอยู่ในทวิภาวะ ซึ่งเป็นบ่วงทุกข์อันหนักหน่วง...

...ผมเห็นด้วยกับคำอธิบายเช่นนี้อย่างยิ่ง เนื่องจากผมอยู่ในแวดวงปัญญาชนมานาน เคยเห็นคน ‘คลอคลุก’ เป็นความคิดมามาก อีกทั้งหวนความคิดของตนดังลูกในอุทร ใครแตะไม่ได้ ใครค้ำไม่ได้ ผมเองก็เคยติดหลงอยู่ในกับดักเช่นนั้น เคยออกอาการสัณญาวีปลาสอยู่พักใหญ่เหมือนกัน” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 50-51)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2526). *ปรีดี พนมยงค์ ชีวิตและงาน พ.ศ. 2443-2526 ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (บรรณาธิการ). ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์*, (หน้า 77-86). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กษิดิศ อนันตนาธร (2563). (บรรณาธิการ). *ปรีดี พนมยงค์: ชีวิตประวัติฉบับพกพา* กรุงเทพฯ: สำนักงานธรรมศาสตร์สัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กษิดิศ อนันตนาธร. (2560). (บรรณาธิการ). *ปรีดีบรรณานุกรม ๒๕๖๐*. กรุงเทพฯ: งานสื่อสารองค์กร กองแผนงาน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต. (2518). *เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- เฉลิมเกียรติ ผินवल. (2529). *ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลมคิมทอง.
- ชาญวุฒิ วัชรพุกก์. (2526). *วิวัฒนาการประชาธิปไตยแบบไทย*. ใน กองบรรณาธิการวารสาร เศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (บรรณาธิการ), 50 ปี บนเส้นทางประชาธิปไตย: บันทึกการสัมมนาทางวิชาการในวาระฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ และ รำลึกกึ่งศตวรรษประชาธิปไตย (หน้า 1-55). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไชยันต์ ไชยพร. (2557). *นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน/กับวิกฤตการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คปไฟ.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2560). *ประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข : บทวิเคราะห์มาตรา 7 จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. (2563). *ชีวิตสามัญ (พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๒๔๗๕) แสงวิถีปัญญาและการศึกษาเพื่อมาตุภูมิ*. ใน กษิดิศ อนันตนาธร (บรรณาธิการ), *ปรีดี พนมยงค์ ชีวิตประวัติฉบับพกพา* (หน้า 15-37). กรุงเทพฯ: สำนักงานธรรมศาสตร์สัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทศ พันธุมเสน. (2536). *การยึดอำนาจ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕*. ใน วัน “ปรีดี พนมยงค์” ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๖. จำรัส ชมพูพล (บ.ก.) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 76-134.
- ทิพวรรณ เจริญธีรสกุล. (2531). *ปฐมทรรศน์ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสง.
- ทิพวรรณ เจริญธีรสกุล. (2544). *ปฐมทรรศน์ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ ฉบับสมบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน.

- ทิพวรรณ บุญทวี. (2528). *ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์: ระยะเริ่มแรก* (พ.ศ. 2443-2477). (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง : ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2528). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยาม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). *กรณี ร.7 ทรงสละราชสมบัติ: การตีความและการสานต่อความหมายทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: คปไฟ.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475* (พิมพ์ครั้งที่ 5 ฉบับแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- นิติราษฎร์. (ม.ป.ป.). *ประกาศคณะราษฎร*. ค้นจาก <http://www.enlightened-jurists.com/download/5> (ลิงก์เสีย) ปัจจุบันสามารถค้นได้จาก [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ประกาศคณะราษฎร_\(๒๔๗๕-๐๖-๒๔\).pdf](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ประกาศคณะราษฎร_(๒๔๗๕-๐๖-๒๔).pdf)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). *ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มติชน.
- บีบีซีไทย. (2563). *คณะราษฎร: รวมภาพกิจกรรมอ่านประกาศคณะราษฎร รำลึก 88 ปี ปฏิวัติสยาม 24 มิถุนา*. ค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-53159857>
- บุญเลอ เจริญพิภพ. (2475). *ประมวญเหตุการณ์และภาพในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร*. พระนคร: หนังสือพิมพ์ไทย.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562ก). (บรรณาธิการ). *อดีต ปัจจุบัน และอนาคตประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562ข). *ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ประชาไท. (2550). *โปรดฟังอีกครั้งในรอบ 75 ปี เมื่อ “ลูกพระยาพหลฯ” อ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1*. ค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2007/06/13231>
- ประชาไท. (2555). *ประกาศหลัก 6 ประการของคณะราษฎรที่ 2*. ค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2012/06/41243>
- ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์. (2517). *รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี*. กรุงเทพฯ: กลุ่มรัฐกิจเสรี.
- ปรีดี พนมยงค์. (2526). *ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ จนถึง 24 กรกฎาคม 2525*. กรุงเทพฯ: โครงการ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”.
- ปั้น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง. (2475). *สยามรัฐเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินโดยมีพระราชพิธีอยู่ใต้พระธรรมนุญการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๕*. พระนคร: เติลิเมล์.
- เพ็ญศักดิ์ จะรัมย์พันธ์. (2561). *ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในประเทศไทยจนถึง พ.ศ. 2475 : การก่อรูป, การประชันความหมาย และการผสมผสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

เพิ่มศักดิ์ จะเรียบพันธ์. (กำลังรอตีพิมพ์). *ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในประเทศไทย พ.ศ. 2475 – 2478*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไพโรจน์ ชัยนาม. (2488). *รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย, เล่ม ๑*. กรุงเทพฯ: พาณิชยผล.

มติชนออนไลน์. (2563). *สนท.อ่านประกาศ ‘คณะราษฎร’ ประชาชนชู 3 นิ้ว กางป้าย ‘คณะราษฎร ยังไม่ตาย’ กลางสกายวอล์ก*. ค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/news_2241837

มติชนออนไลน์. (2564). *จุดเทียน-ชิงป้ายผ้า อ่านประกาศ ‘คณะราษฎร’ ขั้วขานเพลงวันชาติ หวน ‘89 ปี (มีคลิป) 2475’ สนั่นอนุสาวรีย์*. ค้นจาก https://www.matichon.co.th/politics/news_2792434

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2543). *แนวคิดทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอวูโส ปรีดี พนมยงค์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)* กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว.

สถาบันปรีดีพนมยงค์. (ม.ป.ป.). *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ ๑*. ค้นจาก <https://pridi.or.th/th/libraries/1583202126>

สมเกียรติ วันทะนะ (2561). *โลกที่คิดว่าคุ้นเคย? ความคิดทางการเมืองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ – ๒๓๑๐*. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมเกียรติ วันทะนะ. (2539). *ไทยศึกษายุคใหม่: ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณ*. ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ), *จินตนาการสู่ปี 2000 : นวัตกรรมเชิงกระบวนการทัศน์ด้านไทยศึกษา* (หน้า 457-494). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2561). *นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง : ข้อถกเถียงว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ในองค์การจัดทำรัฐธรรมนูญของไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2524). *การปฏิบัติประชาธิปไตย : ความฝันหรือความจริง*. ใน องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพรรคแสงธรรมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (บรรณาธิการ), *อนาคตขบวนการประชาธิปไตย* (หน้า 235-241). กรุงเทพฯ: องค์การ.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2553). *วิชาชีพแห่งจิตตปัญญา : จากศีล 5 ถึงปรัชญาปารมิตา*. นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

หลวงประดิษฐมนูธรรม และพระสารสาสน์ประพันธ์. (2475). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*. พระนคร: นิติสาสน์.

อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2552). *ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลผู้ก่อวัฒน์*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ Bizbook.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2562). *เค้าโครงความคิดพินิจประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังปัญญา ดัชนียุทธศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Ball, T. & R. Dagger. (2009). *Political Ideologies and the Democratic Ideal*. New York: Pearson Longman.
- Collier, D & S., Levitsky. (1997). Democracy 'with Adjectives': Conceptual Innovation in Comparative Research. *World Politic*, 49, 430-451.
- Crick, B. (2002). Democracy: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.
- Diamond, L. (2002). Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21-35.
- Dunn, J. (1968). The Identity of the History of Ideas. *Philosophy* 43, 85-104.
- Hanson, R. L. Democracy in Ball, Terrance, James Farr and Russell L. Hanson (Eds.) *Political Innovation and Conceptual Change* (pp. 68-89). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pocock, J. G. A. (2009). The History of Political Thought: A Methodological Enquiry. In *Political Thought and History: Essays on Theory and Method* (pp.3-19). Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitter, P. C. & T. L., Karl. (1991). What Democracy Is...and Is Not. *Journal of Democracy*, 2(3), 75-88.
- Skinner, Q. (1969). Meaning and Understanding in the History of Ideas. *History and Theory* 8, 3-53.
- Whatmore. R. (2006). Intellectual History and the History of Political Thought. In Richard Whatmore and Brian Young (Eds.), *Palgrave Advances in Intellectual History* (pp. 109-129). London: Palgrave.
- Young, B. (2006) Introduction. In Richard Whatmore and Brian Young (Eds.), *Palgrave Advances in Intellectual History* (pp. 1-7). London: Palgrave.

การวิพากษ์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาล

สุจินต์ พูลบุญ¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีความมุ่งหมายเพื่อวิพากษ์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชนภายใต้แนวทางการพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งเป็นวาระสำคัญทางการเมืองและสังคมในปัจจุบันด้วยการวิเคราะห์เอกสารและลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้แทนสำนักงาน ก.พ.ร. โดยพบว่ากระบวนการฯ มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อรูปแบบและวิถีดำเนินชีวิตของประชาชน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่รวมถึงกลุ่มเยาวชนผ่านมานโยบายไปปฏิบัติของสำนักงาน ก.พ.ร. ตามข้อสั่งการของคณะรัฐมนตรีมีการสั่งการจากบนลงล่าง ผสมผสานการทำงานร่วมกับตัวแสดงที่เป็นภาคีและเครือข่ายต่าง ๆ โดยเน้นการผลักดันการเปิดข้อมูลภาครัฐให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมเชิงนโยบายสาธารณะ หากแต่ยังมีความท้าทายจากการดำเนินงานที่ยังไม่ได้จำแนกรูปแบบหรือแนวทางเฉพาะกลุ่มเยาวชนอย่างเหมาะสม รวมทั้งยังขาดความชัดเจนในเป้าหมายระยะยาวที่ควรต้องกำหนดแผนงานและลำดับความสำคัญและมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเยาวชน ตลอดจนต้องเร่งพัฒนาช่องทางการมีส่วนร่วมผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในด้านของฐานข้อมูล การตรวจสอบและแสดงความคิดเห็น การกำหนดนโยบาย รวมถึงการสร้างที่น่าเชื่อถือและความไว้วางใจต่อการใช้งานบนเครือข่ายหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ต่างๆของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์, เยาวชน, การมีส่วนร่วมของเยาวชน, การพัฒนาภาครัฐระบบเปิด, รัฐบาลดิจิทัล

Received: 27 April 2022 Revised: 24 May 2022 Accepted: 30 May 2022

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

The Criticizing of the process of promoting electronic participation (e-Participation) of youth under the development of the government, the open system according to the government policy

Sujin Poonboon²

Abstract

This academic article aims to criticize the process of promoting electronic participation among youth under the Open Government Partnership according to the Digital Government Policy which is an important political and social agenda at present by analyzing documents and collecting insights from representatives of the Office of the Public Sector Development Commission (OPDC), found that the process was consistent with changes in innovation and technology that impact people's lifestyles. This public participation promotion, including youth groups, is being carried out through the implementation of the OPDC policy, which follows the Cabinet's orders and combines collaboration with partner actors and networks, with a focus on pushing for public access to public information for decision-making in public policy engagement. However, there are still difficulties with execution, and the youth-specific model or strategy has yet to be defined. Long-term goals, plans and priorities, and success indicators that are congruent with the concerns and needs of youth groups are also lacking. In addition, to expedite the development of participation channels in the fields of information, consultation, and policy decision-making using electronic systems, including creating credibility and trust in using networks or online platforms of various government agencies concretely

Keywords : Electronic Participation, Youth, Youth Participation, Open Government Development, Digital Government

Received: 27 April 2022 Revised: 24 May 2022 Accepted: 30 May 2022

¹ Student, Doctor of Public Administration Program, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

1. บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี การเกิดโรคอุบัติใหม่ ตลอดจนผลจากความสำเร็จของการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดเป็นประเด็นความท้าทายใหม่ ๆ หลายประการที่มีผลเชื่อมโยงและกระทบถึงกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยประเด็นของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ในการเปิดรับฟังความคิดเห็นและความต้องการสินค้าและบริการสาธารณะถือเป็นพื้นฐานของประเด็นความท้าทายหนึ่งที่สำคัญ เพื่อให้การทำงานของหน่วยงานภาครัฐสามารถตอบโจทย์สภาพปัญหาที่นำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ภายใต้การมีระบบราชการที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือที่จะสามารถตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าวด้วยรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่การมีส่วนร่วมผ่านช่องทางใหม่ ๆ สอดคล้องกับเป้าหมายระดับยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายสาธารณะอย่างเหมาะสม โดยขับเคลื่อนด้วยการนำเอาระบบบริการทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาประยุกต์ใช้ผ่านการทำงานตามแผนพัฒนามติรัฐบาลดิจิทัล พ.ศ.2563-2565 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ที่มุ่งเน้นการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อร่วมขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลโดยกำหนดเป็นเป้าหมายสำคัญหนึ่งในการผลักดันให้ประเทศมีระบบสร้างการมีส่วนร่วม (e-Participation) ในการกำหนดเชิงนโยบาย เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (สำนักงานพัฒนามติรัฐบาลดิจิทัล, 2564) ซึ่งถือเป็นการสร้างช่องทางที่หลากหลายให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การออกกฎหมาย ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ รวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติราชการและการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในเชิงของประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้จ่ายงบประมาณ และการใช้อำนาจหน้าที่ภายใต้การมีธรรมาภิบาลอย่างเหมาะสม

การกับ ด้วยวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้เกิดการเข้าถึงและเชื่อมโยงแนวความคิดของกลุ่มบุคคลในการแสดงออกผ่านช่องทางต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชน หรือ กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 15 – 24 ปี (อ้างอิงตามมาตรฐานสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่กำหนดอายุของเด็กและเยาวชนตามองค์การเงินทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)) กล่าวคือ เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2540-2549 โดยจากสถิติประชากรไทยในปี พ.ศ. 2563 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 66.18 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มของเยาวชนที่มีช่วงอายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.82 หรือ 8,485,690 คนซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวจัดเป็นกลุ่มบุคคล Generation Y หรือ Gen-Y (Millennials) ตอนปลาย และ Generation Z หรือ Gen-Z ตอนต้นที่เกิดมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันอย่างรอบด้าน นำไปสู่การเรียนรู้รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมแบบดิจิทัล

การติดต่อสื่อสารไร้สาย และสื่อบันเทิงต่าง ๆ ส่งผลให้มีความทันสมัยและมักต้องการข้อมูลมาเปรียบเทียบและป้องกันประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ก็ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง นโยบายสาธารณะ และการจัดการภาครัฐ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐ และที่ไม่เป็นทางการผ่านช่องทางแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook Instagram Twitter เป็นต้น ทั้งนี้ในทางทฤษฎีอาจเสมือนเป็นเรื่องที่ติดต่อความก้าวหน้าของการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเยาวชนที่เพิ่มสูงขึ้น หากแต่แท้จริงแล้วการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่าง ๆ นั้น ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ทั้งในด้านของกฎหมาย กฎระเบียบ และช่องทางการให้ข้อมูลหรือแสดงเจตจำนงที่มีการรับรู้ข้อมูลอย่างไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจ ประกอบกับในแง่ของพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะในกรณีของโลกออนไลน์ที่ยังขาดความน่าเชื่อถือ (Trust) จากปัญหาของข่าวปลอม (Fake News) การยืนยันตัวตนทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการให้ความยินยอมในการเปิดเผยข้อมูลบนโลกออนไลน์ (e-Consent) จึงทำให้กลุ่มเยาวชนอาจตกอยู่ในสภาวะที่ง่ายต่อการถูกบิดเบือนหรือครอบงำทางความคิดด้วยการเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางมากกว่าผู้ใหญ่ (สมคิด พุทธศรี, 2563) รวมไปถึงในแง่ของช่องทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐก็อาจยังขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่เป็นไปตามมาตรฐานและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่าง เช่น เมื่อครั้งที่กลุ่มเยาวชนประกาศว่าจะใช้งานแพลตฟอร์ม Telegram ในการติดต่อสื่อสาร แต่กลับมีการสั่งระงับแอปพลิเคชัน Telegram โดยสำนักงาน กสทช. หรือกรณีผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ออกคำสั่งให้ระงับเพจเยาวชนปลดแอก ด้วยเหตุผลว่ามีเนื้อหาที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (วิศรุต สิ้นพงศพร, 2563) เป็นต้น

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการศึกษากระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล ด้วยการวิเคราะห์เอกสารและลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อวิพากษ์เชิงนโยบายสาธารณะตามตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation Approaches) ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายและการจัดสรรทรัพยากร (Centralized Targets and Resource Allocation) ของการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมตั้งแต่เป้าหมายทางนโยบาย (Policy Goal) ในภาพรวมของประเทศ และที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) รวมไปถึงการกำหนดรูปแบบวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ดำเนินงาน ทั้งในระดับประเทศจนถึงหน่วยปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายฯ รวมไปถึงการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นด้านการกำหนดรูปแบบการสั่งการและการควบคุม (Command and Control) การประสานงานความร่วมมือทางนโยบาย (Coordination) เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการสั่งการจากระดับนโยบายสู่หน่วยงานผู้เกี่ยวข้อง

ตลอดจนรูปแบบวิธีการปฏิบัติงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ และเชื่อมโยงการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญคือการวิเคราะห์ระดับของความตระหนักและให้ความสำคัญกับบทบาทของตัวแสดงที่เป็นกลุ่มประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มของเยาวชนต่อการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว อันนำไปสู่ความครบถ้วนและชัดเจนของการดำเนินนโยบาย (Clear and Complete Details) ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการกำหนดวิธีการและแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เช่น การกำหนดแผนและรูปแบบการแปลงแผนสู่การปฏิบัติและการวัดประเมินผล เป็นต้น รวมถึงการสื่อสารและทำความเข้าใจ (Communication and common understanding) และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินนโยบาย (IT Technology) ด้วยรูปแบบการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกและสร้างประสิทธิภาพในขั้นตอนการปฏิบัติงานและการประยุกต์ใช้ หรือ ทดลองใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านการวิเคราะห์กรณีตัวอย่างของความสำเร็จหรือผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นถึงผลของการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ทั้งในเชิงของพัฒนาการความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนนโยบายและการวิพากษ์ในเชิงวิชาการ นำไปสู่การสะท้อนภาพฉายสำหรับการใช้ประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติใช้ โดยเฉพาะกับกรณีของการสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเยาวชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะทุกมิติ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือทางนโยบายหนึ่งในการลดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับกลุ่มเยาวชนดังที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน รวมถึงประยุกต์ใช้สำหรับการออกแบบนโยบายสาธารณะที่ตรงกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตของประเทศอย่างมีความสมดุล ทั้งจากการมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่เพียงพอและการดึงเอาพลังการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ ตลอดจนยังสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องในระยะต่อไปได้อีกด้วย

1. แนวคิดและภาพรวมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย

1.1 แนวคิดของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

จากแนวคิดและการพัฒนากระบวนการทัศน์ของการบริหารจัดการภาครัฐที่เกี่ยวข้องตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่มีความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาการบริหารภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน กล่าวคือ เป็นการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพด้วยการนำความต้องการของประชาชนมาเป็นหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ (ทะนงศักดิ์ เหมือนเตย, ม.ป.ป.) สอดคล้องกับรายงานของคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ได้รวบรวมและสรุปค่านิยามที่บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือ Public Participation ไว้ว่าเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน และการร่วมรับผลประโยชน์ โดยวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือการ

ให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนได้แสดงความคิดเห็นต่อโครงการและตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550) จึงแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความพยายามที่จะสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) ตั้งแต่กรีกโบราณและศตวรรษที่ 18-20 เรื่อยมาจนถึง ค.ศ. 1960 ดังที่การอล แพทแมน (Garol Patman) ได้ออกมาแสดงทัศนะในเรื่องดังกล่าวว่าเป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น นอกเหนือไปจากการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ การเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560) สอดรับกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมใน 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ที่เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี โดยถือเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ในขณะที่อีกทฤษฎีหนึ่งคือทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ที่มีวัตถุประสงค์รวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผนนโยบาย และมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ โดยทั้งสองทฤษฎีมีความพยายามมองไปในส่วนการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ขึ้นกับปัจจัยที่ต่าง ๆ ได้แก่ เป้าหมาย ความเชื่อ ค่านิยม ความเคยชินและขนบธรรมเนียมประเพณีความคาดหวัง ข้อผูกพัน การบังคับ โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุน (ศิลปะวิชญ์ น้อยสมมิตร และ โชติกา แก่นธิดา, 2562) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการวัดระดับของการมีส่วนร่วมของนโยบายตามเกณฑ์องค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติที่มีความครอบคลุมทั้ง 4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ (1) การวางแผน (2) การดำเนินกิจกรรม (3) การใช้ประโยชน์ และ (4) การได้รับประโยชน์ ที่ซึ่งประชาชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร รวมไปถึงการดำเนินกิจกรรมในทุกมิติ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล และแจกจ่ายผลประโยชน์ในพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุก็ได้ (WHO and UNICEF, 1978, p. 41 อ้างใน เมธา หริมเทพาธิป, ม.ป.ป.)

1.2 ภาครัฐระบบเปิด (Open Government Partnership: OGP) ตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล

การพัฒนากฎระเบียบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการพัฒนาระบบทัศน์ของการบริหารจัดการภาครัฐ สะท้อนได้จากการให้ความสำคัญกับประเด็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อบทบาทการพัฒนาประเทศ ทั้งในเชิงของการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและการแสดงความคิดเห็นต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ที่เป็นผลพวงมา

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต่อเนื่องมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่มีหลักการที่สอดคล้องกันคือให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเหตุว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” อันนำมาสู่การปฏิรูประบบการเมืองไทยและการบริหารราชการแผ่นดิน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2564) โดยที่ผ่านมารัฐบาลได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านการดำเนินนโยบายที่หลากหลาย ซึ่งนโยบายที่สำคัญของประเทศที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนในเรื่องดังกล่าวก็คือการผลักดันให้เกิดระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบมีส่วนร่วม ไปสู่ภาครัฐระบบเปิด (Open Government Partnership : OGP) โดยที่คำว่า “รัฐบาลเปิด (Open Government)” นั้น เป็นการมุ่งพัฒนาภาครัฐภายใต้การยึดมั่นในหลักการบริหารราชการแผ่นดินด้วยความโปร่งใส มีความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบนำไปสู่การตรวจสอบได้ และที่สำคัญคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางของประชาธิปไตยเพื่อให้การทำงานของหน่วยงานภาครัฐสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนและประเทศโดยรวม ทั้งนี้ การขับเคลื่อนนโยบายฯ คณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ หรือ สำนักงาน ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการเรื่องการเข้าร่วมเป็นสมาชิก Open Government Partnership ของประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2561 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561) ซึ่งได้ให้ความสำคัญที่ครอบคลุมมิติทั้ง 4 แนวคิด ได้แก่ (1) ความโปร่งใส (Transparency) (2) ความรับผิดชอบ (Accountability) (3) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) และ (4) มิติด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Technology and Innovation) ด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชน ตลอดจนใช้ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศผ่านการดำเนินนโยบายต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2564)

2. เป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และการนำนโยบายฯ ไปปฏิบัติกับกลุ่มเยาวชน

2.1 รัฐธรรมนูญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

เพื่อให้เห็นภาพในเชิงประจักษ์ของแนวคิดและภาพรวมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยดังที่ได้กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับประเด็นทางนโยบายสาธารณะ ทั้งในด้านเป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และการนำนโยบายไปปฏิบัติในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชน ผ่านมุมมองการส่งเสริมในภาพรวมของประเทศ ตั้งแต่เป้าหมายในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาประเทศที่สะท้อนจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พุทธศักราช 2560) อันมีหลักการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

เพื่อให้เกิดการปฏิรูประบบการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดิน ดังจะเห็นได้จากความมุ่งหมายตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 34 ที่มุ่งเน้นการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยวิธีการใด ๆ ของบุคคล และเสรีภาพทางวิชาการ โดยต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น รวมไปถึง มาตรา 41 ที่กำหนดสิทธิของบุคคลและชุมชนในการเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของรัฐ การร้องทุกข์และการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) อันสอดคล้องกับแนวคิดของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกรอบคำนิยามของดัชนีการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation Index: EPI) ของสหประชาชาติ ทั้งในด้านการเปิดเผยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Information) การให้คำปรึกษาทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Consultation) และการตัดสินใจทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Decision-Making) ดังนั้น จึงถือเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องผลักดันการดำเนินนโยบายในการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เข้ากับการทำงานในลักษณะการพัฒนาระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 เป้าหมายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

หากพิจารณาเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สะท้อนเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) จะพบว่า มีความเชื่อมโยงกับแนวทางและเป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่ 6 เรื่องการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ที่มีความมุ่งหมายให้ภาครัฐของไทยมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส โดยหนึ่งในเครื่องมือที่จะผลักดันการทำงานดังกล่าวก็คือ การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะอย่างเหมาะสม รวมไปถึงจนถึงเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ก็ยังสอดคล้องกับแนวทางที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าไปใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเทศในมิติต่าง ๆ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่มุ่งเป้าในการเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกกระดับ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ทั้งนี้ เมื่อมีการกำหนดเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ ที่ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์แม่บทของประเทศที่ทุกแผนลำดับรองลงมาจะต้องกำหนดเป้าหมายและจัดทำแนวทางที่สนับสนุนและเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ทั้ง 23 ฉบับ ก็ล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับประเด็นของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่เด่นชัดที่สุดก็คงจะเป็นแผนที่ 20 การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐที่ได้กำหนดแผนย่อยในเรื่องของการปรับสมดุลภาครัฐผ่านการให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะอย่างเหมาะสม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ตลอดจนยังมีการกำหนดเป็นเป้าหมายสำคัญภายใต้แผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง (ฉบับปรับปรุง) ที่ระบุตามกิจกรรมปฏิรูปที่ 2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะทุกระดับที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริงด้วยการกำหนดตัวชี้วัดที่ต้องการให้เกิดการยุติเรื่องร้องทุกข์และการแสดงความเห็นของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้น และผลักดันคะแนนด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เพิ่มสูงขึ้นผ่านการนำเครื่องมือและทรัพยากรต่าง ๆ ของภาครัฐมาใช้ในการดำเนินนโยบายอย่างบูรณาการของหน่วยงานและตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป้าหมายสำคัญหนึ่งที่น่าสนใจและถือเป็นจุดเริ่มต้นอันทรงพลังของการดำเนินนโยบายในเรื่องนี้คือความพยายามในการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ พ.ศ. ที่กำหนดแล้วเสร็จภายในปี พ.ศ.2565 (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) (2564, 25 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 138) โดยที่ผ่านมามีคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติและรับทราบต่อร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไปแล้วเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 ซึ่งมีสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักร่วมกับกระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงยุติธรรม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงาน ก.พ. สำนักงานงบประมาณ โดยสาระสำคัญที่น่าสนใจของร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานของกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะในขั้นตอนต่าง ๆ การเผยแพร่ข้อมูลนโยบายสาธารณะให้ประชาชนทราบ การป้องกันความเสียหายจากนโยบายสาธารณะตามคำร้องขอของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย ไปจนถึงการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำการใด เพื่อมิให้มีการดำเนินการหรือทำให้การดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะไม่เป็นไปตามร่างพระราชบัญญัติ ตลอดจนกำหนดให้มีคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ และจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะซึ่งถือเป็นหน่วยงานเฉพาะในบทบาทความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการสำหรับการดำเนินนโยบายในเรื่องนี้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561)

3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายใต้การพัฒนาระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล

สำหรับกรณีศึกษาของบทความฉบับนี้ ได้มุ่งพิจารณาการดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่รวมถึงกลุ่มเยาวชนในปัจจุบันที่ซึ่งเป็น สามารถพิจารณาได้ตั้งแต่เป้าหมายที่กำหนดตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล 2563-2565 ในส่วนของยุทธศาสตร์ 4 ที่มุ่งเน้นพัฒนากลไกสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนต่อการร่วมขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลด้วยการผลักดันให้มีระบบสร้างการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการกำหนดนโยบาย เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงและเท่า

เทียม (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2564) โดยมีสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งยังมีการกำหนดงบประมาณในลักษณะของแผนงานบูรณาการรัฐบาลดิจิทัล ประกอบกับด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายใต้การพัฒนาระบบเปิด (Open Government Partnership : OGP) ก็ได้มีมติคณะรัฐมนตรี 4 ธันวาคม 2561 ที่มอบหมายให้ สำนักงาน ก.พ.ร. ดำเนินการเรื่องการเข้าร่วมเป็นสมาชิก Open Government Partnership และกำหนดเป็นเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้การทำงานของภาครัฐสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย

สำหรับการนำนโยบายไปปฏิบัติของสำนักงาน ก.พ.ร. ได้มีลักษณะของการสั่งการจากบนลงล่าง หรือ Top-Down Approach ผสมผสานกับการทำงานร่วมกับตัวแสดงที่เป็นภาคีและเครือข่ายต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดรูปแบบการสั่งการและการควบคุม (Command and Control) ผ่านคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) เป็นประธาน ซึ่งได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาระบบราชการเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารภาครัฐระบบเปิดและการมีส่วนร่วม (อ.ก.พ.ร.เกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารภาครัฐระบบเปิดและการมีส่วนร่วม) ขึ้นมาขับเคลื่อนนโยบายนี้โดยเฉพาะ ทั้งนี้ ได้มีการมอบหมายให้กองนวัตกรรมบริการภาครัฐ กลุ่มพัฒนาระบบสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบราชการ เป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานผ่านการกำหนดแนวทาง มาตรการ และวิธีการในการพัฒนาและส่งเสริมให้ส่วนราชการมีการบริหารภาครัฐระบบเปิด เพื่อให้ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์และตอบสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนให้คำปรึกษา แนะนำข้อเสนอแนะ และส่งเสริม สนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐมีการนำแนวคิดและวิธีการบริหารภาครัฐระบบเปิดไปประยุกต์ใช้กับระบบราชการที่จะนำไปสู่การบริหารภาครัฐระบบเปิดตามแนวทาง มาตรการ และวิธีการที่กำหนด รวมไปถึงยังมีการทำงานร่วมกับผู้แทนส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือผู้แทนจากภาคส่วนอื่น ในความร่วมมือกันในการเขียนนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล 2563 – 2565 ในเป้าหมายที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาบริการของภาครัฐ และกำหนดนโยบายสำคัญของประเทศ ด้วยการเสนอความคิดเห็นด้านนโยบายหรือประเด็นการพัฒนาประเทศผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือระบบดิจิทัลด้วยการเปิดและแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 4 ช่องทางหลัก ได้แก่ ช่องทางที่เป็นทางการอย่างเว็บไซต์ (www.opengovernment.go.th) และสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยง่ายและสะดวก ไม่ว่าจะเป็น Facebook YouTube Channel และ Line Official Account

4. การนำนโยบายไปปฏิบัติในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์กับกลุ่มเยาวชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชนภายใต้แนวทางการพัฒนาภาครัฐแบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่านหน่วยงานหลักอย่างสำนักงาน ก.พ.ร. นั้น ได้มีการประสานงานความร่วมมือทางนโยบาย (Coordination) ทั้งกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงจนถึงองค์กร เครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการดำเนินงานได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน ควบคู่กับการพัฒนาเครื่องมือหรือระบบที่เข้ามาสนับสนุนการสร้างการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วยการวางแผนการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายในระดับของนโยบายและยุทธศาสตร์ (Centralized Targets) และการสั่งการจากคณะรัฐมนตรีฯ ภายใต้แผนปฏิบัติราชการสำนักงาน ก.พ.ร. ที่มีมติของการผลักดันในเรื่องดังกล่าวที่ครอบคลุมการจัดให้มีการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือระบบเว็บไซต์อย่างมีธรรมาภิบาลของการจัดการข้อมูลภาครัฐ ทั้งข้อมูลในด้านของการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ การแสดงความคิดเห็นและรับเรื่องร้องเรียน รวมไปถึงจนถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและออกแบบนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผนวกกับกลไกสร้างการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญและสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากเยาวชนได้เป็นอย่างดีก็คือ “กิจกรรม MY BETTER COUNTRY HACKATHON” ที่ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2562 ด้วยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการร่วมจัดกิจกรรมและออกแบบโจทย์สำหรับการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในระดับประเทศของกลุ่มเยาวชน ไม่ว่าจะเป็น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา และจังหวัดลำปาง เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมออกแบบงานบริการภาครัฐที่ตอบโจทย์กับความต้องการและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดกิจกรรมดังกล่าวแล้วรวม 10 ครั้ง ภายใต้โจทย์การแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศที่หลากหลาย โดยมีกลุ่มเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา ภาคเอกชน ภาคส่วนอื่น ๆ และบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ เข้าร่วมกว่า 900 คน ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้ถูกนำไปสื่อสาร พัฒนา และต่อยอดในการแก้ไขปัญหาจริงร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านกลไกการดำเนินนโยบายของสำนักงาน ก.พ.ร. และคณะอนุกรรมการฯ จนกระทั่งสามารถเกิดเป็น 65 แนวทางหรือต้นแบบการพัฒนางานบริการของหน่วยงานภาครัฐ และมี 26 ข้อเสนอที่ถูกผลักดันให้เกิดการนำไปใช้จริงแล้ว ทั้งในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ การศึกษา สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต และการยกระดับการให้บริการของภาครัฐ

ทั้งนี้ ในแง่ของการส่งเสริมหรือจัดให้มีระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่ตอบสนองการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน สำนักงาน ก.พ.ร. ยังได้จัดให้มีช่องทางสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาบริการของภาครัฐ และกำหนดนโยบายสำคัญของประเทศ ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการเสนอความคิดเห็นด้านนโยบาย หรือประเด็นการพัฒนาประเทศผ่านช่องทางดิจิทัล โดยมีการให้และแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อร่วมกันออกแบบผ่าน www.opengovernment.go.th และระบบข้อมูลเปิดภาครัฐที่ดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายสำคัญอย่างสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) ที่ซึ่งเยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลภาครัฐและร่วมแสดงความคิดเห็น ออกเสียง หรือริเริ่มโครงการใหม่ ๆ ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนยังได้มีการจัดให้มีการส่งเสริมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ Covid-19 ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรม Hackathon Online กิจกรรม Live Your Idea Matter : e-Participation Series ที่มีการดึงเอาตัวแทนคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมและสร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในรูปแบบออนไลน์ เป็นต้น ตลอดจนยังมีการเน้นและให้ความสำคัญกับการผลักดันแนวความคิดของกลุ่มเยาวชนที่ผสมผสานเทคโนโลยีกับบริการภาครัฐ เพื่อเดินหน้าแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยนวัตกรรมผ่านการเปิดรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ พร้อมร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้บริการของภาครัฐ เช่น โครงการ Police Artificial Intelligence หรือ หมวด PAI Chatbot ที่ซึ่งเป็นการให้บริการข้อมูลประชาชนเกี่ยวกับสถานีตำรวจเพื่อแก้ไขความสับสนเชิงข้อมูลระหว่างภาคประชาชนและตำรวจ เช่นเดียวกันกับโครงการ The Guide Light ที่มุ่งเน้นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยให้กับผู้พิการทางสายตาผ่านการพัฒนาเครื่องมือการเรียนรู้ (Toolkit) หรือการพัฒนา Chatbot สำหรับแจ้งเบาะแสยาเสพติด ระบบเพื่อลดระยะเวลาในการรอคอยยาในโรงพยาบาล ระบบแจ้งเตือนผลการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์สาธารณะ และระบบฐานข้อมูลผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์สาธารณะ เป็นต้น

นอกเหนือไปจากการดำเนินนโยบายและการสร้างผลลัพธ์จากการทำงาน (Actionable Policy Solution) แล้วจะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายในข้างต้นของสำนักงาน ก.พ.ร. หน่วยงานภาคี และตัวแสดงในภาคส่วนต่าง ๆ ยังได้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินนโยบาย (Computer/IT Technology) ในเชิงของการบริหารจัดการด้วยการจัดประชุมหารือกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศผ่านระบบการประชุมอิเล็กทรอนิกส์ (e-Meeting) รวมไปถึงการสื่อสารและสร้างการรับรู้ ความเข้าใจในเป้าหมายและการดำเนินนโยบายของผู้เกี่ยวข้องผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ตลอดจนการติดตาม ประเมินผล และรายงานต่อคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ดังนั้น จึงเป็นข้อมูลในเชิงประจักษ์ที่สะท้อนพัฒนาการความก้าวหน้าในการนำนโยบายไปปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชนในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญและเป็นจุดเปลี่ยนเล็ก ๆ จุดหนึ่งที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงโครงสร้างทางสังคม

ของความไม่เชื่อมั่นในการบริหารงานภาครัฐของคนรุ่นใหม่ด้วยการสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและกำหนดนโยบาย รวมถึงการแสดงความคิดเห็นและร้องเรียนการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ภายใต้การมีและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างเพียงพอและมีคุณภาพผ่านช่องทางความร่วมมือทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งที่เป็นทางการอย่างระบบการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐ และไม่เป็นทางการ อย่างสื่อสังคมออนไลน์ทั่วไป ต่อไป

5. กรณีตัวอย่าง “ลำปางสดใส ลดฝุ่น PM 2.5” ผลจากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล

เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชนตามที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษากรณีตัวอย่างของการส่งเสริมฯ ผ่านการฉายภาพของตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งในฝั่งของผู้กำหนดและนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างสำนักงาน ก.พ.ร. และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องภายใต้การกำกับดูแลของคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพิจารณาในฝั่งของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินนโยบาย ทั้งในส่วนที่เป็นกลุ่มเยาวชนและการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง โดยกรณีตัวอย่างที่นำเสนอในบทความนี้เป็นกรณีของการขับเคลื่อนข้อเสนอของกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปที่ได้รับการคัดเลือกจากการจัดกิจกรรม MY BETTER COUNTRY HACKATHON ครั้งที่ 8 ในประเด็นของ “ลำปางสดใส ลดฝุ่น PM 2.5” ที่ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าในก้าวสำคัญของการพัฒนาทางนโยบายนี้จากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปผ่านการจัดกิจกรรม MY BETTER COUNTRY HACKATHON ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2564 โดยมีการประชุมหารือระหว่างสำนักงาน ก.พ.ร. และจังหวัดลำปาง รวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อกำหนดโจทย์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 สำหรับใช้ในกิจกรรม พร้อมทั้งจัดให้มีช่องทางสำหรับการเปิดและแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ ช่องทางที่เป็นทางการอย่างเว็บไซต์ (www.opengovernment.go.th) และช่องทางผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ทั้งนี้ จากการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ยังคงมีการดำเนินงานในลักษณะของการลงพื้นที่จริงในจังหวัดลำปาง (Onsite) เพื่อระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไป รวมไปถึงจนถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ในประเด็นวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 ทั้งในส่วนของการเตรียมความพร้อม วิธีการบริหารจัดการระหว่างเผชิญปัญหา และการจัดการภายหลังจากเกิดปัญหา ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมความร่วมมือของกลุ่มเยาวชนอาจยังต้องดำเนินงานควบคู่กันไปทั้งในรูปแบบของการจัดกิจกรรมในพื้นที่จริงและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความร่วมมือทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการส่งเสริมของกรณีตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นไปได้

ก่อให้เกิดการผลักดันข้อเสนอโครงการจากการระดมความคิดเห็นที่มีกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้จริง จำนวนทั้งสิ้น 2 โครงการ ได้แก่ (1) โครงการวิทยุท้องถิ่น เข้าถึงประชาชน และ (2) โครงการ “CHAT BOT น้องเข้ม” ที่ดำเนินการโดยเยาวชนและคนในพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้และประชาสัมพันธ์ จนนำไปสู่การมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการป้องกันไฟฟ้าและหมอกควัน รวมถึงมีการนำเทคโนโลยีระบบ AI มาใช้สำหรับการโต้ตอบอัตโนมัติในการรับแจ้งเหตุ หรือการรับแจ้งข้อมูลข่าวสาร และส่งต่อไปยังหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมได้ถูกนำไปเสนอและหารือร่วมกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องผ่านการจัดตั้งเป็นคณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาภาครัฐระบบเปิดในระดับพื้นที่ จังหวัดลำปาง ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารภาครัฐระบบเปิดและการมีส่วนร่วม โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง เป็นประธานคณะทำงานดังกล่าว สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงระดับของผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมที่ถูกนำไปใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหาในเชิงพื้นที่อย่างจริงจังจนเกิดเป็นแผนปฏิบัติการและแผนการดำเนินการสำหรับการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาหมอกพิษด้านฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ของจังหวัดลำปาง พร้อมทั้ง มีการผลักดันเรื่องการเปิดเผยข้อมูลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะของ Open Data Platform เพื่อสร้างความโปร่งใส ความเชื่อมั่น สร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการบริหาร ตัดสินใจของภาครัฐ ในลักษณะของ Virtual War Room สอดรับกับการพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลด้วยการบูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องฝุ่นละออง PM 2.5 เช่น ค่าฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) พื้นที่เผาไหม้พื้นที่เกิดไฟไหม้ซ้ำซาก สถานการณ์การเผาของประเทศเพื่อนบ้าน สภาพอากาศหรือทิศทางลม ปัญหาสุขภาพของประชาชน เป็นต้น

จากกรณีตัวอย่างที่เป็นผลจากการดำเนินงานที่สะท้อนภาพการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปในช่วงต้นนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ที่สำนักงาน ก.พ.ร. นำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งรวมถึงกระบวนการติดต่อและประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม เช่น การจัดระบบเพื่อเสนอโครงการผ่านช่องทางออนไลน์ หรือการใช้ระบบการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการประสานงาน จัดประชุม รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการเผยแพร่และสร้างความร่วมมือบนระบบสื่อสารสังคมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ อันสอดคล้องกับ “6 C’s Model” ที่เป็นหนึ่งในตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation Approaches) แบบบนล่าง (นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ, ม.ป.ป.) โดยสะท้อนได้ตั้งแต่จากภาพใหญ่ของการกำหนดเป็นเป้าหมายประเทศในประเด็นของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในเชิงกฎหมายและยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ถ่ายทอดมาสู่เป้าหมายหลักของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิด ที่มุ่งให้การทำงานของภาครัฐสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย รวมถึงการขับเคลื่อนในประเด็นเป้าหมายการมีระบบสร้างการมีส่วนร่วม (e-Participation) ในการกำหนด

เชิงนโยบาย เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมตามที่กำหนดในแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล 2563-2565 ที่ซึ่งกิจกรรม MY BETTER COUNTRY HACKATHON ครั้งที่ 8 ในประเด็นของ “ล้างมลพิษ ลดฝุ่น PM 2.5” ถือเป็นส่วนสำคัญหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อตอบสนองเป้าหมายดังกล่าว ผ่านการกำหนดรูปแบบวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ดำเนินงาน ทั้งในส่วนของงบประมาณ หน้าที่และอำนาจ หน่วยงาน และบุคลากร ของสำนักงาน ก.พ.ร. และหน่วยงานภาคีสำคัญอย่างจังหวัดลำปาง ที่ซึ่งสะท้อนภาพการดำเนินนโยบายที่กำหนดเป้าหมายจากส่วนกลางและดำเนินการขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่นได้ในเชิงประจักษ์ด้วยรูปแบบการสั่งการและการควบคุมของสายบังคับบัญชาสู่หน่วยปฏิบัติที่แต่งตั้งอย่างเป็นทางการของคณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาภาครัฐระบบเปิดในระดับพื้นที่ จังหวัดลำปาง พร้อมทั้งยังฉายภาพของการประสานงานความร่วมมือทางนโยบายที่มีตัวแสดงจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานระดับท้องถิ่น และที่สำคัญคือการสร้างกระบวนการทางความร่วมมือของประชาชนที่หมายรวมถึงกลุ่มเยาวชนในพื้นที่จังหวัดลำปางในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนสำหรับการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ในพื้นที่จนออกเป็นแผนปฏิบัติการและแผนการดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ของจังหวัดลำปาง อย่างเป็นรูปธรรม ที่จะนำไปสู่ความครบถ้วนและชัดเจนของการดำเนินนโยบาย รวมไปถึงใช้สำหรับสื่อสารและทำความเข้าใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภายใต้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินนโยบาย ทั้งในส่วนของขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลเปิดภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และการจัดให้มีระบบบริการหรือช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการสื่อสารดำเนินนโยบายร่วมกันกับกลุ่มเยาวชน ประชาชนทั่วไป และการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงานส่วนกลางอย่างสำนักงาน ก.พ.ร. และจังหวัดลำปางที่เป็นหน่วยงานระดับท้องถิ่น รวมไปถึงจนถึงการสร้างนวัตกรรมของการสื่อสาร แฉงเหตุ และข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางวิทยุท้องถิ่น และ CHAT BOT นื่องเข้ม ที่ถือเป็นผลลัพธ์จากการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปในเชิงประจักษ์และเห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

6. บทวิพากษ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติและผลจากการดำเนินนโยบาย

6.1 ประเด็นความก้าวหน้าและความท้าทายต่อการดำเนินนโยบายของประเทศไทย

ในการพิจารณาระดับของการพัฒนาการในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในด้านกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชน ภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทยที่มีสำนักงาน ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลักตามที่ได้บรรยายมาทั้งหมดนั้น อาจกล่าวได้ว่าในภาพรวมของกระบวนการส่งเสริมตามนโยบายดังกล่าวจะเน้นการเปิดข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในภาพรวมของประชาชนทั่วไปที่ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมายส่งเสริมการมีส่วนร่วม ทั้งในเชิงกฎหมายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ ภายใต้การจัดสรรงบประมาณทั้งในระดับของหน่วยงานที่เป็นผู้ขอรับการจัดสรรจากรัฐบาล และงบประมาณเฉพาะตาม

แผนงานบูรณาการรัฐบาลดิจิทัลในยุทธศาสตร์ 4 พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนฯ รวมไปถึงการมีรูปแบบการสั่งการและการควบคุมการดำเนินนโยบายที่ค่อนข้างชัดเจน ตั้งแต่การสั่งการมอบหมายจากคณะรัฐมนตรี การแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดูแลนโยบายด้านนี้เป็นการเฉพาะ และการจัดแบ่งส่วนราชการของหน่วยงานขับเคลื่อนหลักอย่างสำนักงาน ก.พ.ร. ที่ให้ความสำคัญและตั้งกลุ่มพัฒนาระบบสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบราชการ ก.พ.ร. ขึ้นมาเฉพาะในการประสานงานความร่วมมือทางนโยบาย ตลอดจนถึงถือเป็นการดำเนินนโยบายที่มีการเปิดโอกาสให้มีส่วนแสดงอื่น ๆ เช่น ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือผู้แทนจากภาคส่วนอื่น ๆ และเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในลักษณะของการเชื่อมโยงทางสังคม (Socio-cybernetic System) ภายใต้การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) ด้วยการกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายระดับประเทศที่ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายและแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสั่งการจากคณะรัฐมนตรี โดยมีการสื่อสารและทำความเข้าใจตลอดสายบังคับบัญชา รวมถึงตัวแสดงอื่น ๆ เช่น เยาวชน และหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ตลอดจนถึงสามารถผลักดันและส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกระบวนการต่าง ๆ ทั้งในส่วนของการจัดการองค์กร การดำเนินนโยบาย การมีเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ในการสร้างการมีส่วนร่วม เช่น ฐานข้อมูลเปิดภาครัฐ การเสนอโครงการใหม่และการสร้างความร่วมมือผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมถึงยังมีการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขโจทย์ปัญหา หรือ Policy Solution ที่ตรงกับบริบทและความต้องการของทุกภาคส่วน อันนำไปสู่การเป็นจุดเริ่มต้นของการมีกรณีตัวอย่างของกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดผลแล้วอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาประเมินระดับการมีส่วนร่วมของนโยบายดังกล่าวตามเกณฑ์องค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (WHO and UNICEF, 1978, p. 41 อ้างใน เมธา หริมเทพาธิป, ม.ป.ป.) จะพบว่า มีความครอบคลุมทั้ง 4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่การเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนได้มีการวางแผนผ่านการระดมสมองและแสดงความคิดเห็นทั้งในรูปแบบปกติและผ่านระบบออนไลน์ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของปัญหา เป้าหมาย การใช้ทรัพยากร รวมถึงการกำหนดวิธีติดตามประเมินผลด้วยการตัดสินใจด้วยตนเองภายใต้การมีผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ให้คำแนะนำและพิจารณาข้อเสนอก่อนจะถูกนำไปใช้สำหรับการดำเนินกิจกรรมจริงอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หากแต่ผู้เขียนยังไม่เห็นถึงการมีส่วนร่วมด้านบริหารการใช้ทรัพยากร และการกำหนดความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มเยาวชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะนโยบายในเรื่องดังกล่าวจะเน้นการส่งเสริมกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดเห็นต่อการแก้ไขโจทย์ปัญหาทางสังคมมากกว่าการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของประชาชน (Accountability of People) ต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์

นี่ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้กลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อบรรเทาผลกระทบของปัญหาตามบริบทของตนเองได้ สะท้อนภาพของการพึ่งระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม ตลอดจนสามารถขยายผลการดำเนินงานไปสู่การสร้างผลประโยชน์ในระดับพื้นที่และเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

หากแต่การนำนโยบายไปปฏิบัติของกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดในการดำเนินนโยบายที่เป็นประเด็นความท้าทายที่หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการที่กระบวนการส่งเสริมยังขาดในเรื่องของความชัดเจนในเป้าหมายระยะยาวของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลที่ต้องกำหนดแผนงานและลำดับความสำคัญของการดำเนินงานและมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม รวมถึงการกำหนดนโยบายที่จำเป็นต้องแบ่งแยกตามบริบทของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่เป็น “กลุ่มเยาวชน” ที่มีคุณลักษณะและความต้องการเฉพาะด้านที่แตกต่างไปจากกลุ่มประชาชนอื่น ๆ ดังสะท้อนจากกรณีของปัญหาความไม่ไว้วางใจและขาดความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานของภาครัฐ การตระหนักและให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ความขัดแย้งทางแนวความคิดของการบริหารงานและดำเนินนโยบายของรัฐที่ไม่ตรงกับตัวของเยาวชนเอง และปัญหาอื่น ๆ อีกจำนวนมาก โดยสาเหตุสำคัญหนึ่งของการเกิดเป็นประเด็นความท้าทายนี้คงหนีไม่พ้นในเรื่องของวิวัฒนาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างโลกออนไลน์ที่มีสื่อสังคมไร้พรมแดนที่ง่ายและสะดวกต่อการเข้าถึงของกลุ่มเยาวชน ซึ่งต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่าสื่อสังคมเหล่านั้น เป็นทั้งคุณประโยชน์ต่อการมองเห็นโลกกว้างและเต็มไปด้วยข้อมูลที่สามารถใช้ต่อยอดและพัฒนา

ในด้านต่าง ๆ ได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งของเหรียญนั้นก็ยังมีอันตรายที่แอบแฝงและง่ายต่อการปลุกเร้าทางความคิดและความเชื่อที่บิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงบางอย่าง ส่งผลให้เกิดเป็นสภาพปัญหาความขัดแย้งหรือความเห็นต่างระหว่างหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มเยาวชน ยิ่งไปกว่านั้น หากภาครัฐยังนิ่งเฉยกับเสียงของเยาวชนก็จะยิ่งเป็นชนวนของความขัดแย้งและความบานปลายของปัญหาในลักษณะของไฟลามทุ่ง ดังนั้น จึงต้องสร้างความชัดเจนและกำหนดเป็นเป้าหมายเฉพาะกลุ่มของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนโดยนำเอาความก้าวหน้าของวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการเข้าถึงและดึงดูดเยาวชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ อย่างจริงจัง และต้องสร้างความชัดเจนในความเชื่อมโยงกับเป้าหมายอื่น ๆ เช่น แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทและความเหมาะสมกับกระบวนการดำเนินนโยบาย พร้อมมีรูปแบบการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน ทั้งในส่วนที่เป็นงานดำเนินการลักษณะแบบดั้งเดิมและการให้ความสำคัญอย่างจริงจังสำหรับพัฒนาเครื่องมือและช่องทางของการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมอย่างสะดวก มั่นคงปลอดภัย

และเป็นที่ยอมรับ ตอบสนองต่อความต้องการและให้คุณค่ากับเสียงของเยาวชนทั้งในกลุ่มที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนรัฐบาล อย่างแท้จริง

6.2 ภาพสะท้อนจากกรณีตัวอย่างของการดำเนินนโยบายในต่างประเทศ

จากที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้ เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนในระดับความก้าวหน้าของการดำเนินนโยบายในเรื่องนี้ จึงขอฉายภาพกรณีตัวอย่างในต่างประเทศพร้อมวิพากษ์เชิงเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศไทยผ่านการใช้หลักเกณฑ์การวัดระดับของการมีส่วนร่วมของนโยบายขององค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติโดยสังเขป ซึ่งครอบคลุมใน 4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ และการได้รับประโยชน์ ดังนี้

กรณีของฟินแลนด์ที่ดำเนินนโยบายใกล้เคียงกับประเทศไทยที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยฟินแลนด์ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเป็น A youth jury ประกอบด้วยคนหนุ่มสาวทั่วไปที่มีอายุระหว่าง 12-25 ปี ที่เข้ามามีส่วนในการวางแผน และดำเนินกิจกรรมเสมือนเป็นกระบอกเสียงให้กับกลุ่มเยาวชน ส่งผลให้กระบวนการตัดสินใจมีความเท่าเทียมมากขึ้นและมีความหลากหลายมากขึ้นในเวทีการเมืองที่สำคัญตั้งแต่ปัญหาระดับโรงเรียนในท้องถิ่นไปจนถึงนโยบายระดับชาติ อันเป็นการใช้ประโยชน์จากการสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับคนหนุ่มสาวที่สามารถเปิดใจและรับฟังประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยจากการติดตามประเมินผลใน 60 เขตเทศบาลรวมจำนวนเยาวชน 2,500 คน ได้เปิดประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการที่สะท้อนผลตอบรับจากคนหนุ่มสาวและผู้มีอำนาจตัดสินใจส่วนใหญ่เป็นไปในเชิงบวกด้วยการได้รับประโยชน์จากการที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจมีความมุ่งมั่นเดินทางข้อเสนอของเยาวชน เพื่อลดการเผชิญหน้าระหว่างคนหนุ่มสาวและผู้มีอำนาจตัดสินใจ ตลอดจนยังสามารถเพิ่มความไว้วางใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจในความสามารถและความเต็มใจของเยาวชนที่จะมีส่วนร่วมอีกด้วย (Finnish Youth Research Network and Finnish Youth Research Society, 2014)

ทั้งนี้ หากพิจารณากรณีที่มีการดำเนินนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเยาวชนอย่างจริงจังและกำหนดเป็นรูปแบบการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย นอกเหนือไปจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างที่เน้นเพียงแค่การส่งเสริมประชาชนทั่ว ๆ ไปให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายสาธารณะแบบกรณีของไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้จากความพยายามในการพัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายหนึ่งที่สำคัญของสภายุโรป (Council of Europe) ที่ได้มีการสร้างการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ และการได้รับประโยชน์ บนพื้นฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารผ่านกฎบัตรการมีส่วนร่วมของคนหนุ่มสาวในชีวิต ท้องถิ่น และภูมิภาค ซึ่งจัดทำโดย

สภาคองเกรสของหน่วยงานท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ตั้งแต่ในปี พ.ศ.2546 ที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการสร้างโอกาสใหม่ ๆ ทั้งในเชิงของการให้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและสามารถใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านช่องทางที่หลากหลาย

ประกอบกับในปี พ.ศ.2547 คณะกรรมการรัฐมนตรี ผู้มีอำนาจสูงสุดในสภายุโรปยังได้ออกข้อเสนอแนะเกี่ยวกับธรรมาภิบาลอิเล็กทรอนิกส์โดยพิจารณาจากเทคโนโลยีของการพัฒนาสังคมจนเกิดเป็น The Youth Department ที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยภายใน Directorate General of Democracy (DGII) ของสภายุโรปซึ่งเป็นฝ่ายกำหนดรายละเอียดแนวทาง โปรแกรม และเครื่องมือทางกฎหมายสำหรับการพัฒนานโยบายเยาวชนที่สอดคล้องและมีประสิทธิภาพในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับยุโรปผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (<https://www.coe.int/en/web/youth/home>) ในการให้เงินทุนและการสนับสนุนด้านการศึกษาสำหรับกิจกรรมเยาวชนระดับนานาชาติที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองของเยาวชน การเคลื่อนย้ายของเยาวชน และค่านิยมของสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และพหุนิยมทางวัฒนธรรม (European Youth Centre, Strasbourg, 2009) สอดคล้องกับความพยายามในเชิงรุกเพื่อให้กลุ่มเยาวชนเกิดการลุกขึ้นมาเสนอโครงการของตนเองผ่านการให้ข้อมูลและแนวทางดำเนินงานจาก OPIN GUIDELINES Tips and tricks for more and better youth eParticipation (OPIN) ของ Danish Board of Technology Foundation ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกตั้งแต่ขั้นของการวางแผน แก่ผู้ริเริ่มที่ต้องการดำเนินโครงการ eParticipation ของเยาวชนบนแพลตฟอร์ม OPIN (www.opin.me) โดยจะถูกนำไปใช้เสนอและผลักดันสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม (Danish Board of Technology Foundation, 2017) ตลอดจนกรณีตัวอย่างของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของเยาวชนด้วยการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อย่างเด่นชัดของออสเตรียที่หน่วยงานของไทยควรต้องหยิบยกขึ้นมาใช้เป็นแนวทางจากกรณีศึกษาของ “mitmachen.at – move your future” ที่เป็นการดำเนินงานของของศูนย์คอมพิวเตอร์กลางแห่งออสเตรีย (BRZ, Bundesrechenzentrum) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนอายุระหว่าง 15-25 ปีและอาศัยอยู่ในออสเตรียเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมืองในหัวข้อที่เห็นว่ามีสำคัญต่ออนาคตของพวกเขา ซึ่งข้อมูลจะถูกนำเข้าผ่านระบบการประเมินในรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยโปรแกรมจะตรวจสอบดูจำนวนความถี่ของคำวิเคราะห์คำพ้องความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างคำ แล้วแสดงผลของผู้เข้าร่วมเพื่อสรุปออกมาเป็นแนวคิดทั้งหมดก่อนนำไปสู่กระบวนการให้คะแนนและประเมินผลผ่านการใช้แบบสอบถามออนไลน์ และสื่อสารสาธารณะในประเด็นผลลัพธ์และบทเรียนที่ได้รับจากการศึกษาต่อสาธารณชน พร้อมทั้ง ส่งต่อไปยังฝ่ายการเมืองและฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ประกอบการดำเนินนโยบายสำคัญต่าง ๆ ต่อไป (Noella Edelmann, Robert Krimmer and Peter Parycek, 2008)

7. บทสรุป

กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลเป็นการดำเนินนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก โดยเฉพาะในเชิงของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบ

ต่อรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยประเด็นของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่หมายรวมถึงกลุ่มเยาวชนก็ถือเป็นนโยบายสาธารณะสำคัญหนึ่งที่สอดคล้องและเป็นไปตามที่กำหนดไว้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและถูกนำมาใช้เป็นเป้าหมายสำคัญของชาติในระดับต่าง ๆ ซึ่งภาครัฐจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญ โดยที่ผ่านมามีการนำนโยบายไปปฏิบัติของสำนักงาน ก.พ.ร. ตามข้อสั่งการของคณะรัฐมนตรี

ได้มีลักษณะของการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down Approach) ผสมผสานกับการทำงานร่วมกับตัวแสดงที่เป็นภาคีและเครือข่ายต่าง ๆ ภายใต้การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารภาครัฐระบบเปิดและการมีส่วนร่วมขึ้นมาขับเคลื่อนนโยบายนี้เป็นการเฉพาะ โดยเน้นการผลักดันให้มีการเปิดข้อมูลภาครัฐในลักษณะของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลสำหรับการสร้างองค์ความรู้และประกอบการตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบายสาธารณะ โดยสำหรับการดำเนินงานที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ก่อให้เกิดกรณีตัวอย่าง “ลำปางสดใส ลดฝุ่น PM 2.5” รวมถึงตัวอย่างความก้าวหน้าอื่น ๆ ที่เป็นผลจากการขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับหลาย ๆ กรณีศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่ต่างก็มีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น (Local) ที่มีภาคีเครือข่ายหรือตัวแสดงในพื้นที่ที่เป็นผู้ผลักดันการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงพื้นที่อันตรงกับบริบทและความต้องการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ยังพบประเด็นความท้าทายสำคัญของการนำนโยบายไปปฏิบัติของไทยนั้น ที่ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในภาพรวมของประชาชนทั่วไปที่ยังไม่ได้จำแนกรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มเยาวชนอย่างเหมาะสม รวมทั้งยังขาดความชัดเจนในเป้าหมายระยะยาวของการส่งเสริมที่ควรต้องกำหนดแผนงานและลำดับความสำคัญของการดำเนินงานและมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเยาวชนทุกกลุ่ม ทั้งในฝั่งของกลุ่มที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนการทำงานของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ตลอดจนควรต้องเร่งการพัฒนาช่องทางความร่วมมือผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านของฐานข้อมูล การตรวจสอบและแสดงความคิดเห็น การกำหนดนโยบาย รวมถึงการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจต่อการใช้งานบนเครือข่ายหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในประเด็นแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ช่วงอายุของเยาวชน ภาษาที่ใช้ การศึกษา/การรู้หนังสือ โอกาสการเข้าถึงดิจิทัล เป็นต้น พร้อมกันนี้ ยังมีข้อค้นพบหนึ่งที่น่าสนใจคือการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ พ.ศ. ... ตามที่กำหนดในแผนปฏิรูปประเทศ ในปี พ.ศ.2565 ที่ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและตัวแสดงต่าง ๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดเป็นเป้าหมายของการนำเทคโนโลยีหรือระบบดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน รวมไปถึงประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการกำหนดเป็นกลยุทธ์และแผนงานอย่างเป็นรูปธรรมอันจะก่อให้เกิดการดำเนินนโยบายของภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัลยา วินิชย์บัญชา. (2544). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทะนงศักดิ์ เหมือนเตย. (ม.ป.ป.). *การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้น 15 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.tuct.ac.th/km/article.php?id=16>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. (2548). *การศึกษาอำเภอดันแบบในการจัดการสาธารณะเพื่อการบริการประชาชนแบบเบ็ดเสร็จ (Government Gullet)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
- นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ (ม.ป.ป.). *ตัวแบบในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Approaches to Policy Implementation)*. เอกสารประกอบการสอนวิชา สมก 579 นโยบายสาธารณะเชิงวิพากษ์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง *การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง)*. (2564, 25 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 138. สืบค้น 20 สิงหาคม 2564, จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2564/E/044/T_0001.PDF
- เมธา หริมเทพาธิป. (ม.ป.ป.). *ระดับการมีส่วนร่วม*. สืบค้น 2 กันยายน 2564, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/629863>
- วิศรุต สีนพศพร. (2563). *วิเคราะห์สิ่งที่เราเห็น 1 สัปดาห์แห่งการชุมนุม*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://workpointtoday.com/protest/>
- ศิลปะวิษณุ น้อยสมมิตร และโชติกา แก่นธิดา. (2562). *การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อนโยบายสาธารณะ. วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)*. สืบค้น 2 กันยายน 2564, จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/178618>
- สมคิด พุทธศรี. (2563). *Youth Manifesto: นโยบายเยาวชนใหม่เพื่อการเมืองของคนหนุ่มสาว*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://www.the101.world/youth-manifesto/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิคและการนำไปสู่การปฏิบัติ*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.opdc.go.th/content/Mjc4Nw>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2564). *โครงการวิเคราะห์สถานการณ์การบริหารงานภาครัฐแบบองค์รวมและการมองภาครัฐแห่งอนาคต (Government at a Glance)*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.opdc.go.th/content/NTc5MA>

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2564). *หลักการชี้แนะว่าด้วยเรื่องการเป็นรัฐบาลเปิดในประเทศไทย Guiding Principles on Open Government in Thailand*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.opdc.go.th/content/NzEwOA>
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2564). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2563 –2565*. สืบค้น 30 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-024/>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2550). *รายงานของคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พิจารณาศึกษาเรื่อง ร่างพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชน พ.ศ.* . สืบค้น 11 กันยายน 2564, จาก https://www.senate.go.th/document/Ext2197/2197501_0002.PDF
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. สืบค้น 11 กันยายน 2564, จาก <https://web.parliament.go.th/assets/portals/1/files/>
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2564, จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2564, จาก https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/article_20191021103453.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *สรุปสาระสำคัญแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2564, จาก <https://op.chandra.ac.th/plan/images/pdf/Master%20plan%20summary%20under%20the%20national%20strategy.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามอายุ เพศ และจังหวัด พ.ศ. 2563*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2564, จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานคำจำกัดความ โครงการ: สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ปี 2540*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2564, จาก <https://statstd.nso.go.th/definition/>

ภาษาอังกฤษ

- Danish Board of Technology Foundation. (2017). *OPIN GUIDELINES Tips and tricks for more and better youth eParticipation*. Retrieved August 17, 2021, from https://participationpool.eu/wp-content/uploads/2020/05/OPIN_guidelines_web-3.pdf
- European Youth Centre, Strasbourg. (2009). *New ways of youth participation based on Information and Communication Technologies*. Retrieved August 9, 2021, from <https://rm.coe.int/16807037dd>
- Finnish Youth Research Network and Finnish Youth Research Society (2014). *Youth Participation Good Practices in Different Forms of Regional and Local Democracy*. Retrieved August 12, 2021, from http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youthparticipation_goodpractices.pdf
- Noella Edelmann, Robert Krimmer and Peter Parycek. (2008). *Engaging youth through deliberative e-participation: a case study*. Retrieved August 17, 2021, from https://www.researchgate.net/publication/236960902_Engaging_youth_through_deliberative_e-participation_A_case_study
- Statistics Through Eastern Partnership (2020). *Framework and Recommendations for the delivery of e-Participation with Young People*. Retrieved August 19, 2021, from <http://step4youth.eu/wp-content/uploads/2018/03/A-Roadmap-for-the-delivery-of-e-Participation-1.pdf>

สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาและนโยบายการ “เอาชนะจิตและใจ”

เมลิษา อับดุลเลาะห์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการปรับตัวและการสร้างวิธีคิดชุดใหม่ในการรับมือกับสงครามต่อต้าน การก่อความไม่สงบ (counterinsurgency: COIN) ของรัฐบาลอังกฤษในมลายาเมื่อปี 1948 ถึงปี 1960 สงครามนอกแบบ (unconventional warfare) ชุดแรกที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาพบว่าบทบาทของผู้บริหารระดับสูงอย่าง เซอร์ เจอรัลด์ เทมเพลอร์ (Sir Gerald Templer) ที่ยอมรับข้อจำกัดของวิธีคิดชุดเก่า เล็งเห็นว่าสงครามในมลายาเป็นสงครามทางการเมือง (political war) และมีแนวคิดต่อการทำสงครามครั้งนี้ด้วยสำนวน “การเอาชนะจิตและใจ” (Winning Hearts and Minds) ประชาชน โดยเฉพาะชาวจีนในมลายาฐานสนับสนุนสำคัญของกลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐว่าต้องเป็นสาระสำคัญในการสู้รบ ผ่านมาตรการสำคัญ คือ 1) การเรียกร้องสิทธิถือครองที่ดินสำหรับชาวจีนในหมู่บ้าน ยุทธศาสตร์และสิทธิความเป็นพลเมืองแก่ประชากรทุกชาติพันธุ์ในมลายา 2) การปรับปรุงประสิทธิภาพตำรวจในมลายาและเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าร่วมงานกับหน่วยงานตำรวจและกองทัพ และ 3) การวางรากฐานสู่การปกครองตนเองในมลายาและการประกาศเขตขาว เป็นการริเริ่มเปลี่ยนโฉมหน้าของสงครามและวางรากฐานการทำสงครามที่มุ่งให้ความสำคัญทางการเมืองจนทำให้รัฐบาลอังกฤษสามารถยุติสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบดังกล่าวได้ในปี 1960

คำสำคัญ : สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบ, การเอาชนะจิตและใจ, หมินเหยิน, หมู่บ้านยุทธศาสตร์, แผนการบริกส์, มลายา

Received: 20 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

¹ นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 55 หมู่ที่ 13 ตำบลสุคริวัน อำเภอสุคริน จังหวัดนราธิวาส 96190, Maylisa1335@gmail.com.

Winning the Hearts and Minds in Malayan Counterinsurgency

Maylisa Abdulloh²

Abstract

This study aims to investigate the British Malaya government's adaptation and reconceptualisation of its counterinsurgency (COIN) strategies from 1948 to 1960. The study found that during the early period of unconventional warfare after the Second World War, Sir Gerald Templer, the British High Commissioner who recognised the limitations of conventional warfare thinking, had an important role in acknowledging the war in Malaya as a political war. In addition, he adopted the “Winning Hearts and Minds” approach, focusing especially on the Chinese population in Malaya who had been the support base of the anti-British group, as the main strategy towards this war. It was implemented through three main measures: 1) the recognition of the right to land ownership to the Chinese population in the Chinese new villages and the right to citizenship for all ethnicities in Malaya; 2) the restructure of the Malayan police authorities and the involvement of the Chinese in the imperial police and military forces; 3) laying the foundation for self-government in Malaya and the creation of White Areas. These measures changed the face of the war and provided the basis for political warfare, eventually leading the British government to succeeding in putting an end to the Malayan Emergency in 1960.

Keywords: Counterinsurgency, Winning hearts and minds, Min yuen, the Chinese new village, the Briggs plan, Malaya

Received: 20 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

² Master's student, Department of International Relations, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, 55 Moo.13, Sukirin, Narathiwat, 96190, Email: maylisa1335@gmail.com

1. บทนำ

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามขนาดใหญ่ที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลให้กับมวลมนุษยชาติยุติลง สภาวะสงครามรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นแทนอยู่ในระดับเล็กลง ถูกเรียกว่าสงครามนอกแบบ (unconventional warfare) ปรากฏขึ้นเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบสงคราม ที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน การย้อนกลับไปศึกษาสงครามนอกแบบที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

หากพูดถึงสงครามที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลายคนมักจะนึกถึงสงครามเกาหลีหรือสงครามเวียดนาม แต่มองข้ามสงครามที่เกิดขึ้นใกล้บ้านเราอย่างสงครามในมลายา ถึงแม้จะเป็นเพียงสงครามขนาดเล็ก แต่เป็นสงครามแบบใหม่หรือสงครามนอกแบบ (unconventional warfare) ชุดแรกที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามในมลายายังถือเป็นสงครามในลักษณะที่รัฐมหาอำนาจส่วนใหญ่ในอดีตประสบความสำเร็จไปแล้วทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำสงครามของฝรั่งเศสในเวียดนามและแอลจีเรีย และความพ่ายแพ้ของสหรัฐฯ ในเวียดนามใต้ (สุรชาติ บำรุงสุข, 2554, p. 29)

สงครามนอกแบบที่อยู่ในรูปแบบสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาที่อังกฤษเผชิญเป็นการประกาศสงครามกับพรรคคอมมิวนิสต์มลายาหรือ พคม. (Communist Party of Malaya: CPM) พรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและต้องการเรียกร้องเอกราชของมลายาจากรัฐบาลอังกฤษ ทำการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการก่อความไม่สงบ เพื่อขับไล่รัฐบาลอังกฤษออกมลายา (บาร์เบอร์, 2516, pp. 31-32) ความขัดแย้งและอุดมการณ์ที่ต่างกันระหว่าง พคม. และรัฐบาลอังกฤษใน มลายาตึงเครียดมากขึ้น ในวันที่ 16 เดือนมิถุนายน ปี 1948 รัฐบาลอังกฤษได้ตัดสินใจประกาศสงครามหรือ “ภาวะฉุกเฉินครั้งที่ 1”³ ทั่วมลายา หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีชาวยุโรป 3 คน ถูกสมาชิก พคม. ฆาตกรรมในรัฐเปรัก (Perak) (Yao, 2016, pp. 40-41) ตลอดช่วงการต่อสู้ในการเรียกร้องเอกราชของ พคม. จนถึงสิ้นสุดการประกาศภาวะฉุกเฉิน พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคประกอบด้วยชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มแรกๆ ที่สนใจและตื่นตัวในลัทธิมาร์ช เนื่องจากผลกระทบของการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน คนจีนกลุ่มนี้ยังเป็นกองกำลังติดอาวุธขนาดใหญ่ที่มีการจัดระเบียบดีที่สุดในมลายา และมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่รุกรานและยึดครองมลายาและสิงคโปร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (Abdullah, 2014, pp. 4-7)

สงครามในมลายาจึงถือเป็นปัญหาที่ทำลายที่สุดสำหรับกองทัพอังกฤษในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หนังสือเรื่องสงครามของพวกสุนัขรับใช้ (บาร์เบอร์, 2516, p. 44) ชี้ให้เห็นว่าในช่วงต้นของสงครามในมลายานั้น รัฐบาลอังกฤษได้วิเคราะห์หตุปัจจัยต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ากองทัพตนได้เปรียบกว่ากองกำลังของ พคม. ในเกือบทุกด้าน อย่างไรก็ตามเมื่อการรบเกิดขึ้นจริง จำนวนกองกำลังของรัฐบาลที่ปรากฏไม่สามารถเป็นตัวชี้วัดใดๆ แต่กองกำลังของ พคม. กลับสามารถเอาชนะกองกำลังของรัฐบาลอังกฤษ

³ คำว่าภาวะฉุกเฉินครั้งที่ 1 ในมลายา เป็นคำเรียกแทนสงครามการก่อความไม่สงบในมลายาตั้งแต่ปี 1948 และสิ้นสุดลงในปี 1960 เพื่อเป็นหลักประกันว่าเศรษฐกิจในมลายาได้รับความคุ้มครองจากตลาดประกันภัยในลอนดอน

อย่างง่ายดาย เนื่องจากมีความชำนาญการรบในป่ามากกว่า สถานการณ์ดังกล่าวนำมาสู่คำถามที่ว่า รัฐบาลอังกฤษในมลายาจะปรับตัวหรือสร้างวิธีคิดชุดใหม่ในการรับมือกับสงครามรูปแบบนี้อย่างไร บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอวิธีการปรับตัวและการสร้างวิธีคิดชุดใหม่ของรัฐบาลอังกฤษในการรับมือกับสงครามในมลายาของผู้บริหารระดับสูงที่ยอมรับข้อจำกัดของวิธีคิดชุดเก่าและเล็งเห็นว่าสงครามในครั้งนี้เป็นสงครามทางความคิด (the wars of idea) โดยชี้ให้เห็นว่าสงครามในมลายาเป็นสงครามทางการเมือง (political war) (สุรชาติ บำรุงสุข, 2554, p. 36) เพราะฉะนั้นในมิติการคิดนี้จะเห็นความพยายามของอังกฤษในการแก้ไขสถานการณ์เพื่อเป็นฝ่ายชนะที่แตกต่างจากสงครามชุดเก่า

หากกล่าวถึงการปรับตัวของการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายานั้น บุคคลสำคัญที่มักถูกกล่าวถึงว่าเป็นบุคคลที่เปลี่ยนแนวทางการทำสงครามอันเป็นรากฐานสู่ชัยชนะของอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญในเวลาต่อมา คือ เซอร์เจอราร์ด เทมเพลอร์ (Sir Gerald Templer) อดีตนายทหารที่ผ่านประสบการณ์ การรบในสงครามตั้งแต่เวียดนาม แต่กลับมีแนวคิดต่อการทำสงครามในมลายาด้วยสำนวน “Winning Hearts and Minds” ว่าต้องเป็นสาระสำคัญในการสู้รบกับกลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐ บทความนี้มุ่งอธิบายบทบาทสำคัญของผู้นำทางความคิดอย่าง เซอร์ เจอราร์ด เทมเพลอร์ เพื่อศึกษาว่าการปรับตัวของรัฐบาลอังกฤษใน การรับมือกับสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบดังกล่าวเป็นไปในลักษณะใด

ในขณะที่แวดวงความมั่นคงของไทยอาจจะยังไม่คุ้นชินกับสำนวน “Winning Hearts and Minds” มากนัก แต่สำนวนนี้เคยถูกกล่าวถึงมาบ้างแล้ว อย่างน้อยในงานเสวนาเกี่ยวกับภาคใต้ ที่จัดขึ้นโดยสำนักข่าวกรองแห่งชาติร่วมกับโครงการความมั่นคงศึกษา สำนวน “Winning Hearts and Minds” ได้รับการถอดความจาก สุรชาติ บำรุงสุข ว่าเป็น “การเอาชนะจิตและใจ” ประชาชน มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า “The Battle for Mind” สงครามช่วงชิงทางความคิด หรือ “The Battle for Popular Support” สงครามช่วงชิงการสนับสนุนจากประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อโคตโคตยากลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐออกจากประชาชน โดยการสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ประชาชนด้วยการทำให้พื้นที่ปลอดภัยจากการคุกคามของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ และสร้างแรงจูงใจในทางบวกให้ประชาชนหันมาสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การดำเนินการเอาชนะทั้งทางกายภาพและจิตวิทยาต่อจิตใจประชาชน อย่างไรก็ตามสำนวนนี้ไม่ใช่ เรื่อง แปลกใหม่ในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบ หากแต่ต้องยอมรับว่าเป็นคำใหม่ในวงการความมั่นคงไทย ที่คุ้นเคยกับวาทกรรมการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในกรอบคิดแบบสหรัฐฯ สุรชาติ ยังตั้งข้อสังเกตต่อตำราความมั่นคงในประเทศไทยนับตั้งแต่ยุคสงครามเย็นว่า แทบจะไม่มีสำนวน “Winning Hearts and Minds” ปรากฏขึ้นเลย (สุรชาติ บำรุงสุข, 2554)

นอกจากนี้ หลังการเกิดเหตุการณ์ 9-11 ขึ้น สงครามในมลายากลับได้รับความสนใจอีกครั้ง จากเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในสหรัฐฯ งานเขียนเรื่อง How to Eat Soup with Knife ของ John Nalg และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของสหรัฐฯ มีการตั้งข้อสังเกตและ

ทบทวนการทำสงครามของสหรัฐอเมริกาในอัฟกานิสถานและอิรัก สงครามนอกแบบยุคใหม่ที่กองทัพสหรัฐอเมริกาเผชิญ เน้นย้ำว่ากองทัพสหรัฐจำเป็นต้องมีการปรับใช้แนวคิดของการทำสงครามในมลายา เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการทำสงครามรูปแบบนี้อย่างชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต (Petraeus & Amos, 2006; Nagl, 2005)

ดังนั้นการย้อนกลับไปศึกษาสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของอังกฤษในมลายา สงครามที่ประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่นมากที่สุดในช่วงสงครามเย็น เมื่อเปรียบเทียบกับหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ต้องเผชิญกับความหวาดกลัวการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีมาตรการการทำสงครามในรูปแบบของสงครามนอกแบบที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะการทำสงครามของสหรัฐฯ ในเวียดนาม ที่มุ่งให้ความสำคัญกับวิธีการ “ค้นหาและทำลาย” หรือ “การล่าและสังหาร” กลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐ ต่างแสดงให้เห็นแล้วว่าไม่สามารถนำพาให้รัฐบาลประสพชัยชนะในเวทีของสงครามนอกแบบโดยเฉพาะในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบได้ ทั้งนี้การรับมือของรัฐบาลอังกฤษผ่านการให้ความสำคัญกับแนวคิด การเอาชนะจิตและใจประชาชน ในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา ถือเป็นหนึ่งในวิธีการเอาชนะศัตรูในสงครามนอกแบบที่โดดเด่นและน่าสนใจโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การศึกษาปฏิบัติการดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการทำความเข้าใจแนวทางการรับมือสงครามนอกแบบในปัจจุบัน

2. ความล้มเหลวในการรับมือกับสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษเมื่อ พคม. เปิดการโจมตี

สงครามนอกแบบในมลายาถือเป็นสงครามที่ทำลายที่สุดสำหรับกองทัพอังกฤษในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงแม้ว่าในช่วงแรกที่เกิดความขัดแย้ง กองกำลังทหารและตำรวจของอังกฤษในมลายายังมีกำลังไม่เพียงพอ แต่รัฐบาลอังกฤษได้จัดตั้งหน่วยรบพิเศษขนาดใหญ่ขึ้นทันทีหลังมีการประกาศภาวะฉุกเฉิน โดยใช้ยุทธวิธีการรบตามแบบ ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ทั้งๆ ที่รัฐบาลอังกฤษได้วิเคราะห์สถิติต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ากองทัพตนได้เปรียบกว่า พคม. ในเกือบทุกด้านแล้วก็ตาม ช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลอังกฤษในมลายามีกำลังตำรวจมากถึง 10,223 คน กำลังทหารจำนวน 11 กองพัน เป็นทหารมลายา 3 กองพัน กุรข่า 6 กองพัน และอีก 2 กองพัน เป็นทหารราบรักษาพระองค์แห่งเมืองยอร์กเชอร์และหน่วยทหารสก็อต ในขณะที่กองกำลังของ พคม. มีจำนวนเพียง 5,000 คน เท่านั้น (บาร์เบอร์, 2516, p. 44) อีกทั้งภายในสิ้นปี 1949 รัฐบาลอังกฤษได้เพิ่มจำนวนกองกำลังตำรวจในมลายาเป็น 48,000 คน และ 161,281 คน ในปี 1950 นอกจากนี้รัฐบาลอังกฤษยังนำกองกำลังทหารจากประเทศเครือจักรภพอังกฤษ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ตลอดจนกองทหารราบกุรข่าจากฮ่องกงเข้ามาในมลายา และเพิ่มจำนวนทหารมลายาจาก 3 กองพันเป็น 7 กองพัน จนทำให้ในช่วงปลายปี 1950 คาดว่ารัฐบาลอังกฤษมีกองกำลังทหารเป็นจำนวนมากถึง 32,000 คน เพื่อทำสงครามกับ พคม. (Ling, 2010, pp. 152-53)

อย่างไรก็ดีเมื่อการรบเกิดขึ้น จำนวนกองกำลังของรัฐบาลอังกฤษที่ปรากฏไม่สามารถเป็นตัวชี้วัดใดๆ ในการเอาชนะสงคราม ในขณะที่กองกำลังของ พคม. กลับสามารถเอาชนะกองกำลังของรัฐบาลอังกฤษอย่างง่ายดาย เนื่องจากมีความชำนาญการรบในป่ามากกว่า เอกสารของ พคม. เรื่อง *Perjalanan Yang Cemerlang 1930-1980* ยืนยันความล้มเหลวในการทำสงครามของรัฐบาลอังกฤษในช่วงดังกล่าวว่า ระยะแรกของการประกาศภาวะฉุกเฉินเป็นช่วงเวลา ที่ พคม. ได้เปรียบในการทำสงครามมากที่สุด เนื่องจากกองกำลังของพรรคได้รับชัยชนะในการปะทะกับกองกำลังของรัฐที่เกิดขึ้นทั่วมลายาหลายครั้งอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อสมรภูมิการปะทะอยู่บริเวณป่าซึ่งกองกำลังของพรรคมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ นอกจากนี้เอกสารดังกล่าวยังระบุประเด็นความล้มเหลวในการทำสงครามของอังกฤษในช่วงต้นภาวะฉุกเฉินไว้ว่า “ศัตรูได้ชนกองกำลังจำนวนเกือบ 100 กองพัน เข้าสู่มลายา เกณฑ์ทั้งทหารและตำรวจประมาณ 40,000 คน สูญเสียประมาณเป็นพัน ๆ ล้านเหรียญในการทำสงคราม แต่ก็ยังคงพ่ายแพ้ต่อกองกำลังของเรา” (CPM document, 1981)

นอกจากนี้ข้อมูลจากหนังสือชีวประวัติของจินเป็ง อดีตเลขาธิการ พคม. ยังชี้ว่าหลังการประกาศภาวะฉุกเฉิน รัฐบาลอังกฤษในมลายาดำเนินนโยบายโดยใช้กฎข้อบังคับให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการจับกุมและกักขังผู้ที่ถูกคาดว่าเป็น พคม. โดยไม่มีการพิจารณาดี ทำให้ในปลายปี 1948 จำนวนผู้ฝึกไฟ พคม. ถูกจับตัว कु่มซัง เนรเทศและอื่นๆ ทั้งสิ้นจำนวน 1,779 คน (จินเป็ง, 2557, น. 254-258) แต่พรรคก็สามารถรวบรวมสมาชิกใหม่เพื่อทำการฝึกอบรมและยังได้รับการสนับสนุนจากประชาชนหรือที่เรียกว่าหน่วยหมินเหียน (Min Yuen)⁴ อีกอย่างล้มเหลว เนื่องจากระบบการบริหารงานในมลายาขณะนั้นถูกทำให้อ่อนแอลงมากหลังการยึดครองของญี่ปุ่น โดยเฉพาะในชนบทและพื้นที่ทุรกันดารที่มีชาวจีนจำนวนมากตั้งถิ่นฐาน พื้นที่ข้างต้นไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐบาลอังกฤษ ไม่มีแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยรักษาความสงบเรียบร้อย คนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่ถูกชักจูงเข้าร่วมขบวนการและคอยให้การสนับสนุนพรรคได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้ฐานผู้สนับสนุนที่สำคัญของพรรคส่วนใหญ่ยังคงเป็นคนงานชาวจีนทั้งในพื้นที่ชนบทและเมือง กรรมกรในเมืองแร่และสวนยาง (จินเป็ง, 2557, น. 321-323) ในปี 1948 มีการคาดการณ์ว่าพรรคสามารถรวบรวมหน่วยหมินเหียนเป็นจำนวนมากถึง 8,000 คน (จินเป็ง, 2557, น. 254-258)

นอกจากความล้มเหลวในการรับมือกับศัตรูแล้ว รัฐบาลอังกฤษในมลายายังคงประสบปัญหาในการรับมือกับผู้สนับสนุน พคม. ที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวจีนในมลายาอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ในปี 1947 ก่อนที่จะมีการประกาศภาวะฉุกเฉินพบว่าจำนวนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมลายามีมากถึงร้อยละ 44.70 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ขณะที่ชาวมาเลเซียเพียงร้อยละ 38.20 เท่านั้น (Kheng, 2012, p. 5) แต่รัฐบาลอังกฤษในมลายากลับใช้มาตรการต่างๆ ในการรับมือกับกลุ่มชาวจีนที่คาดว่าเป็นผู้สนับสนุน พคม. และหน่วยหมินเหียน ผ่านการแสดงถึงความเหี้ยมโหด การสร้างความหวาดกลัวและ

⁴ กลุ่มมวลชนที่แอบให้การสนับสนุน พคม. อย่างลับๆ เช่น แอบส่งข่าวสารความเคลื่อนไหวของฝ่ายรัฐบาล ให้อาหาร ยา ความช่วยเหลือทางการเงิน เป็นต้น

ข่มขู่ เพื่อบังคับให้คนกลุ่มดังกล่าวเชื่อฟัง ทำตามคำสั่งและยอมร่วมมือกับฝ่ายรัฐบาล จนมีการตั้งข้อสังเกตว่าวิธีการข้างต้นเปรียบเสมือนเป็นการทรมานจิตใจจนไม่อาจให้ความร่วมมือกับฝ่ายรัฐบาลได้อย่างเต็มใจ (Ramakrishna, 2001 , p. 82)

ตัวอย่างที่แสดงถึงความโหดเหี้ยมอันเนื่องมาจากมาตรการของรัฐบาลคือ เหตุการณ์การยิงหมู่ชาวจีนจำนวน 24 คน ที่เมืองบาตังกาลี รัฐสลังงอร์ ในเดือนธันวาคม ปี 1948 โดยกองกำลังของรัฐ ถือว่าเหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นการลงโทษหมู่ (Collective punishment) เพื่อแสดงให้เห็นประชาชนทุกคนในมลายาเห็นว่ากองกำลังของรัฐมีความโหดเหี้ยมและน่ากลัวกว่ากองกำลังของ พคม. (Ramakrishna, 2001, p. 82) การลงโทษหมู่ลักษณะนี้ ยังรวมถึงการเผาทำลายหมู่บ้าน ในกรณีที่ชาวบ้านในหมู่บ้านไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐในการทำสงคราม เช่น เหตุการณ์ที่กองกำลังของรัฐบาลอังกฤษแจ้งให้ชาวบ้านกว่า 400 คน ย้ายออกจากหมู่บ้านที่ตั้งในรัฐยะโฮร์อย่างกะทันหัน ก่อนทำการเผาหมู่บ้านทิ้งในวันที่ 20 ตุลาคม ปี 1948 และเหตุการณ์ที่ชาวบ้านในรัฐสลังงอร์ที่ประกอบด้วยชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ ได้รับการแจ้งเตือนจากเจ้าหน้าที่รัฐให้รีบขนข้าวของออกจากหมู่บ้านเพียงครึ่งชั่วโมงก่อนที่กองกำลังของรัฐจะบุกเข้าไปทำลายและเผาหมู่บ้านในช่วงตี 4 ของวันที่ 22 พฤศจิกายน ปี 1948 เนื่องจากพบว่าชาวบ้านบางคนให้ความช่วยเหลือ พคม. ในการก่อความไม่สงบ (Ling, 2011, pp. 148-149)

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความล้มเหลวในการรับมือกับสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษใน มลายาในช่วงนี้ เป็นผลมาจาก 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ความผิดพลาดในการรับมือกับ พคม. ที่ขาดการมองรอบด้านอย่างเพียงพอ รัฐบาลอังกฤษในมลายามุ่งให้ความสำคัญกับการทำลาย พคม. โดยใช้วิธีทางทหารเป็นสำคัญ และความผิดพลาดในการรับมือกับผู้สนับสนุน พคม. ที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวจีน จนไม่สามารถโน้มน้าวให้คนกลุ่มดังกล่าวเชื่อฟังหรือทำตามคำสั่งของรัฐบาลอย่างจริงจัง ส่งผลให้ในช่วงต้นของการประกาศภาวะฉุกเฉินกลายเป็นช่วงเวลา ที่ พคม. ได้เปรียบในการทำสงครามมากที่สุด และยังได้รับความช่วยเหลือจากผู้สนับสนุนและกลุ่มที่เห็นใจพรรคอย่างล้นหลาม อันเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญในการส่งเสริมขวัญกำลังใจของกองกำลังพรรคในการทำสงคราม จนได้รับชัยชนะในการปะทะกับกองกำลังของรัฐที่เกิดขึ้นที่มลายาหลายครั้งอย่างต่อเนื่อง

3.แผนการบrikส์

ความล้มเหลวในการเรียกร้องเอกราชของ พคม. พรรคการเมืองที่มีแนวคิดต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษและต้องการเรียกร้องเอกราชของมลายาแต่สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคประกอบด้วยชาวจีน ถูกรัฐบาลอังกฤษประกาศให้เป็นพรรคการเมืองที่ผิดกฎหมาย จนนำมาสู่การประกาศภาวะฉุกเฉิน ถูกอธิบายในรูปแบบที่หลากหลายจากผู้ศึกษาสงครามในมลายาและประวัติศาสตร์มาเลเซีย ถึงแม้บทความชิ้นนี้เห็นว่าการเอาชนะจิตและใจประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของอังกฤษในมลายา ประสบความสำเร็จ แต่เพื่อทำความเข้าใจให้ครอบคลุม เนื้อหาในส่วนนี้จึงมุ่งอธิบายเงื่อนไขอื่นๆ ที่มี ความเกี่ยวเนื่องกันควบคู่ไปด้วย

นักวิชาการที่ศึกษาสงครามในมลายาตั้งข้อสังเกตถึงเงื่อนไขที่ส่งผลให้ พคม. ล้มเหลวในการเรียกร้องเอกราช อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับชัยชนะของการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษในมลายาและปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายการเอาชนะจิตและใจของเทมเพลอร์ประสบความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญ พบว่าการจัดทำแผนการบริกส์ โดยเฉพาะการจัดทำหมู่บ้านยุทธศาสตร์ (the Chinese new village) ในปี 1950 มีส่วนเกี่ยวเนื่องที่ช่วยให้การดำเนินงานตลอด 2 ปี ของเทมเพลอร์โดดเด่นอย่างมีนัยสำคัญ จนทำให้รัฐบาลอังกฤษสามารถประกาศชัยชนะได้ในปี 1960 (Ling, 2010; ทอมสัน, 2515; บาร์เบอร์, 2516; สุรชาติ บำรุงสุข, 2550)

แผนการบริกส์ หรือเรียกอย่างเป็นทางการว่า แผนขจัดองค์กรและกองกำลังคอมมิวนิสต์สหพันธรัฐมลายา (Federation Plan for the Elimination of the Communist Organization and Armed Forces in Malaya) ของ พลโท เซอร์ฮาโรลด์ บริกส์ (Lieutenant General Sir Harold Briggs) ผู้อำนวยการ ฝ่ายยุทธการคนแรกของอังกฤษประจำมลายา เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ปี 1950 มีหลักการสำคัญ คือ การจัดทำโครงการหมู่บ้านยุทธศาสตร์เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทและผู้ที่ครอบครองที่ดิน อย่างผิดกฎหมาย (squatters) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่ถูกมองว่าอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล และเป็นกลุ่มคนที่สร้างความวุ่นวายต่อการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบมาตลอด เนื่องจากคอยให้การสนับสนุน พคม. อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดจากกองกำลังของรัฐ แผนการนี้กลายเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวของรัฐบาลอังกฤษในการทำลาย พคม. และผู้สนับสนุนของพรรคในเวลาต่อมา (Comber, 2008, pp. 147-148)

จากคำพูดบางส่วนของบริกส์ที่ว่า “กฎแฉ่สำคัญในสงครามนี้ คือ การควบคุมพื้นที่และไม่ว่าประชาชนเหล่านั้นจะมีความสำคัญประการใดก็ตาม หากรัฐบาลยังไม่สามารถคุ้มครองพวกเขาให้อยู่ได้อย่างปลอดภัยแล้ว รัฐบาลจะไปหวังความร่วมมือจากพวกเขาได้อย่างไร” (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 7) แสดงให้เห็นว่าตลอดการดำเนินนโยบายดังกล่าว บริกส์ในฐานะหัวเรือใหญ่ของความคิดในการอพยพประชาชน ไปอาศัยในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ มุ่งมั่นให้ความสำคัญกับการคุ้มครองประชาชนในหมู่บ้านเพื่อจูงใจให้คนกลุ่มดังกล่าวเป็นพวกเดียวกับรัฐบาล ทั้งนี้ในช่วง 12 ปีของการประกาศภาวะฉุกเฉินในมลายานั้น มีการอพยพผู้คนเข้าสู่หมู่บ้านยุทธศาสตร์กว่าครึ่งล้านคน (ทอมสัน, 2515, น. 141-148)

4. เทมเพลอร์และนโยบาย “การเอาชนะจิตและใจ”

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามรดกที่ได้รับจากแผนการบริกส์โดยเฉพาะการจัดทำหมู่บ้านยุทธศาสตร์และการรักษาความปลอดภัยอย่างรัดกุมเพื่อตัดขาดการสนับสนุนของหมิ่นเหมินกับ พคม. เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของเทมเพลอร์โดยเฉพาชนโยบายการเอาชนะจิตและใจมีความโดดเด่นและกลายเป็นรากฐานสำคัญในการปูเส้นทางสู่การปกครองตนเองของมลายาดำเนินมากระทั่งปัจจุบัน ดังที่ Kumar Ramakrishna กล่าวตอนหนึ่งในงานของเขาว่า “การดำรงตำแหน่งของเทมเพลอร์นั้น

โดดเด่นด้วย ‘ความต่อเนื่อง’ มากกว่าการดำเนินนโยบายที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง...” (Ramakrishna, 2001, p. 80)

ถึงแม้ว่าแผนการบริกส์โดยเฉพาะการจัดทำหมู่บ้านยุทธศาสตร์ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการที่ศึกษาสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาว่าเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขสำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จของอังกฤษเมื่อปี 1960 อย่างกว้างขวาง แต่หากเมื่อย้อนกลับไปศึกษาสถิติสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วง 18 เดือนแรกของการจัดทำแผนการดังกล่าว กลับพบว่าเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จในการจัดการกับสงครามในมลายาอย่างมีนัยสำคัญ และสถานการณ์ความรุนแรงในมลายาย่ำแย่กว่าเดิมมากเมื่อ เซอร์ เฮนรี เกอร์ (Sir Henry Gerney) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำมลายาในขณะนั้นถูกสมาชิก พคม. สังหารในปี 1951 (Hack, 2009, p. 7; *Review of the Emergency, 1957*)

การดำรงตำแหน่งของนายพลเซอร์เจอร์รัลด์ เทมเพลอร์ (Sir Gerald templer) ข้าหลวงใหญ่ และผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการสหพันธรัฐมาลายาตั้งแต่ปี 1952 ถึงปี 1954 กลับสร้างจุดเปลี่ยนทำให้สถานการณ์ในมลายาหลังจากนั้นค่อยๆ ดีขึ้นจนรัฐบาลเริ่มเป็นฝ่ายได้เปรียบในเกมการทำสงคราม เทมเพลอร์เป็นอดีตนายทหารที่ในยุคนั้นถือว่าเป็นนายพลที่หนุ่มที่สุดในกองทัพอังกฤษ เคยผ่านการรบในสงครามโลก ครั้งที่ 1 มีประสบการณ์ด้านงานยุทธการและงานข่าวในยุโรปก่อนถูกส่งตัวมายังมลายาในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1952 (Ramakrishna, 2001, p. 79) ทั้งนี้จากเอกสารที่รัฐมนตรีกระทรวงอาณานิคมส่งให้เทมเพลอร์ ก่อนการเข้ารับตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ในมลายาชี้ว่า เทมเพลอร์ถูกส่งตัวไปเพื่อวางรากฐานให้มลายาได้รับ เกราชภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ พคม. เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาสู่ความเป็นประชาธิปไตยของมลายาดำเนินช้าลง ดังนั้นภารกิจสำคัญของเทมเพลอร์ในมลายา คือ ต้องฟื้นฟูระบบกฎหมายและรักษาความสงบหรือหลักนิติรัฐ (law and order) (*Directive to General Sir Gerald Templer, 1952*)

เมื่อเดินทางมาถึงมลายาได้ไม่นานเทมเพลอร์ได้แสดงความเห็นต่อสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบที่มีสนามรบเป็นผืนป่าในครั้งนี้ว่า เป็นการต่อสู้ที่ต้องดำเนินไปควบคู่กับการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อมุ่ง “เอาชนะจิตและใจของประชาชน” สำนวนนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เทมเพลอร์มีบทบาทในการวางรากฐาน ชัยชนะในการทำสงครามดังกล่าวในระยะต่อมาอย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดการเอาชนะจิตและใจกลายเป็นเครื่องมืออันโดดเด่นในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา จุดประกายให้เห็นว่าการต่อสู้ของรัฐบาลอังกฤษไม่ได้เป็นเพียงการต่อสู้ที่ต้องใช้กำลังหรืออาวุธเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นการวางรากฐานให้มลายาเดินทางไปสู่การปกครองตนเอง ควบคู่กับส่งเสริมพัฒนาการทางการเมืองและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ในอนาคต (Comber, 2015, p. 2) ดังนั้นการเอาชนะจิตและใจประชาชนจึงต้องเป็นทั้งจุดแรกเริ่ม และรากฐานสำคัญในการปูทางมลายาสู่การปกครองตนเอง สุนทรพจน์ที่เทมเพลอร์ก้าวหลังเดินทางมาถึง มลายาเป็นครั้งแรก สะท้อนให้เห็นนโยบายสำคัญที่กลายเป็นพิมพ์เขียวในเวลาต่อมา ชี้แนวทางการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจในสงครามต่อต้าน

การก่อความไม่สงบ อันเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการเอาชนะจิต และใจของเขาว่า “การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะข้าหลวงใหญ่ ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นอย่างลึกซึ้งว่าภาวะฉุกเฉิน ในครั้งนี้ ไม่สามารถเอาชนะได้ด้วยมาตรการทางทหารเพียงอย่างเดียว หรือจะไม่ได้รับชัยชนะด้วยแนวทาง ของปืนไรเฟิลและดาบปลายปืน แต่จะต้องทำการต่อสู้ทั้งทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจร่วมด้วย...ประชากรทุกภาคส่วนในประเทศนี้ไม่มีใครไม่ได้รับผลกระทบจากภาวะฉุกเฉินในครั้งนี้” (Confidential, General Templer's Address to the Legislative Council, 1952)

นโยบายสำคัญที่เทมเพลอร์ผลักดันในฐานะข้าหลวงใหญ่ผู้มีอำนาจเต็มในการควบคุมงานทางการเมืองและทางทหารคนแรกของอังกฤษประจำมลายา จึงมุ่งเน้นไปที่การใช้มาตรการต่างๆ เพื่อเอาชนะจิตและใจ ของประชาชนโดยเฉพาะชาวจีนที่ให้การสนับสนุน พคม. และหน่วยหมินเหียนในหมู่บ้านยุทธศาสตร์เป็นหลัก โดยในช่วงเวลาดังกล่าวคำสั่งของรัฐบาลไม่อาจบั่นทอนกระแสความสนใจที่คนกลุ่มนี้มีต่อ พคม. มาช้านาน (จินเป็ง, 2557, น. 321-323) อย่างไรก็ตามยังมีการตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหมินเหียนกับ พคม. นั้น เป็นผลจากเงื่อนไข 2 ประการด้วยกัน หากไม่ได้เกิดจากความหวังในการกินดีอยู่ดีมากขึ้น ก็ต้องเป็นเพราะความหวาดกลัวจากการถูกข่มขู่อย่างสุดขั้ว (Strauch, 1981, p. 65) นอกเหนือจากนี้ความโหดเหี้ยมและการสร้างความหวาดกลัวต่อชาวจีนในมลายา ยังถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือของรัฐบาลอังกฤษเพื่อบังคับให้คนกลุ่มดังกล่าวเชื่อฟังหรือทำตามคำสั่งของรัฐบาลในช่วงต้นของการประกาศภาวะฉุกเฉิน โดยเป้าหมายที่ถูกกองกำลังของรัฐบาลโจมตีส่วนใหญ่ มักเป็นชาวจีนในชนบทที่ถูกเข้าใจผิดว่าเป็นหน่วยหมินเหียน (Ramakrishna, 2001, p. 82)

แต่หลังเทมเพลอร์ถูกส่งตัวมาปฏิบัติหน้าที่ในมลายา แนวทางการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษเริ่มเปลี่ยนทิศทางมาให้ความสำคัญกับมาตรการทางการเมืองผ่านนโยบาย “การเอาชนะจิตและใจ” ประชาชน เนื้อหาในส่วนต่อไปจึงมุ่งอธิบายความพยายามในการริเริ่มมาตรการต่างๆ ของเทมเพลอร์ในการเอาชนะจิตและใจประชาชนโดยเฉพาะชาวจีนในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้รัฐบาลอังกฤษประสบชัยชนะในสงครามดังกล่าว

5. การเรียกร้องสิทธิถือครองที่ดินสำหรับชาวจีนในหมู่บ้านยุทธศาสตร์และสิทธิความเป็นพลเมืองแก่ประชากรทุกชาติพันธุ์ในมลายา

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นว่า หมู่บ้านยุทธศาสตร์เป็นแผนการระยะยาวของรัฐบาลอังกฤษ ในการตัดขาดการติดต่อระหว่าง พคม. และหมินเหียน เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของเทมเพลอร์ในการเอาชนะจิตและใจประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามกฎสำคัญในการจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์คือการวางแผนล่วงหน้าอย่างละเอียดในระบะที่มีปฏิบัติการกวาดล้างพื้นที่ ซึ่งต้องมีการสำรวจหมู่บ้านและตัดสินใจว่าหมู่บ้านใดควรมีการโยกย้ายมากน้อยเพียงใด มีจำนวนประชากรที่เกี่ยวข้องกับ พคม. จำนวนเท่าไร และต้องระมัดระวังในการเลือกที่ตั้งของหมู่บ้านยุทธศาสตร์ เมื่อโยกย้ายผู้คนเข้าสู่หมู่บ้านสำเร็จแล้ว บริกส์จึงมุ่งให้ความสำคัญกับการรักษาความ

ปลอดภัยของประชากรในหมู่บ้าน โดยคาดหวังว่า หากรัฐบาลสามารถมอบความปลอดภัยแก่ชาวบ้านได้แล้ว พวกเขาจะไว้วางใจและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลอย่างง่ายดาย

หากแต่เทมเพลอร์กลับมีความเห็นต่อโครงการดังกล่าวว่า เพียงความคุ้มครองจากกองกำลังของรัฐบาลตามแนวคิดของบริกส์ไม่อาจดึงดูดประชาชนให้อยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐบาลได้ ความกังวลหลักๆ ของเทมเพลอร์ต่อโครงการนี้กลับแตกต่างจากแนวทางของบริกส์ เทมเพลอร์ตระหนักว่าการรับมือไม่ให้ชาวบ้านที่ต้องย้ายถิ่นฐานใหม่กว่า 550 หมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นจำนวนประชากรประมาณร้อยละ 10 ของประชากรมลายาในขณะนั้น ถูกตัดขาดการติดต่อ ส่งข้อมูลข่าวสาร ส่งเสบียงอาหารหรือยา ให้กับ พคม. อย่างเด็ดขาด ตามแนวทางการดำเนินงานแบบเดิมนั้นไม่สามารถจูงใจให้ประชาชนในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะชาวจีนหันมาให้ความร่วมมือกับรัฐบาลอย่างจริงจังได้ ทั้งนี้แนวทางการเอาชนะจิตและใจของเทมเพลอร์ต่อคนกลุ่มนี้ จึงมุ่ง ให้ความสำคัญกับประเด็นความเดือนร้อนที่ชาวบ้านในหมู่บ้านได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะจากความเร่งด่วน ที่ต้องย้ายเข้าสู่หมู่บ้านยุทธศาสตร์ ถึงแม้โครงการดังกล่าวจะเป็นโครงการระดับมหิมาของรัฐบาล แต่กลับสร้างผลกระทบเชิงลบแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องที่ดินสำหรับการทำกิน

นอกจากนี้ จากคำกล่าวบางส่วนของเทมเพลอร์ตอนนโยบาย “Winning Hearts and Minds” ผ่านประเด็นที่ดินสำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ ยังแสดงให้เห็นว่าการผลักดันแนวทางดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจใน มลายาให้เกิดความมั่นคงตามสุนทรพจน์ที่เทมเพลอร์เคยกล่าวหลังเดินทางมาถึงมลายาเป็นครั้งแรกไว้ว่า “กระบวนการการตั้งถิ่นฐานใหม่ เป็นเรื่องเร่งด่วน ทำให้รัฐบาลไม่มีโอกาสทำการสำรวจและวางแผนทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรอบคอบ เป็นการขัดขวางและรบกวนวิถีชีวิตชาวบ้านในชนบทซึ่งดำรงอยู่ยาวนานอย่างกระตือรือร้น...ข้าพเจ้าเชื่อว่าการถือครองที่ดิน คือปัญหาที่สำคัญกว่า...เราจะพยายามดำเนินการอย่างมุ่งมั่นเพื่อให้แน่ใจว่า การตั้งถิ่นฐานใหม่จะต้องก่อตั้งขึ้นด้วยพื้นฐานเศรษฐกิจที่มั่นคง และด้วยเหตุนี้ที่ดินบริเวณใกล้เคียงที่ชาวนาหรือเกษตรกรซึ่งย้ายถิ่นฐานใหม่เห็นว่าสามารถใช้ประโยชน์เพื่อผลิตเป็นอาหารสำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านได้ จะถือว่าการถือครองที่ดินดังกล่าวเป็นปัจจัยพื้นฐานด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิตที่ประชากรในทุกๆ ประเทศควรได้รับ” (Confidential, General Templer’s Address to the Legislative Council, 1952)

ข้อเสนอของเทมเพลอร์ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่อังกฤษในมลายาจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นสอดคล้องกับนโยบาย “Winning Hearts and Minds” และเริ่มตระหนักว่าหากต้องการเอาชนะจิตและใจของประชาชนโดยเฉพาะชาวจีนที่ให้การสนับสนุน พคม. อย่างแท้จริง ลำพังความมั่นคงปลอดภัยอย่างเดียว ยังไม่สามารถจูงใจให้ชาวบ้านหันมาร่วมมือกับรัฐบาลได้ ขั้นต่อไปคือทำคุณประโยชน์ให้ชาวบ้านเห็นไม่ใช่ การบังคับ แสดงให้ชาวบ้านเห็นว่ารัฐบาลมีสิ่งที่ดีกว่าหยิบยื่นให้ชาวบ้านซึ่ง พคม. ไม่สามารถทำได้ สารสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามต้องทำให้ชาวบ้านเห็นว่าผลประโยชน์เหล่านี้เป็นผล

ตอบแทนจากการมีความมั่นคงปลอดภัย มิใช่ผลประโยชน์ที่รัฐบาลนำมาล่อให้ชาวบ้านเป็นพวกเดียวกับรัฐบาล (ทอมสัน, 2515, น. 67-70)

ในขณะเดียวกัน ปัญหาการถือครองที่ดินถือเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและซับซ้อน จนไม่มีข้าหลวงใหญ่คนใดคิดแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาภูมิบุตรา (Bumiputera) หรือชาวมลายู เชื้อสายมลายูที่เป็นมุสลิมและมีถิ่นฐานดั้งเดิมในอาณาเขตของมลายา เป็นเพียงชาติพันธุ์เดียวในมลายาที่มีสิทธิพิเศษและได้รับการคุ้มครองในเรื่องการถือครองที่ดินเหนือกว่าชาวจีน อินเดีย และชาติพันธุ์อื่นๆ ในมลายา ที่ถูกมองว่าเป็นเพียงผู้ย้ายถิ่นฐานจากที่อื่น ดังนั้นถึงแม้เทมเพเลอร์จะพยายามเข้าไปทำข้อตกลงกับสุลต่านและชนชั้นนำในมลายาเพื่อต่อรองประเด็นดังกล่าวเพียงใด ก็ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ความพยายามครั้งนี้ของเทมเพเลอร์ถือเป็นการปูรากฐานสู่การปฏิรูปที่ดินและสร้างความเท่าเทียมต่อสิทธิการถือครองที่ดินในมลายาในเวลาต่อมา

การให้สิทธิความเป็นพลเมืองแก่ประชากรทุกชาติพันธุ์ในมลายาถือเป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญที่ทำให้ เทมเพเลอร์ประสบความสำเร็จในการวางแผนทางการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาผ่านสำนวน การเอาชนะจิตและใจ ทั้งนี้การให้สิทธิความเป็นพลเมืองแก่ชาวมลายาทุกชาติพันธุ์นั้น เป็นทั้งเรื่องที่อ่อนไหวและซับซ้อนไม่ต่างจากประเด็นการให้สิทธิถือครองที่ดินแก่คนชาติพันธุ์อื่น ประเด็นนี้เคยถูกผลักดันโดย Malcolm Macdonald ข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี 1949 ครั้นเมื่อหารือการแก้ปัญหาสำคัญทางการเมือง พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและชาวจีนมลายาให้ มีความใกล้ชิดมากขึ้น (*Brief for Mr. Rees Williams Tour of Hong Kong, Singapore and Malaya, 1949*) แต่น่าเสียดายที่ เฮอร์นี ข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำมลายาในขณะนั้น ไม่ให้ความสำคัญ ต่อประเด็นดังกล่าวในช่วงที่ดำรงตำแหน่ง

เทมเพเลอร์เสนอร่างพระราชบัญญัติในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งสหพันธรัฐในวันที่ 19 มีนาคม ปี 1952 และหวังว่าจะสามารถเปิดทางให้ชาวจีนและชาวมลายูกลายเป็นพลเมืองของรัฐ ที่มีฐานะเท่าเทียมกับภูมิบุตรามากขึ้น โดยในขณะนั้นคาดการณ์ว่ามลายามีประชากรทั้งหมดราว 5,698,200 คน ประกอบด้วยชาวมลายู 2,808,400 คน ชาวจีน 2,155,700 คน ชาวจีนอินเดียและปากีสถานจำนวน 651,100 คน และชาติพันธุ์อื่นๆ อีกประมาณ 83,000 คน (*Federation of Malaya Report of the Committee Appointed to Examine the Question of Elections to the Legislative Council, 1954, p. 40*) ในเดือนธันวาคม ปี 1953 เทมเพเลอร์ริเริ่มดำเนินการจดทะเบียนสัญชาติซึ่งมีผลบังคับใช้เป็นเวลา 1 ปี โดยการให้สิทธิพลเมืองของเทมเพเลอร์นั้นมีขั้นตอนที่ง่าย ลดความยุ่งยากในการลงทะเบียนกว่าแบบเก่ามาก

แต่ L.R. McIntyre เจ้าหน้าที่ชาวออสเตรเลียที่ปฏิบัติงานอยู่ในสิงคโปร์ ส่งรายงานลับถึงรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศในแคนเบอร์ราว่า ท่ามกลางสถานการณ์ความวุ่นวายของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น ชาวจีนยังรอดิตตามว่าจะเกิดอะไรขึ้นในพื้นที่ที่เหลือของภูมิภาคนี้ ในขณะที่

ชาวอินเดียยังตัดสินใจไม่ได้ว่าควรทำอะไรต่อไป เขาจึงมีความเห็นต่อข้อเสนอของเทมเพลอร์ว่าอาจจะยังไม่ได้รับ ความสนใจจากประชากรทั้งสามกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นชาวมลายูพื้นเมือง ชาวจีน และอินเดียที่ยังมีความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม และชาติความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกินกว่าจะให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการจัดการปัญหาในท้องถิ่นและความปรองดองภายในประเทศไปจนถึงขั้นมีระบบการเลือกตั้ง (L.R. McIntyre, 1953) หลังจากนั้นอีก 2 ปี ความเห็นนี้ได้รับการยืนยันอีกครั้งเมื่อ Lennox-Boyd รัฐมนตรีกระทรวงอาณานิคมแสดงความคิดเห็นต่อกฎหมายพลเมืองในขณะนั้นว่า ไม่เป็นที่น่าพอใจเนื่องจากประชากร โดยเฉพาะชาวจีนใน มลายาจำนวนมากปฏิเสธสิทธิความเป็นพลเมือง (Lennox-Boyd, 1955) ยิ่งไปกว่านั้น การเรียกร้องให้ประชากรทุกชาติพันธุ์ที่อาศัยในมลายาได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ยังส่งผลในทางลบ ต่อความรู้สึกของบรรดาสุลต่าน ชนชั้นนำและชาวมลายูพื้นเมืองเป็นอย่างมาก นอกจากคนกลุ่มนี้เกรงว่าจะเกิดผลเสียต่อสิทธิพิเศษและการคุ้มครองเดิมแล้ว พวกเขายังไม่แน่ใจว่าทั้งชาวจีนและชาวอินเดียในมลายา จะสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองของมลายาได้จริง เนื่องจากความเคลงใจในความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินและสุลต่านของคนทั้ง 2 กลุ่ม ดังนั้นความพยายามของเทมเพลอร์จึงไม่อาจเกิดขึ้นทันทีทันใด และปัญหาความเป็นพลเมืองยังเป็นปัญหาที่จะต้องค่อยๆถูกแก้ไขจนกระทั่งปัจจุบัน

6. การปรับปรุงประสิทธิภาพตำรวจในมลายาและเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าร่วมงานกับตำรวจและกองทัพบ

อีกหนึ่งผลงานสำคัญของเทมเพลอร์ที่ต้องกล่าวถึง คือ การลดบทบาทของกองทัพในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบ ถึงแม้ว่าเทมเพลอร์จะคุ้นเคยกับการปฏิบัติหน้าที่ในแบบทหารมาตลอด หากแต่เขาตระหนักถึงสถานการณ์ในมลายาว่าจำเป็นต้องให้รัฐบาลพลเรือนอยู่ในจุดสูงสุด ส่วนการดำเนินงานของกองทัพจะใช้เพื่อเสริมปฏิบัติการของพลเรือนเท่านั้น ดังนั้นหนึ่งในการตัดสินใจปรับนโยบายใหญ่ๆ ในมลายาในช่วงเริ่มต้น อย่างการสร้างทัศนคติของสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบว่าเป็นเรื่องของ “สงครามภายใน” ที่กำหนดให้สถาบันตำรวจมีบทบาทสำคัญ เช่นนี้อาจจะเป็นเรื่องที่ไม่คุ้นเคยสำหรับสังคมไทยที่ภารกิจด้านความมั่นคงถูกมอบให้กับสถาบันทหารเป็นหลัก (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 38) หากแต่สถานการณ์หลังจากการดำเนินนโยบายนี้ของเทมเพลอร์แสดงให้เห็นแล้วว่าในปี 1952 งานรักษาความสงบภายในของตำรวจลดหน้าไปมาก จนมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพของตำรวจในมลายาเป็นอีกจุดเปลี่ยนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าใหม่ของสงคราม

นักวิชาการที่ศึกษาสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบมองว่าสงครามในมลายามีหลักการสำคัญอย่างหนึ่งคือ รัฐบาลอังกฤษใช้กลไกของตำรวจมากกว่าการพึ่งปฏิบัติการทางทหาร ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินการของสหรัฐฯในเวียดนาม ที่อาศัยกำลังทหารเป็นเครื่องมือหลัก ดังที่ Richard Clutterbuck ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในหนังสือเรื่อง The Long, Long War ว่า “กำลังสำคัญที่สุดในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ในมลายา คือ ตำรวจ สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบคือการนำมาซึ่งการปฏิบัติ

ตามกฎหมายและการรักษาความสงบเรียบร้อย และผู้ที่ต้องรักษาความสงบเรียบร้อยเช่นนี้ก็คือเจ้าหน้าที่ตรวจที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้ว การกีดกันไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านที่ได้รับการติดต่อจู่ตัวคราว การรักษาความมั่นคงและการแสวงหาข่าวกรองถูกจัดทำขึ้นด้วยตำรวจและมีกำลังทหารเป็นส่วนสนับสนุน แต่ไม่ใช่การให้ทหารเข้ามารับภาระแทน” (Clutlerbuck, 1966 อ้างถึงใน สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 37-8)

ก่อนหน้าเหมเพลอร์เดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ในมลายา การดำเนินงานของตำรวจประสบปัญหาขาดแคลนเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นชาวจีน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของหน่วยข่าวกรอง (Special Branch: SB) และการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในวงกว้าง เหมเพลอร์จึงเห็นถึง ความจำเป็นในการจัดระเบียบหน่วยงานตำรวจอย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงมีการออกคำสั่งให้มีการเกณฑ์เยาวชนชาวจีนเข้ามาเป็นตำรวจขึ้นในเดือนเมษายน ปี 1952 นอกจากนี้เหมเพลอร์ยังจัดโครงการเพื่อมองหาเยาวชนชายชาวจีนเข้ามาเป็นตำรวจในรัฐเปรักซึ่งมีประชากรชาวจีนจำนวนมาก (Comber, 2015, pp. 57-64)

ในขณะเดียวกัน เหมเพลอร์ยังตระหนักว่าการสร้างกองทัพลายัน ที่ประกอบด้วยทหารมาเลย์และทหารของสหพันธรัฐที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะการเปิดรับชาวจีนมาเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพ เป็นแนวทางที่จะช่วยให้รัฐบาลได้รับความร่วมมือจากชาวจีนในชนบทโดยตรงเพื่อทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบกับ พคม. และในอีกแง่หนึ่งยังเป็นการ “แย่งชิงมวลชนจากกลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐ” ด้วย เหมเพลอร์ประสบความสำเร็จในการโน้มน้าวให้ผู้ปกครองและชนชั้นนำชาวมลายูเห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วน จนสามารถประนีประนอมยอมรับแนวคิดการเพิ่มจำนวนทหารโดยเปิดรับชาวจีน ชาวจีนอินเดียและชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งอาจจะกระทบกับสิทธิและจำนวนทหารที่เดิมทีแล้วคนกลุ่มนี้คาดหวังต้องการสงวนให้เฉพาะ ชาวมลายูที่เป็นภุมิบุตรเท่านั้น (Comber, 2015, pp. 64-66) นอกจากนี้เหมเพลอร์ยังสั่งให้สโมสนายทหารในกัวลาลัมเปอร์ยกเลิกการแบ่งแยกสีผิวและเชื้อชาติโดยประกาศอย่างชัดเจนว่า “จะไม่มี การแบ่งแยกสีผิวและเชื้อชาติสำหรับเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลเป็นอันขาด ไม่ว่าจะ เป็นทหารอังกฤษ ไรดิเซีย กรูซ่า แอฟริกันหรือฟิจิ ต่างต้องเสี่ยงชีวิตร่วมกับชาวมลายู จีนและอินเดียร่วมกัน” (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 3)

อย่างไรก็ตามการเชิญชวนให้ชาวจีนเข้าร่วมในกองทัพต้องประสบปัญหาไม่ต่างจากการรับสมัครตำรวจตามที่กล่าวข้างต้น เนื่องจากชาวจีนจำนวนมากยังมองว่าตนเองเป็นเพียงผู้อาศัยหรือผู้อพยพชั่วคราวในมลายา และยังมีความรู้สึกรักภักดีต่อประเทศจีนถิ่นเดิมของบรรพบุรุษมากกว่า พวกเขาจึงไม่เห็นว่า การรับใช้มลายาจะมีผลประโยชน์ใดๆ ควบคู่กับในเดือนพฤษภาคม ปี 1953 รัฐบาลอังกฤษประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายทำให้ในปี 1954 มีการเกณฑ์ทหารเพิ่มเพียง 1 กรมเท่านั้น (Comber, 2015, pp. 64-66) แต่ในอีกหลายปีถัดไปรัฐบาลอังกฤษในมลายาเริ่มให้ความสำคัญกับการเปิดรับชาวจีนเพื่อเข้ามาเป็นทหารต่อสู้กับ พคม. มากขึ้นเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่เหมเพลอร์อยู่ในอำนาจ พิสูจน์ให้เห็นว่าการดำเนินงานของเขาประสบผลสำเร็จยิ่ง สมาชิก พคม. จำนวน 2 ใน 3 ส่วนถูกกวาดล้าง อัตราการเกิดความรุนแรงลดลงจาก 500 ครั้ง เหลือเพียงน้อยกว่า 100 ครั้งต่อเดือน และ

การบาดเจ็บล้มตายของกองกำลังรักษาความปลอดภัยของรัฐบาลลดลง จาก 200 คน เป็น 40 กว่าคนต่อเดือน (Clutterbuck, 1985, p. 186; Ramakrishna, 2001, p. 79)

7. การวางรากฐานสู่การปกครองตนเองและการประกาศเขตขาวในมลายา

การวางรากฐานสู่การปกครองตนเองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของมลายาถูกดำเนินการมาแล้วก่อนเทมเพลอร์เดินทางมาถึงในปี 1952 พรรคองค์กรมลายูแห่งชาติหรือพรรคอัมโน (United Malays National Organization: UMNO) และพรรคตัวแทนชาวจีนชื่อว่าสมาคมชาวจีนมาเลเซีย (Malaysian Chinese Association: MCA) ตัดสินใจเป็นพันธมิตรร่วมกันในการเลือกตั้งระดับเทศบาลเพื่อเอาชนะ พรรคเอกราชมลายา (Independence of Malaya Party: IMP) ของ Dato Onn bin Ja'afar อดีตผู้นำของพรรค UMNO โดยคาดหวังว่าการเป็นพันธมิตรทางการเมืองที่ประกอบด้วยชาวมลายูและชาวจีน จะทำให้ทั้ง 2 พรรคมีฐานผู้สนับสนุนทางชาติพันธุ์ใหญ่ที่สุดในมลายา ความสำเร็จในการเลือกตั้งของทั้งสองพรรคเริ่มต้นจากการเลือกตั้งระดับเทศบาลในกัวลาลัมเปอร์ และยังคงชนะการเลือกตั้งระดับเทศบาลอื่นๆ ที่จัดขึ้นอีกหลายครั้งในกัวลาลัมเปอร์ ทั้ง 2 พรรคจึงกลายเป็นพรรคการเมืองตัวแทนชาวมลายูและชาวจีนซึ่งเป็นประชากรส่วนมากในมลายา (Comber, 2015, pp. 49-50) จนคาดเดาได้ไม่ยากเลยว่าหากมีการเลือกตั้งในระดับประเทศขึ้นพรรคการเมืองใดจะชนะการเลือกตั้งและสามารถขึ้นมาเป็นรัฐบาลปกครองมลายาต่อจากอังกฤษ

ในขณะที่เทมเพลอร์คาดหวังว่าพรรค IMP ของ Dato Onn bin Ja'afar สามารถชนะการเลือกตั้งและมีอำนาจเหนือพรรค UMNO และ MCA เนื่องจากมีมุมมองทางการเมืองตรงกันว่าการปกครองตนเอง ของมลายาควรเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้งานเขียนของ Comber ตั้งข้อสังเกตต่อนโยบายการเลือกตั้งของเทมเพลอร์ว่าเป็นการสนองความต้องการเฉพาะหน้าของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นมากกว่าเพื่อผลประโยชน์ในอนาคตของชาติอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน ตนกู อับดุล ระห์มัน หัวหน้าพรรคอัมโนกลับเห็นว่ามลายาควรได้รับเอกราชทันที และไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของเทมเพลอร์ (Comber, 2015, pp. 78-82) อย่างไรก็ตาม กระบวนการการเลือกตั้งและการเดินทางสู่ความเป็นเอกราชของมลายาดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป สอดคล้องกับความตั้งใจของรัฐบาลในลอนดอนที่ต้องการให้มลายาก้าวเข้าสู่การปกครองตนเองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบ หลังจากการเลือกตั้งระดับเทศบาลครั้งแรกที่จัดขึ้นในสมัยเกอร์นี เมื่อปลายปี 1951 ในปี 1952 เมื่อเทมเพลอร์ทำการมอบสัญญาให้กับชาวจีนมากขึ้น การจัดการเลือกตั้งในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ดำเนินขึ้นหลังจากนั้นไม่นาน ในปี 1954 เริ่มปีการเลือกตั้งระดับรัฐขึ้น ทั้งนี้ตั้งแต่ปลายปี 1952 เริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียน ศาลากลาง สถานีนามัยและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอื่นๆ ในหมู่บ้านยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง (Hack, 2009, p. 6)

นอกเหนือจากการผลักดันให้มีการเลือก โดยเฉพาะในหมู่บ้านยุทธศาสตร์แล้ว การตัดสินใจครั้งสำคัญของเทมเพลอร์ตามนโยบาย “Winning Hearts and Minds” คือการริเริ่มแนวคิดเขตพื้นที่

สีขาว (White Areas) ในมลายา โดย มะละกา (Melaka) เป็นรัฐที่ได้รับการประกาศเป็นเขตพื้นที่สีขาวแห่งแรกในปี 1953 เมื่อ The Malacca Special Branch ได้รายงานว่าอิทธิพลของ พคม. ได้ถูกขจัดออกไปจากรัฐดังกล่าวแล้ว (Comber, 2008, p. 152)

แนวคิดดังกล่าวเป็นการบอกเป็นนัยว่ารัฐบาลได้นำประชาชนออกจากภาวะสงครามแล้ว เป็นการมอบอิสรภาพเพื่อให้ประชาชนเหล่านี้จะตระหนักว่าหากประชาชนปล่อยให้ พคม. เข้ามาแทรกแซงในหมู่บ้านเหล่านั้นอีก ชาวบ้านจะต้องกลับไปสู่สถานะเดิม (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 36) ในระยะเวลาต่อมาเมื่อสถานการณ์ความรุนแรงได้ลดระดับลง พื้นที่อื่นๆในมลายาก็ได้รับการประกาศให้เป็นเขตขาวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ ทั้งนี้แนวคิดเช่นนี้กลับเป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลมากขึ้นและจากความร่วมมือที่มุ่งมั่นของประชาชนทำให้รัฐบาลประกาศเขตขาวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดภาวะฉุกเฉินในมลายาได้ถูกยกเลิกไปใน ปี 1960 ถือเป็นความสำเร็จในการทำสงครามต่อต้าน การก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษในมลายาที่ยืดเยื้อยาวนานถึง 12 ปี

ประเด็นข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนโยบายที่สะท้อนความมุ่งหวังจากสำนวน “การเอาชนะจิตและใจ” ของเทมเพลอร์ ในฐานะผู้วางรากฐานและริเริ่มแนวคิดที่จะทำให้ประชาชน โดยเฉพาะชาวจีนใน มลายาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำสงครามพร้อมกับรัฐในการต่อสู้กับกลุ่มที่เห็นต่างจากรัฐ เทมเพลอร์ ยังวางรากฐานสำคัญทางสังคมอื่นๆ อีกหลายด้าน เช่น การขยายจำนวนโรงเรียน เพราะหลังจากที่รัฐบาลตัดสินใจลดบทบาทของทหารและไม่จำเป็นต้องแบ่งงบประมาณในการจัดหาอาวุธ ยุทโธปกรณ์เป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงมีงบประมาณเหลือมากเพียงพอที่จะสร้างโรงเรียนและจ้างครูเพิ่ม ซึ่งจะช่วยให้คนในท้องถิ่นได้รับการอบรมเพื่อเป็นครู มีการส่งคนเอเชียประมาณ 600 คน ไปอบรมหลักสูตรวิชาครูที่ลอนดอนด้วยเครื่องบินเช่าเหมาลำ (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, น. 3-4) และวางรากฐานเพื่อให้ประชาชนทุกเชื้อชาติโดยเฉพาะชาวจีนในมลายามีสิทธิด้านการศึกษาเท่าเทียมกับภูมิบุตรมากขึ้น (Comber, 2015, pp. 66-71) นอกจากนโยบาย ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว เทมเพลอร์ ยังริเริ่มมาตรการใหม่ๆ อีกหลายเรื่องบางมาตรการอาจจะดูเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย หากแต่ทุกอย่างถูกดำเนินการภายใต้จุดมุ่งหมายที่จะต้อง “เอาชนะจิตและใจ” ของประชาชน ในปี 1953 สถานการณ์การก่อความไม่สงบในมลายาเริ่มลดระดับลง รัฐบาลเริ่มเป็นฝ่ายเปิดการรุก ในหลายพื้นที่ และเป็นช่วงเวลาเดียวกันที่เทมเพลอร์เห็นว่า เขาไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในมลายาต่อไปแล้ว เพราะสงครามการทหารกำลังสิ้นสุดลงและภาระหน้าที่ต่อไปเป็นเรื่องทางการเมืองซึ่งเขาไม่เหมาะสมกับงานดังกล่าว (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551, p. 40)

8. สรุป

การศึกษาการปรับตัวและการสร้างวิถีชีวิตชุดใหม่ในการรับมือกับสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา ของผู้บริหารระดับสูงอย่าง เซอร์ เจอรัลด์ เทมเพลอร์ ที่ยอมรับข้อจำกัดของวิถีชีวิตชุดเก่า เล็งเห็นว่าสงครามในมลายาเป็นสงครามทางการเมือง และมีแนวคิดต่อการทำสงครามครั้งนี้ด้วยสำนวน “การเอาชนะจิตและใจ” ประชาชน โดยเฉพาะชาวจีนในมลายา ฐานสนับสนุนสำคัญของกลุ่มที่เห็นต่าง จากรัฐ พบว่าการตัดสินใจให้ฝ่ายพลเรือนมีหน้าที่หลักในการทำสงคราม การติดอาวุธชาวจีนในมลายาเพื่อสู้รบกับ พคม. ผ่านการปรับปรุงประสิทธิภาพตำรวจในมลายาและเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าร่วมงานกับตำรวจและกองทัพบก เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าสงครามและพลิกสถานการณ์การทำสงครามครั้งสำคัญ อันเป็นรากฐานสู่การประกาศยุติภาวะฉุกเฉินลงในปี 1960

ขณะเดียวกัน นโยบายการเอาชนะจิตและใจของเทมเพลอร์ผ่านการเรียกร้องสิทธิพลเมืองและการถือครองที่ดินข้างต้นที่อาจจะดูเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย แต่ต้องไม่ลืมว่าในเวลาดังกล่าวรัฐบาลอังกฤษยังปกครอง มลายา และยังไม่มีการจำกัดความที่ชัดเจนของคำว่าพลเมืองและการถือครองที่ดินของชาติพันธุ์อื่นนอกจากภูมิบุตรมาก่อน หากต้องการให้มลายาเป็นเอกราชคำถามสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นคือ ใครควรเป็นประชาชนของประเทศและใครมีสิทธิในการถือครองที่ดินในมลายาได้บ้าง ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าความพยายามในการเรียกร้องครั้งนี้ของเทมเพลอร์ เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเท่าเทียมกันทางชาติพันธุ์ ที่ไม่เคยมีข้าหลวงใหญ่คนใดดำเนินการอย่างจริงจังมาก่อน อีกทั้งการวางรากฐานสู่การปกครองตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไปและการประกาศเขตขาวของเทมเพลอร์คือเป้าหมายสูงสุดของการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา เป็นแนวคิดที่บอกเป็นนัยว่ารัฐบาลได้มอบอิสรภาพและนำประชาชนออกจากสงครามแล้ว ถือเป็นทั้งการจูงใจให้ประชาชนช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยพร้อมกับรัฐ ควบคู่กับการวางรากฐานป้องกันมิให้เกิดสงครามลักษณะเดียวกันในอนาคต ดังนั้นหากมองในระดับบุคคลอาจจะกล่าวได้ว่าเทมเพลอร์ คือจุดเริ่มต้นของการพลิกสถานการณ์และโฉมหน้าของสงครามในมลายา และหากมองในระดับนโยบายเห็นได้ว่าการผลักดันนโยบาย “การเอาชนะจิตและใจ” ของเทมเพลอร์เป็นรากฐานสำคัญของการรุกทางยุทธศาสตร์ในการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาในระยะต่อมาจนกระทั่งประกาศชัยชนะของรัฐบาลอังกฤษ ในปี 1960

ทั้งนี้ การทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของอังกฤษในมลายาถือเป็นการรับมือกับสงครามนอกแบบที่แตกต่างจากการรับมือกับสงครามของประเทศตะวันตกอื่น ๆ โดยเฉพาะในภูมิภาคนี้ ที่ยังไม่สามารถก้าวข้ามการให้ความสำคัญกับการใช้กำลังทหารไม่ต่างจากอดีต การที่รัฐบาลกลางที่มีอำนาจถูกท้าทายจากกองกำลังติดอาวุธจำนวนมากที่อยู่ในป่า และใช้การก่อความไม่สงบเป็นหนึ่งในเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองนอกจากในมลายาแล้ว การรับมือกับสงครามในลักษณะดังกล่าว ของสหรัฐฯ ในเวียดนามยังเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่ชี้ให้เห็นว่า การปราบปรามผู้เห็นต่างจากรัฐตามแบบแผนการทำสงครามที่เคยประสบความสำเร็จในสงครามขนาดใหญ่หรือสงครามเต็มรูปแบบ

แบบในอดีต อย่างการ “ค้นหาและทำลาย” หรือ “ล่าและสังหาร” ไม่สามารถนำพาให้รัฐบาลประสพชัยชนะในเวทีของสงครามนอกแบบโดยเฉพาะในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบได้

แนวคิดการทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของรัฐบาลอังกฤษในมลายา จึงเป็นข้อพิจารณาที่ควรถูกนำกลับมาให้ความสนใจ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์การก่อความไม่สงบร่วมสมัยในปัจจุบันมีลักษณะแตกต่างกันจากอดีตบ้าง หากแต่ธรรมชาติของปัญหาที่เป็นเรื่องของการจับอาวุธขึ้นมาต่อสู้กับรัฐหรือการแสดงออก ในลักษณะการปฏิเสธรำนาจอธิปไตยยังคงเป็นประเด็นที่ไม่แตกต่างจากในอดีต ดังนั้นข้อคิดจากการทำสงคราม ของรัฐบาลอังกฤษในมลายายังสามารถเป็นบทเรียนสำหรับผู้สนใจศึกษาสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบ รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแวดวงความมั่นคงของไทย ซึ่งสามารถนำแนวคิดช่วงชิงการสนับสนุนจากประชาชนข้างต้นมาปรับใช้โดยเฉพาะการรับมือกับเหตุการณ์เกี่ยวกับภาคใต้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในทางบวกให้ประชาชนหันมาสนับสนุนฝ่ายรัฐบาลและปรับใช้วิธีคิดข้างต้นควบคู่กับแนวคิดการทำสงครามต่อต้านการ ก่อความไม่สงบในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จีนเป้ง. (2557). ประวัติศาสตร์คู่ขนาน : เรื่องเล่าเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์มลายา [Alias Chin Peng: My Side of History], (ธันว์รวิ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- ทอมสัน, โรเบิร์ต. (2515). พิชิตการก่อความไม่สงบคอมมิวนิสต์ [Defeating Communist Insurgency], (สมโภชน์ วิไลจิตต์ และ สุวิทย์ สุวรรณ, ผู้แปล). พระนคร: ศิวพร.
- บาร์เบอร์, โนเอล. (2516). สงครามของพวกสุนัขรับใช้ [War of the Running Dogs], (สมโภชน์ วิไลจิตต์ และ สุวิทย์ สุวรรณ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศิวพร.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2550). การต่อต้านการก่อความไม่สงบ [จุลสาร]. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2551). บทเรียนจากมลายา (Lessons Learned from Malaya) [จุลสาร]. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2554). *Winning hearts and minds* [จุลสาร]. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

- Abdullah, I. (2014). *Ringkasan Sejarah Tentera Anti-Jepun Rakyat Malaya*. Petaling Jaya: Strategic Information and Research Development Center.
- Clutlerbuck, R. (1966). *The Long, Long War: Counterinsurgency in Malaya and Vietnam*. Newyork: Frederick A. Praeger.
- Clutterbuck, R. (1985). *Conflict and Violence in Singapore and Malaysia 1945-1983*. Singapore: Graham Brash.
- Comber, L. (2008). The Special Branch and the Briggs Plan. In *Malaya's Secret Police 1945-60: The Role of the Special Branch in the Malayan Emergency* (pp. 147-172). chapter 7, ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Comber, L. (2015). *Templer and the Road to Malayan Independence: The Man and His Time*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies
- CPM Document. (1981). *Perjalanan Yang Cemerlang 1930-1980. Federation of Malaya Report of the Committee Appointed to Examine the Question of Elections to the Legislative Council*. (1954). Kuala Lumpur: Government printer.
- Kheng, C. H. (2012). *Red star over Malaya : resistance and social conflict during and after the Japanese occupation of Malaya, 1941-46*. Singapore: NUS Press.

- Petraeus, D. and Amos, J. A. (2006). FM3-24/MCWP 3-33.5, Counterinsurgency. Retrieved 12 June 2020 <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf>
- Hack, K. (2009). The Malayan Emergency as Counter-Insurgency Paradigm. *Journal of Strategic Studies*, 32(3), 383-414.
- Ling, H. H. (2010). *Kegagalan gerakan bersenjata Parti Komunis Malaya (PKM), 1948-1961: Satu analisis*. Malaysia Dari Segi Sejarah, 38.
- Nagl, J. (2005). *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*. London: University of Chicago Press.
- Ramakrishna, K. (2001). Transmogrifying' Malaya: The Impact of Sir Gerald Templer (1952-54). *Journal of Southeast Asian Studies*, 32(1), 79-92.
- Strauch, J. (1981). Chinese Village Politics in the Malaysian State (Master's thesis). Cambridge: Harvard University Press.
- Yao, S. (2016). *The Malayan emergency: A small, distant war*. Copenhagen: NIAS Press.

ARCHIVAL SOURCES

- CAB 129/76 CP (55) 81, Federation of Malaya: Constitutional Developments. Cabinet Menorendom by Mr. Lennox-Boyd, 20 July 1955.
- CO 967/84, No.70, Brief for Mr. Rees Williams Tour of Hong Kong, Singapore and Malaya, October/November 1949.
- CO 1022/100, Confidential, "General Templer's Address to the Legislative Council", 19 March 1952.
- CO 1022/103, Directive to General Sir Gerald Templer, 1 February 1952.
- NAA: A816, 19/321/18, Secret, "Movement towards Self-Government in Malaya", 23 September 1953.
- TNA: Air20/10377, 'Review of the Emergency', DOO, 12 September 1957.

การเมืองทัศนภาพ: ว่าด้วยการเมือง อำนาจ ศิลปะ และการมองเห็น สู่ความหมายทางวัฒนธรรม

เอกรินทร์ ต่วนศิริ¹

หนังสือเล่มนี้ ได้ทำหน้าที่เปิดพรมแดนใหม่ในแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ ที่ให้นามว่า “การเมืองทัศนภาพ” โดยบัณฑิต จันทรโรจนกิจ โดยหนังสือเล่มนี้เป็นผลผลิตจากการรวมบทความต่างกรรมต่างวาระ ที่ผู้เขียนได้สะสมความคิดมาอย่างเสมอตลอดระยะเวลา 16 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2549 จนถึงหนังสือเล่มนี้ที่อยู่ในมือผู้อ่าน

หากพิจารณาชื่อหลักและชื่อรองของหนังสือเล่มนี้ ก็ย่อมเข้าใจได้ว่ามีสองสิ่งมาอยู่ด้วยกัน คือ การเมืองและศิลปะ โดยผู้เขียนเชิญชวนให้ผู้อ่านได้พิจารณา การตีความผ่านทฤษฎีอย่างรัดกุม ถือว่าเป็นตำราพื้นฐานสำหรับการเข้าใจการเมืองในชีวิตประจำวัน (politics of everyday life) ไม่ว่าจะเป็นใกล้ตัวมากที่สุดสำหรับคนยุคปัจจุบัน คือ สื่อสังคม (social media) การโฆษณาทั้งจากรัฐและทุน ที่เห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน และศิลปะร่วมสมัย ที่มีอาจจะแยกจากการเมือง

โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้ ได้วางบทไว้ทั้งหมด 8 บทด้วยกัน ก่อนจะไปสู่ตัวบท ก็มี “ความนัยคำนำ โดยถนอม ช่างกดี เป็นหัวหนังสือ ตั้งคำถามอันแหลมคมต่อการนิยามของคำว่าศิลปะ ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้อุ้งมือของศิลปินแต่เพียงอย่างเดียว โดยการตีความว่าศิลปะเป็นของทุกคน กล่าวให้ชัดคือ “ทุกคนสามารถเป็นศิลปิน” ซึ่งเป็นการมองอยู่ในฐานสำนักคิดแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern) ตามด้วย “ทฤษฎีการเมืองของการทัศนภาพ” โดยยุคติ มุกดาวิจิตร ที่ชี้ชวนให้เห็นถึงความสำคัญของทฤษฎีของการศึกษาการเมืองทัศนภาพ ที่หนังสือเล่มนี้ได้ทำหน้าที่เปิดบทสนทนาให้มีการถกเถียงแนวคิดทฤษฎี การแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการเรื่องนี้มากขึ้น

การเปิดฉากด้วยบทที่ 1 **วิธีการของวัฒนธรรมทัศนภาพ** ที่ชวนพินิจพิเคราะห์ในแง่ของญาณวิทยา (epistemology) ต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ผ่านวัตถุตั้งแต่สถาปัตยกรรม เมือง จนไปถึงการมองศิลปะสมคบคิด ผ่านนักคิด ทฤษฎีทางด้านศิลปะ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทที่ 2 **ระบบของภาพตัวแทน/และความหมาย** คือการนำเสนอเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมทัศนศึกษา ของภาพตัวแทน (representation) กับระบบสัญลักษณ์และความหมาย ซึ่งทั้งสองระบบมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ความหมายของวัฒนธรรมทัศนศึกษา โดยผ่านนักคิดสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) โรลันด์ ยาร์ตส์ (Roland Barthes) และมิเชล ฟูโก (Michel Foucault)

บทที่ 3 **มองเวลาในการเมืองทัศนศึกษาผ่านศิลปะ** บทนี้ชวนให้อ่านทำความเข้าใจเรื่องเวลา ผ่านสภาวะสมัยใหม่และสภาวะร่วมสมัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการ “นิยามใหม่” และ “ความสามารถในการสร้างคำนิยามใหม่” (redefine/ renewable) ความน่าสนใจของบทนี้คือการวิเคราะห์ “ร่างอารยะของชาวสยาม” จากภาพยนตร์เรื่องทวิภพผ่านแนวคิดปิตาธิปไตย (patriarchy) ที่มองว่าทวิภพไม่ได้บอกถึงเรื่องของประวัติศาสตร์สยามในอดีตที่ผ่านมา แต่เรื่องทวิภพกำลังกล่าวถึงเวลาและสถานการณ์ของประเทศไทย ที่สร้างกระแสกลับไปใช้ความคิดแบบชาตินิยมเมื่อเผชิญภัยต่าง ๆ เช่น สถานการณ์เศรษฐกิจต้มยำกุ้งเมื่อปี 2540 เป็นต้น

บทที่ 4 **การเมืองทัศนศึกษากับศิลปะร่วมสมัย** การเชื่อมโยงเรื่องสภาวะสมัยใหม่ (modernity) และสภาวะร่วมสมัย (contemporary) ภายใต้บริบทที่สยามต้องการอธิบายศิลปะแบบสยามต่อคนภายนอกเข้าใจถึงความเป็นสยามที่มองผ่านศูนย์อำนาจคือวังและวัด เป็นต้น นอกจากนี้บทนี้ชวนให้อ่านได้เห็นศิลปะจากภูมิภาคอุษาคเนย์ สุดท้ายการเผชิญหน้ากับสภาวะสมัยใหม่ของไทย ผู้เขียนได้สรุปว่าต้องเผชิญอยู่กับความอิหลัทธิเหลือ

บทที่ 5 **คืนความเป็นการเมืองให้กับศิลปะ** บทนี้ได้ตั้งคำถามอันท้าทายกับคำอธิบายว่าศิลปะแยกออกจากเมือง โดยอธิบายถึงความเป็นมาของกระแส “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ในสังคมไทย โดยหยิบข้อถกเถียงสำคัญคือ เรื่องศิลปะเพื่อศิลปะ (art for art's sake) ศิลปะการเมืองหรือศิลปะเพื่อชีวิต (art for life) ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2500 จนถึงสถานการณ์การเมืองในยุคสมัยการเมือง กปปส. บทนี้ถือว่าเป็นบทที่ชวนอ่านและทบทวนบทบาทของศิลปินต่อจุดยืนอุดมการณ์ทางการเมืองผ่านปรากฏการณ์การแสดงออกผลงานด้านศิลปะของแหวดวงศิลปินในประเทศไทย

บทที่ 6 **ชะตากรรมของภาพเขียนและโปสเตอร์การเมือง** มองบทเรียนจากจีนสู่สังคมไทย บทนี้เป็นการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทัศนศึกษาในจีนและไทย ผ่านภาพโปสเตอร์การเมือง การสร้างความหมาย การช่วงชิง และการให้ความหมายใหม่ของการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมทัศนศึกษา

บทที่ 7 **จริยธรรมของการพบพานกับศิลปะร่วมสมัย** ความน่าสนใจของบทนี้คือ การนำกรณีของ ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช มาอธิบายเพื่อทำความเข้าใจว่าการใช้เสรีภาพโดยไม่มีกรอบจำกัดจะนำไปสู่สภาวะไร้ระเบียบหรือไม่ ซึ่งคำถามนี้ได้ถูกตอบด้วยการศึกษาตัวอย่างในห้องทดลองทางวัฒนธรรม

บทที่ 8 **สู่การเมืองทัศนศึกษา: ทักษะนิภาพของการต่อต้าน** สำหรับบทปิดท้ายฉบับของเล่มนี้ เริ่มด้วยการทำความเข้าใจเรื่อง “วัฒนธรรมทัศนศึกษา” วิธีการและการทำความเข้าใจการเมืองของวัฒนธรรมทัศนศึกษา ซึ่งเป็นการเดินเข้าสู่พื้นที่ของการเมืองทัศนศึกษา จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์สำคัญของการเมืองทัศนศึกษา คือการทำลายความคุ้นเคยในชีวิตประจำวันของเราที่ “มองเห็น” สิ่งต่าง ๆ ราวกลับว่ามันเป็น “ความ

จริง” หรือ “สัจจะ” ที่รออยู่ให้เราไป “มองเห็น” หรือ “ค้นพบ”

เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้ คงต้องกล่าวว่าประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา มีหนังสือภาคภาษาไทยให้ชื่อว่า “มองหาเรื่อง: วัฒนธรรมทางสายตา”² โดยสมเกียรติ ตั้งมโน ที่ถากถางพรหมแดนความรู้เรื่องนี้กล่าวให้ถึงที่สุด การเปิดพรหมแดนของหนังสือเล่มนี้ คือภารกิจของปัญญาชนสาธารณะ ที่ต้องให้เครดิตกับผู้เขียนและสำนักพิมพ์สมมติ ที่ช่วยให้ที่ทางงานวิชาการของการศึกษาการเมืองและศิลปะ ผนวกเข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว

² สมเกียรติ ตั้งมโน. 2549. มองหาเรื่อง: วัฒนธรรมทางสายตา. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วารสารวาระการเมืองและสังคม

Journal of Political and Social Agenda

ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: มุมมองผ่านแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony): ความสุขในทัศนะของประชาชน” พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: มุมมองผ่านแนวคิดการครองอำนาจนำ
ปิยะ กิจถาวร

ภาษาถ้อยคำและอำนาจในทัศนะของมิเชลฟูโกต์กับการศึกษาเรื่องการเมืองสันติภาพและความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันจังหวัดชายแดนภาคใต้
ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี

ริชเชอ์กับการเลือกตั้ง: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้
อิมรอน ซาเหาะ ยาสมิน ชัตตารี, อับดุลเอววิวัล สิดิ

ความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1
เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์

การวิพากษ์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ของกลุ่มเยาวชนภายใต้การพัฒนาภาครัฐระบบเปิดตามนโยบายรัฐบาล
สุจินต์ พูลบุญ

สงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายาและนโยบายการ “เอาชนะจิตและใจ”
เมลีซา อับดุลเลาะห์